

VHUDIFHINDULELI HA VHASWA VHA AFRIKA TSHIPEMBE

Ndingano

Farani muthu
muñwe na
muñwe nga u
linganana na u
fana.
Ni songo t̄alula.

Tshirunzi tsha muthu

Thonifhani
muthu muñwe
na muñwe.
Ni vhe na
vhuhwaho na
u vhahalela.

Vhutshilo

Hulisani na u
thonifha
vhabebi vhañu.
Funanani na u
fulufhedeza
mutani wa
hanu. Vhutshilo
hothe ndi mpho.
Vhu thonifheni.

Hayani

Thusani kha mi-
shumo ya hayani.

Pfunzo

Dzhenani
tshikolo,
ni gude ni
shumese.
Tevhedzani
milayo ya
tshikolo.

U shuma

Vhana vha
songo kom-
betshedzwa u
toda mishumo.

Mbofholowo na tsireledzo

Ni songo vhaisa, u
shengedza kana u
shushedza vhañwe,
nahone ni songo tenda
vhañwe vha tshi zwi ita.
Tandululani phambano
nga mulalo.

Ndaka

Thonifhani ndaka
ya vhañwe vhathu.
Ni songo tshinyad-
za ndaka nahone ni
songo tswa.

Vhurereli, lutendo na
mihumbulo

Thonifhani luten-
do na mihumbulu
ya vhañwe
vhathu.

Tsireledzo

Vhahalelani jifasi. Ni
songo tambisa madī
na mudagasi.
Tsireledzani zwipuka
na zwimela.
Kunakisani midi ya
hanu na zwitshavha
zwa hanu.

Vhudzulapo

Ivhani mudzulapo wa
Afrika Tshipembe wa
vhukuma na u fuluf-
hedzea.
Tevhedzani milayo,
ni vhe na vhuñanzi uri
na vhañwe vha ita
ngauralo.

Mbofholowo ya u
amba

Ni songo tjuñwedza
mazwifhi na vengo.
Ivhani na vhuñanzi
uri vhañwe vhathu
vha songo
nyadziva kana
u vhaísua.

ISBN 978-1-4315-0079-6

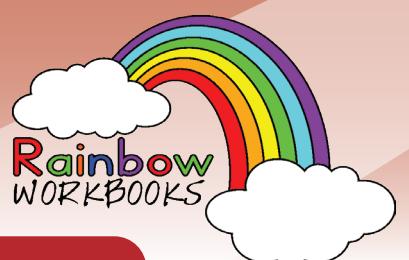
TSHIVENDA HOME LANGUAGE
GRADE 3 – BOOK 2

TERMS 3 & 4

ISBN 978-1-4315-0079-6

THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.

11th Edition

Workbooks available in this series:

- Grade R (in all official Languages);
- Literacy/Home Language Grades 1 to 6 (in all 11 official Languages);
- Mathematics Grades 1 to 3 (in all 11 official Languages);
- Mathematics Grades 4 to 9 (in Afrikaans and English);
- Life Skills Grades 1 to 3 (in all 11 official Languages); and
- Grades 1 to 6 English First Additional Language.

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI – Gireidi ya 3 Bugu ya 2

ISBN 978-1-4315-0079-6

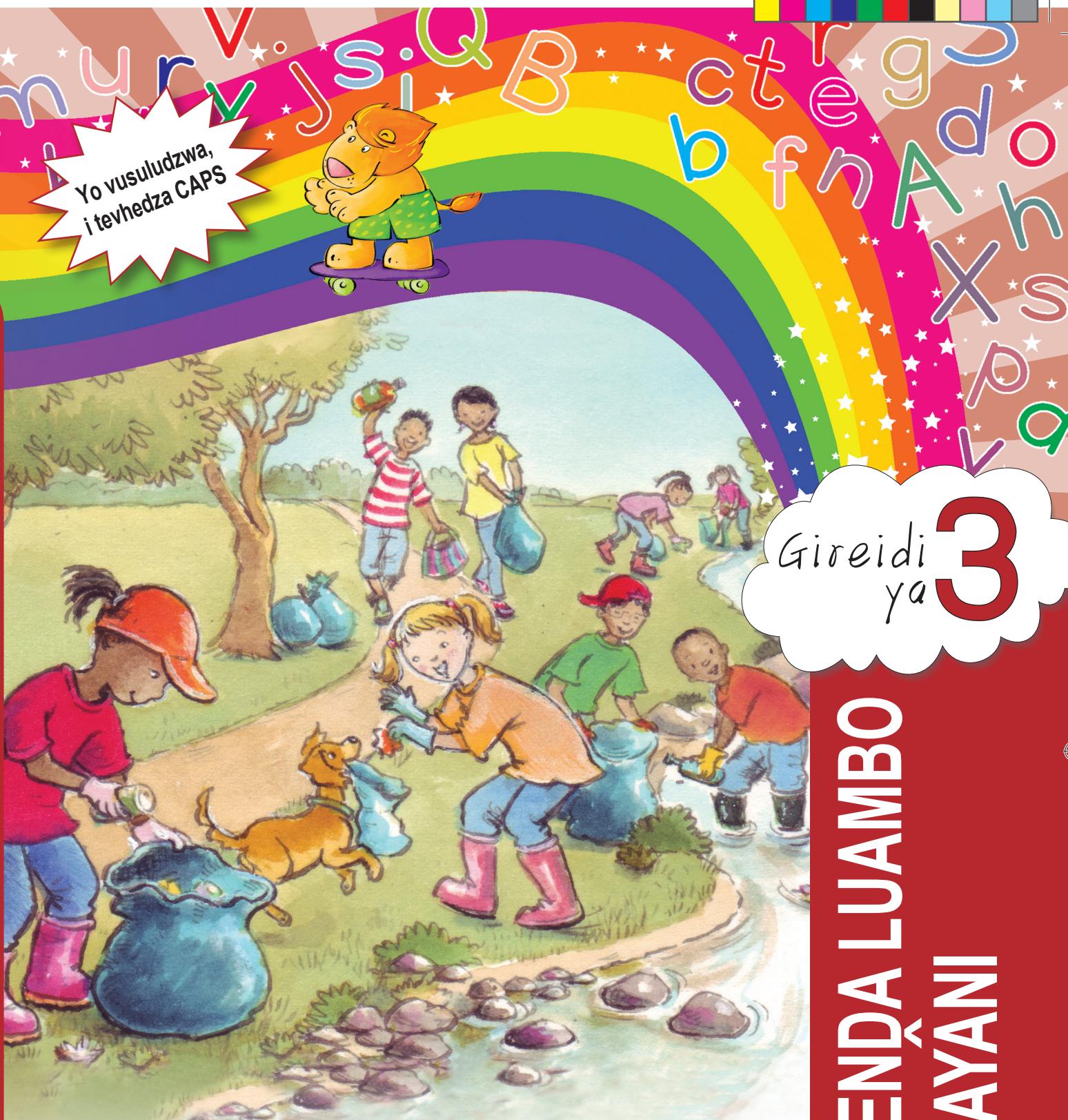

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Dzina:

Kilasi:

Gireidi
ya 3

LWA HAYANI
LUAMBO

Bugu ya 2
Themo dza
3 & 4

Kuvhalele

Vho Angie Motshekga,
Minista wa Muhasho wa
Pfunzo ya Muteo

Vho Dr. Reginah Mhaule,
Muthusaminista wa Pfunzo
ya Muteo

Bugu idzi dza u shumela dzo bveledzwa u itela uri dici shumiswe nga vhagudi vha Afurika Tshipembe nga fhasi ha vhurangaphanda ha Minisita wa Pfunzo ya Muteo, mufumakadzi Vho Angie Motshekga na Muthusaminista wa Pfunzo ya Muteo. Vho Dr. Reginah Mhaule.

Bugu dza u shumela dza Rainbow dici vhumba tshipida tsha mbekanyamushumo dza vhudzhenelili dza Muhasho wa Pfunzo ya Muteo wo livhiswaho kha u khwinisa kushumele kwa vhagudi vha Afurika Tshipembe kha gireidi dza rathi dza u thoma. Sa tshiñwe tsha zwithu zwa nthesa zwa Pulanetshumisi ya Muvhuso, thandela iyi yo itwa uri i vhe hone nga thusedzo ya masheleni ya Muhasho wa Gwama. Izwi zwe ita uri muhasho u kone u bveledza idzi bugu dza u shumela kha nyambo dzothe dza tshiofisi hu si na mbadelo.

Ri fulufhela uri vhadededzi vha do vhone ndeme ya bugu idzi kha u funza havho ha duvha liniwe na liniwe vha dovha vha ita uri vhagudi vha kone u khunyaledza kharikhu|amu yothe. Ro lingedza nga ndila dzothe u sumbedza vhagudisi kha nyito inwe na inwe nga u dzhenisa aikhoni dzine dza sumbedza zwine vhagudi vha fanelu u ita.

Ri na fulufhelo yothe ja uri vhagudi vha do diphina nga u shuma nga idzi bugu musi vha tshi khou aluwa na u guda, na uri vhone sa vhadededzi vha do vha na mukovhe kha dakalo ili.

Ri ri kha vhone na vhagudi vhavho, ngavhe zwi tshi vha nakela musi vha tshi shumisa bugu idzi. Zwi pfumbe.

Thangelauvhala

Nisa athu vhala

Thevhelauvhala

Nga murahu ha u vhala

- Elekanyani nga zwine na vho zwi divha zwi no kwama thoho ya mafhungo.
- Elekanyani nga muñwali na deithi ye bugu ya andadzwa ngayo.
- Vhalani phara ya u thoma na ya u fhedzisela ya tshipida itsho.
- Lingedzani u humbulela uri liniwalwa ilo li khou amba nga mini.

- Musi ni tshi khou vhala, ni ite ni tshi awela ni vhone uri ni khou pfectsa naa.
- Vhambedzani zwe na vha no humbulela zwone na zwe na vhala.
- Arali ni sa koni u pfectsa zwine mañwe a maipfi a amba shumisani dikishinari (thalusamaipfi).
- Arali ni sa pfectsesi phara iyo, i vhaleni hafhu nga u tou ongolowa. I vhaleni nthia.

- Lingedzani u elelwa mafhungomatsivhudzi magede o lumbamaho zwe na vhala.
- Itani mepe wa mihibulo wa mihibulo mihibulo.
- Nwalani zwi re zwañu inwi muñe ni tshi shumisa mihibulo i no bva kha zwe na vhala.

Gireidi ya 3

L u a m b o i w a
H a y a n i

NGA TSHIVENDA

Heyi bugu ndi ya:

TSHIVENDA

Bugu ya

2

TSUMBANDILA DZA VHADEDEDZI

Bugu ya mishumo iyi i tea u shumiswa khathihi na zwiko zwiñwevho. Kha vha shumise bugu iyi khathihi na zwiko zwiñwe u itela u alusa thalukanyo ya vhagudi vhavho tshif'hinga tshoñhe siani la:

- **Kufarelwe kwa bugu:** Ndila yone ya u fara khathihi na u fhenda bugu.
- **Kuvhekanyelwe kwa bugu:** Siatari la nga phanda, siatari la nga murahu, dzina la bugu na zwi re ngomu.
- **Budo la u vhala:** U vhala u bva phanda a tshi ya murahu, u bva kha tshamonde u ya kha tshaula na u bva ntsha a tshi tsitsa.

VHUSEVHEDI HA U FUNZA

U thetshesela na u amba

Kha vha ñole Tshitatamennde Tsha Pholisi Ya Kharikhulamu Na U linga (Tshivenda siatari la 10).

Kha vha vhe na vhuñanzi uri vhagudi vhavho vha vhe na ndivho ya zwitiori, zwidate zwipufuhi, zwirendo na zwiumbo vhege iñwe na iñwe. Ro ita uri izwi zwithu zwi vhe hone zwi zwa mifudafuda ngumo ha iyi Bugu ya Mishumo.

Therisano nga zwifanyiso

1. Kha vha dededze vhagudi kha:
 - u topola na u rera nga zwithu zwi re kha zwifanyiso (saizi, tshivhumbeo, muvhala na tshivhalo /vhunzhi/)
 - u saukanya zwifanyiso nga u vhudzisa mbudziso dza: nnyi, mini, ngafhi, lini, ngani, ho bvelela mini u rangani, ho bvelela mini nga murahu?
 - u disikela tshitiori tsha kilasi (vhulapfu hatsho hu tshi langiwa nga nyaluwo ya mugudi)
2. Kha vha tende mugudi muñwe na muñwe a tshi anetshela khonani yawe tshitiori tsha kilasi.
3. Kha vha tevhedze kuriwalele kwa tshitiori tsha kilasi ku re kha (CAPS Luambo Iwa Hayani, siatari la 14, u ñwala na vhagudi). Vha dodomedze kuthalanganye kwone kwa maipfi na kushumiselwe kwa ndongazwiga.
4. Kha vha tende vhagudi vha tshi vhala navho tshitiori tsha kilasi.
5. Kha vha ri vhagudi vha talele kana u tangedzela mibvumo na/ kana ngudaluambo ya vhege yeneyo zwi no wanala tshitiorini tsha kilasi.

U vhala

Kha vha ñole Tshitatamennde tsha Pholisi ya Kharikhulamu na u Linga (Tshivenda masiatari 12 – 18, malugana na zwilangi zwitianu zwihulwane zwa u funza u vhala).

U ñwala

Kha vha ñole Tshitatamennde tsha Pholisi ya Kharikhulamu na u Linga (Tshivenda masiatari 18 – 19, hu no ambiwa nga muñwalo na kuriwalele. Musi themo i tshi fabela, vhagudi vha a pfuka kha muñwalo wa u ganndisa vha ya kha wa u pomba. Ngudo dza muñwalo dzi tea u sedzesza ndowendowe ya u ñwala maledere matuku na malederedanzo na zwi thusaho vhagudi vha tshi rathela kha muñwalo muswa. Vhagudi vha tea u kona u kopolola mañwalwa o tou ganndisiwaho (tsumbo, mañwalwa a no bva buguni) vha tshi shumisa muñwalo wa u ñumekanya kana wa u pomba.

Kha vha dzulele u elelwa zwi tevhelaho:

- Kugudele kwa vhagudi ku a fhambana. Zwi na ndeme vhukuma uri vhagudi vha tea u nyanyulwa nga u vhona, nga u pfa na nga u ñiwanela zwithu nga vhothe u itela u guda ho dombelaho.
- Vhagudi vha tea u tshenzhela u guda, zwo ralo, nyito dzi tea u itwa sa ndowedzonjowe musi dzi sa athu u khunyeliedza nga u tou ñwala, tsumbo:

U vhumba mafhungo: Kha vha ñee vhagudi tshikhala tsha u vhumba mafhungo vha tshi shunisa garata dza mafhungo.

Tholokanyondivho: Vhagudi vha tea u fhindula mbudziso nga u tou amba musi vhe kha zwigwada zwavho musi vha sa athu u ñwala phindulo. Kha vha tendele murangaphanda wa tshigwada a vhudzise mbudziso ngeno vha tshigwada vha tshi khou lingeda u wana phindulo.

U nanga maipfi a u fhedzisa mafhungo: Kha vha fhe zwigwada vhubammbiri ha u ñwalela khaho hu re na mafhungo a re gake vha vha fhe na garata dza maipfi. Vhagudi vha fhedzisa mafhungo aya nga u dubekanya garata idzi nga ngona.

U livhanya maipfi na zwifanyiso: Kha vha hudze siatari li vhe la A3. Musi vhe kha zwigwada, vhagudi vha vheea dzimaka kha phindulo dzone.

U livhanya zwipida zwa fhungo: Musi vhe kha zwigwada, vhagudi vha livhanya zwipida zwa mafhungo.

U ñwala atikili dza vhone vhane dza guranna: Kha vha ri vhagudi vha ñwale atikili ya kilasi vha tevhedze nga atikili ya tshigwada dzi tshi rangela atikili dza vhone vhane.

Dikishinari: Kha vha shumise dikishinari ñuvha liñwe na liñwe. Vhukoni ha vhagudi ndi hone hu no langa u kukondele kwa nyito.

Nzhele: Musi wa nyito dza tshigwada, kha vha fhe murangaphanda wa tshigwada sethe ya phindulo uri a kone u dededza vha tshigwada tshawe nga ngona.

Z
W
ir
en
g
o
m
u

Thero ya 5: Holodei yo no fhela

Themo ya 3: Vhege dza 1 - 4

65 Tshikolo tsho vula 2

U vhala marīwalwa a nganetshelo i no amba nga ha u humela tshikoloni nga themo ya vhuraru. U vhala zwithu zwi re kha bodo ya ndīvhadzo. U ita mutesvhe wa zwithu zwe zwa nambatedzwa kha bodo ya ndīvhadzo. U dzenisa kha tsumbatshifhinga mafhungomatsivhudzi a no bva kha marīwalwa. U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi (mibvumo ya: dzw, dzh, ḥw, nzh, ḥh)

66 Zwine ra ita tshikolo tsho no bva 4

U rera nga zwipotso, mitambo na hobi. U fhedzisa tsumbamushumo a tshi itela ene muñe. U ñwala mafhungo nga nyito dza u dimvumvusa. U ñwala tshiñwalwa tsha dayari nga ha u vhuya tshikoloni musi holodei yo no fhela. U vhala tshati na u fhindula mbudziso dzi no kwama tshati. Vha ita phosītara dza u kungedzela mitambo yavho kana hobi.

67 Tshiphiriri tsha Rolivhuwa 6

U vhala marīwalwa a nganetshelo. U fhindula mbudzisothopolwa dzi no kwama marīwalwa. U wana mafhambanyi a maipfi a re marīwalani. U elelwa thevhekano ya zwiitei zwa tshiñori nga u nombora mafhungo.

68 Vhudipfi 8

U rera nga muanewadendele. U ita litambwa nga tshiñori itshi. U ñwala tshiñwalwa tsha dayari a tshi nweledza tshitori. U vhala na u renda tshirendo tshi no a mba nga vhukonani. U ita garaña ya vhukonani na u ñwala tshirendo tshipfufhi khayo. U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi (n̄h, mmb, bv, ḥw). U ñwala mafhungo a tshi shumisa maipfi e a newa.

69 Tshikolo tshi re mafhungoni 10

U vhala marīwalwa a no bva kha gurannda. U fhindula mbudziso dzo disendekaho nga marīwalwa.

U paðukanya maipfi a bva mibvumo kh, tsh, nzh, dzw na pf.

U ñwala maipfi nga thevhekano ya alifabethe.

70 Guranna yanga nne muñe 12

U rera nga mafhungomaitei (nyusi) a no bva hayani, tshikoloni na a no kwama khonani dzawe. U ñwala mihibulo kha mepe wa mihibulo. U topola lushaka lwa fhungo (tshitatamennde, mbudziso, ndaela, garukela). U ñwalulula mafhungo sa maambiwa. U ñwala mafhungo a tshi sumbedza thalutshedzo dza nyambahunzi. U ñwala tshiñori tsha gurannda a tshi shumisa mepe wa mihibulo.

71 Tambani no tsireledzea 14

U vhala marīwalwa a mufhindulano. U ñwala magumo a mufhindulano. U ñwala maipfi kha mapulo a maipfi a tshi sumbedza maambiwa. U livhanya mihwetedzo. U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi.

72 Vho ri mini? 16

U amba nga kufhelele kune kwa nga vha kwone kwa tshiñori. U ita litambwa ja tshiñori tsha khwiñesa. U ñwalulula mafhungo a tshi shumisa maambiwa.. U ḥuma mibvumo a tshi vhumba maipfi a re na mubvumo wa -sh-.

73 Luñwalo lwa khonani 18

U vhala luñwalo. U fhindula mbudziso dzi no kwama luñwalo. U topola maipfi a re kha tshifhinga tshone. U topola pfanywa.

74 Maanda ndi ngwena 20

U ñwala garaña ya u fhululedza. U ita ndongazwiga mafhungoni nga ndila yone.. U topola masala one. Phadzili (khanganyisa) ya maipfi i no amba nga mitambo yo fhambananaho.

75 Duvha ja jaiburari 22

U vhala marīwalwa a no amba nga jaiburari.

U fhindula mbudziso dzi no kwama marīwalwa.

U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi.

U ḥanganya mafurase a tshi vhumba mafhungo.

U shumisa –nh- kha u vhumba maipfi.

76 U vhala bugu 24

U fhindula mbudziso dzi no kwama bugu ye vha vhala. U ñwala mafhungo vha tshi bula uri ndi nga mini vha tshi takalela bugu. U topola dzina ja bugu na muñwali wayo. U humbulela uri bugu i amba nga mini. U nombora bugu zwi tshi langwa nga u takalelwa hadzo.

77 Lwendo lwashu lwa u ya sekhasini 26

U vhala marīwalwa a no amba nga sekhasi. U fhindula mbudziso dzi no kwama marīwalwa. U shumisa maiti kha u fhedzisa mafhungo. U topola mañadzisi.

78 Ho bvelela mini kha Dan? 28

U ita litambwa ja tshiñori tsha Dan e sekhasini. U ñwala tshiñwalwa tsha dayari a tshi diita Dan. U topola maiti a re kha zwiñwalwa zwa dayari. U topola zwine lidadzisi ja ri vhudza siani ja lini, ngafhi kana hani. U topola liiti line ja khou qadziswa nga lidadzisi.. U topola mitshila ya maiti yone ye ya shumiswa.

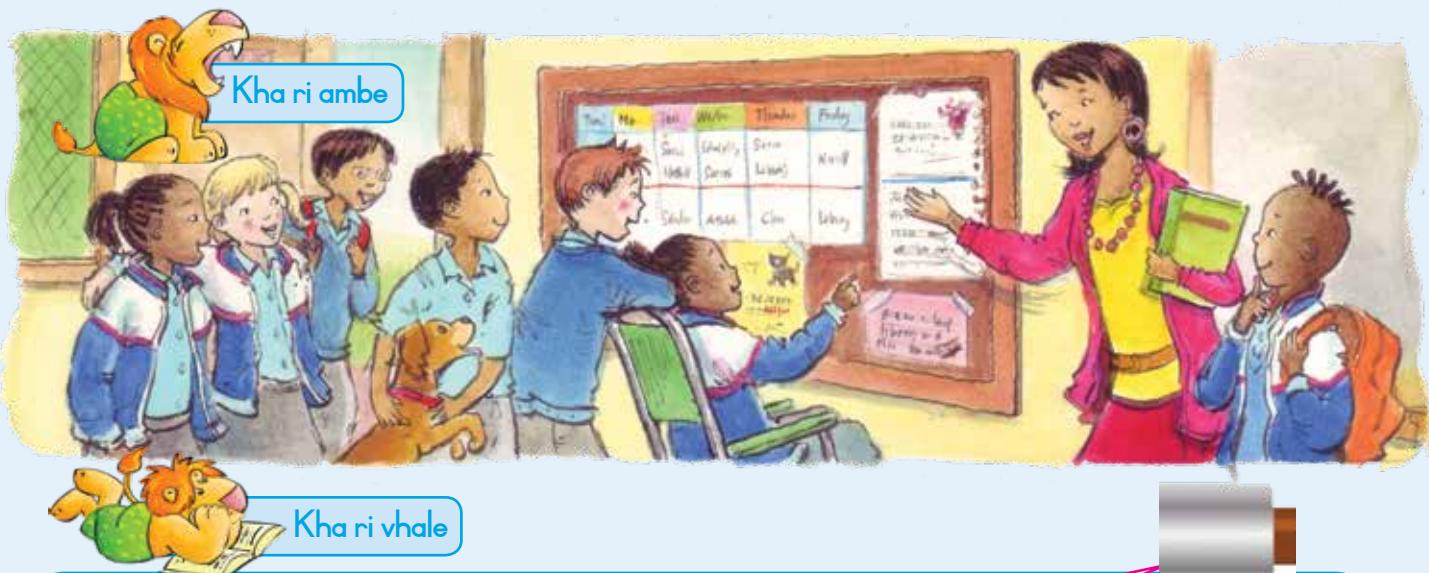
79 Ri amba nga mibvumo 30

U livhanya maipfi a re na mibvumo i no fana.

80 U ñwala tshiñori tshau 31

U amba nga puloto ya tshiñori. U ñwala mihibulo ya tshiñori kha nzudzanyatshiñori. Vha ñwala zwiñori zwavho kha bugu ya zwiñori ya zwigeriwa.

Kha ri vhole

Ri a vusa.

No **ṭanganedzwa** zwino tshikolo tsho vula. Ro **dzhena** kha **themo** ya vhuraru zwino. Ndi a fulufhela noṭhe ni ḋo shuma nga mafulufulu. Phepho ndi khulu. Arali hu na vhane vha vha na dzhesi kana **badzhi** dzine dza si tsha vha lingana, kha vha ḋe nadzo ri **nee vharwe** vhana vhatuku vha si na zwiambaro zwa vhududo.

Arali na nga sedza kha nothisibodo, ni ḋo vhona uri ino themo i na nyito **nnzhi**. Ndi a fulufhela ri ḋo shuma **roṭhe**.

Tshifhinga	Musumbuluwo	Lavhuvhili	Lavhuraru	Lavhuna	Lavhutanu
1–2 maisari	Netibolo Kilabu ya murungo	Bola Netibolo	Dirama Bola	Bola Laiburari	Netibolo
2–3 maisari	Ateletiki	Dirama	Ateletiki	Khwairi	Laiburari

HO DOBIWA

Ngilasi dza maṭo dza
vhasidzana.

TSHIMANGE TSHO XELAHO

Arali na nga vhona tshimange tshanga tshitswu na muvhala mutshena kha milenzhe ya phanda, ni vhudze **Livhalani** wa Gireidi ya 3.

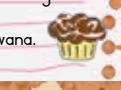
Arali ni tshi tama u thusa
laiburari nga bureiki, ni
vhudze **Vho Ndou**.

Lwendo lwa Gireidi ya 3
lwa u ya Sekhasini.

Mugivhela wa 30 Fulwana

Kilasi ya Gireidi ya 3 i do
vha na Seili ya Khekhe na

Malegere nga bureiki nga
Lavhutanu la Fulwana.

Duvha

Kha ri ንwale

ጀwalani mutevhe wa zwithu zwa rathi zwe zwa nambatedzwa kha nothisibodo.

Ho xela zwithu zwifhio? _____

Seili ya khekhe na malegere i ደ vha hone lini? _____

Ndi zwifhio zwe zwa wanala? _____

Ndi nnyi a no tshimbidza zwithu laiburari? _____

Kha ri ንwale

Lavhelesani tsumbatshifhinga i re kha nothisibodo, ni dzhenise mađuvha na zwifhinga zwa mushumo muñwe na muñwe.

Dzhenisani dzina ሂ nyito	Mađuvha	Tshifhinga

Divhamaipfi

Dzhenisani maipfi a re na mibvumo i no fana. Ni kone u shumisa maipfi mañanu kha u ንwala mafhungo kha bugu yanu ya ndowedzo.

Maipfi madivhiwa
nga
kuna
sanda
kona

vhidzwa

dzhasi

muñwalo

vhunzhinzhili

ladzwa

thothela

mirñwenda

thathekanya

dzhena

vhunzhaanzhaa

ṭangane dzwa

badzhi

vhañwe

minzhi

roṭhe

Kha ri
ite nyito

Ambani na khonani yanu nga zwipotso, mitambo kana hobi, zwine na zwi takalela.

Kha ri nwale

Nwalani zwine na ita ḫuvha lirwe na lirwe musi tshikolo tsho no bva.

Tshifhinga	Musumbuluwo	Lavhuvhili	Lavhuraru	Lavhuna	Lavhutanu
I-2 masiari					
2-3 masiari					

Kha ri nwale

Nwalani mafhungo mararu nga zwine na ita hayani musi tshikolo tsho no bva.

Zwino nwalani kha dayari yanu uri no di pfa nga ndilade zwino no vhuya tshikoloni musi holodei yo no fhele.

Dayari yanga

Ḍuvha _____

Duvha

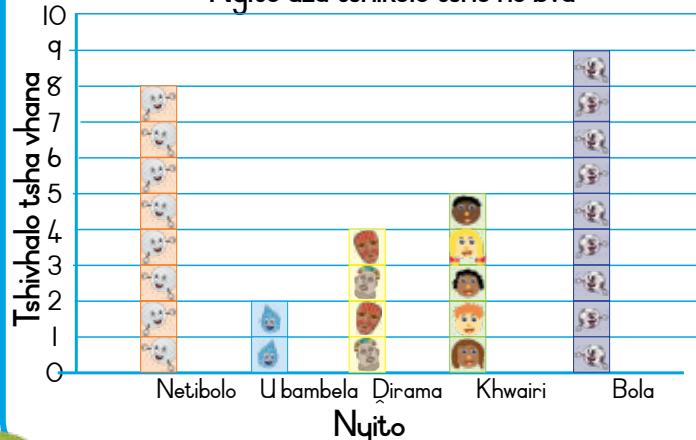

Kha ri riwale

Lavhelesani tshati
ni kone u fhindula
mbudziso idzi.

Nyito dza tshikolo tsho no bva

Ndi nyito ifhio ya musi tshikolo tsho no bva ine
ya takaleleswa?

Ndi nyito ifhio ya musi tshikolo tsho no bva ine
ya si takaleleswe?

Ndi vhana vhangana vha no takalela dirama?

Ndi nyito ifhio ya musi tshikolo tsho no bva ine
na i takalelesa?

Kha ri diphine

Itani ndivhadzo
ya u kungedzela
mutambo kana
hobi yanu.
Phositarara
yanu i tea u
tutuwedza
vhatu uri
vha tambe
mutambo
wanu kana vha
tevhele hobi
yanu.

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

Tshiphiri tsha Rolivhuwa

Naho nga matsheloni hu tshi rotholela nga masiari li a fhisia.

Nga bureiki, vhana vha pfana na u gidimagidima duvhani.

Vhothe vha bvula dzhesi dzavho dze vha dzi ambara **ntha** ha hemmbe.

Rolvhuwa u khou swa vhukuma fhedzi ha bvuli dzhesi yawe. Ha i bvuli ngauri yo dzumba tshiphiri tshawe. Rolivhuwa o fhisia **hemmbe** yawe nga murahu musi a tshi khou aina, ya bva buli lihuluhulu. U dzula o ambara **dzhesi** hu u itela u dzumba buli ili.

Mme awe vha ri vha do mu rengela hemmbe ntswa rwedzi u daho ngauri zwino a vha na tshelede.

Rolvhuwa ndi ene a no konesa u vhala na u kona mbalo kilasini. Mudededzi wawe vha anzela u sumbedza kilasi yothe mushumo wawe. Yoo, vharwe vha u kona wee!" vharwe vhana vha a vhidzelela. Musi hu tshi khou tambiwa, Rolivhuwa na khonani dzawe, Mashudu na Malindi, vha tamba mutambo une vha u funesa wa mudzumbamo.

Musi vha tshi vhuyelela kilasini vha vha tshi khou swa vhukuma nga u gidimagidima. Vha **bvula** dzhesi dzavho, fhedzi ya Rolivhuwa a i bvuliwi.

Malindi a zwi vhona uri Rolivhuwa o ḥungufhala nahone u khou swa vhukuma.

A mu hevhedza n̄devheni a ri: "Ndi a zwi ḫivha uri ndi nga mini ni sa ṫodi u bvula dzhesi. Ni songo vhilahela Rolivhuwa; ndi ḫo ni fha iñwe ya hemmbe dzanga dza u tshintsha."

Rolvhuwa o takala nga maanda ngauri u a zwi ḫivha zwauri ha nga ḫo tea u ḫwa o ambara dzhesi ngaurali ḫwedzi wothe. Ha tsha ḫo dovha a swa na u netiswa nga mufhiso.

Kha ri ḫwale

Musi no no vhala tshitori, tangedzelani ledere la phindulo i re yone.

Nomsa o vha a tshi tambesa na vhonnyi?

- A Malindi na Mashudu
- B Vhonani na Kanakana
- C Malindi
- D Vhonani

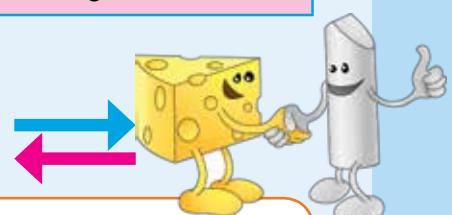
Itshi tshitori tsho bvelela khalañwaha ifhio?

- A Tshilimo
- B Vhuria
- C Tshifhefho
- D Tshimedzi

Nangani ipfi lithihi line la ḫalutshedza zwavhudī

- A U sa pfa
- B U vhavhalela
- C U ḫalifha
- D U ḫungufhala

Lavhelesani phara mbili dza u thoma dza tshitori. Wanani mafhambanyi a maipfi mavhili aya.

fhisā

ambara

Mafhungo a tevhelaho a ri vhudza nga tshitori tsha Nomsa. Nomborani mafhungo a re zwibogisini a tshi bva kha l u ya kha 4 u sumbedza u tevhekana ha zwiitei.

	Malindi o fulufhedzisa Rolivhuwa hemmbe.
	Rolvhuwa o ḫungufhala ngauri hemmbe yawe i na buli nga murahu.
	U tea u lindela mme awe vha tshi wana tshelede yo linganaho ya u mu rengela hemmbe ntswa.
	Rolvhuwa o fhisā hemmbe yawe a tshi khou aina ya bva buli nga murahu.

Vhudipfi

Kha ri ambe

Ambani ngauri Rolivhuwa o di pfa nga ndilade. Ni vhona u nga Malindi ndi khonani vhukuma? Ngani? Itani litambwa nga tshitiori itshi.

Dielekanyeni hu inwi Rolivhuwa. Nwalani kha dayari ni tshi amba nga zwe zwa bvelela namusi. Ni bule uri no di pfa nga ndilade.

Kha ri nwale

Dayari yanga

Duvha

Kha ri vhale

Vhalani tshirendo itshi tsha khonani. Tshi vhaleleni nthia ni kha tshigwada tshanu.

Ndi amba na khonani

Ndi tamba na khonani

Mvulani tshambre ni a nekana.

Ri tshimbila ri tshi imba

Ri farana sa makumba

Ri tshi vhala ri a thusana.

Duvha

Kha ni diphine

*Khonani tshikoloni
Ndi khulwane na ṭhukhu.
Khonani tshikoloni
Ndi dza mbiluni tshoṭhe.*

Itani garaṭa dza vhukonani dza vhavhili vha khonani dzanu. Ro dženisa tshirendo kha garaṭa nthihi.

Divhamaipfi

Dženisani maipfi a re na mibvumo i no fana. Ni kone u shumisa maipfi maṭanu kha u የwala mafhungo kha bugu yanu ya ndowedzo.

Maipfimadivhiwa

fhisā
kunda
muṭa
nowa

n̄thekha

muṭwa

n̄thakha

bvuma

fhat̄wa

mmbo

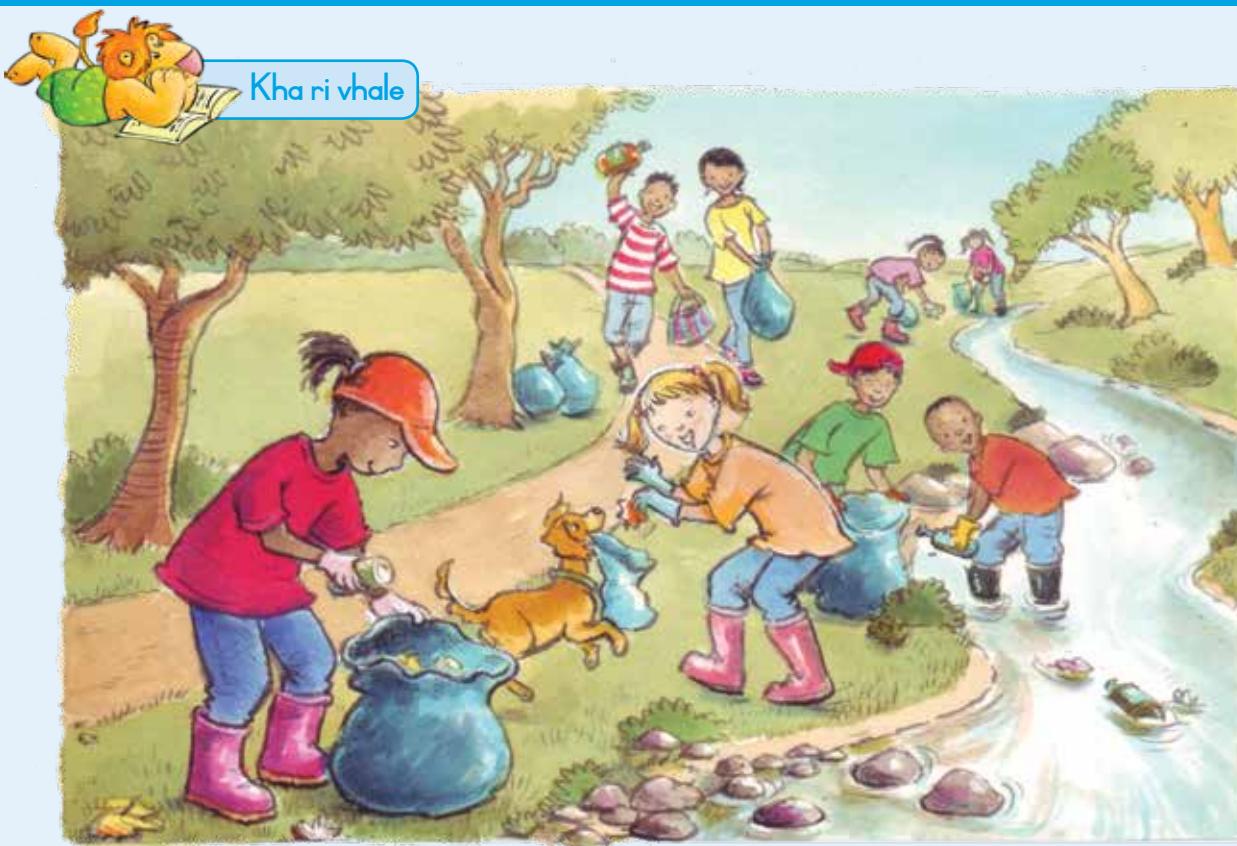
mmbudza

bvumo

n̄tha	hemmbe	bvula	t̄wa

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

Denzhe la Vhana

Tshikolo tsha Phuraimari ya Lisedi tsho
wina hafhu pfufho ya vhukunakisi!

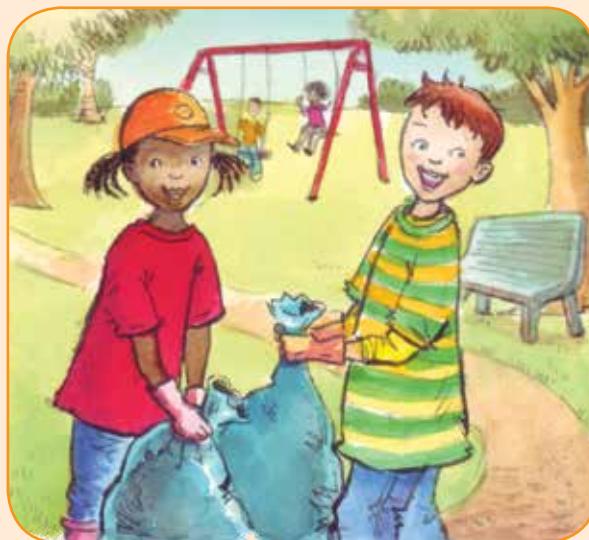
Nga Jenny Smith

12 Thangule 2015

Hoyu ndi ńwaha wa vhuvhili he vhana vha
Tshikolo tsha Phuraimari tsha Lisedi vha kunakisa
phakha.

Mugivhela wo fhiraho, vhana vha 60 vha **Tshikolo**
tsha Phuraimari tsha Lisedi vho kunakisa
phakha i re tsini na **tshikolo** tshavho. Vhana vho
dobela maṭakatshi. Vha kona u a khethekanyela
mapulasitikini uri **tshikolo** tshi kone u rengisa
maṭakatshi ane a ḋo vusuludzwa. Tshikolo tshi ḋo
renga bugu dza laiburari tshi tshi shumisa tshelede
ye ya waniwa.

Thohoyatshikolo Vho K. Nkuna, vha ri vhana
vho guda zwithu **zwinzhi** kha u kunakisa havho
phakha. Tsha u thoma, vho guda u vhavhalela
vhupo. Tshavhuvhili, vha vho ǵivha zwino

uri ndi lushaka lufhio lwa mabambiri na
makhadibogisi lune lwa nga **vusuludzwa**.
Vhonani Tshivhase, wa Gireidi ya 3, o ri:
“Ro guda zwithu zwinzhi nahone ro ǵiphiqa nga
maanda!” Dan Smit, ane a vha ńwana wa tshikolo
wa Gireidi 3, o ri: “Wo vha mushumo u no vhavha
fhedzi ro ǵiphiqa!”

Vho Meyara vha ḋo fha tshikolo pfufho nge vha
kunakisa phakha.

Duvha

Kha ri nwale

Ndi tshikolo tshifhio tshi re
mafhungoni?

Dzina la gurannda ye ya vhiga ndi
lifhio?

Tshitiori itshi tsho bva nga duvha lifhio
kha gurannda?

Thohoyatshikolo ndi nnyi?

Thohoyatshikolo vha vhona u kunakisa tshi tshithu tshavhu? Bulani uri ngani.

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshelese mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u
nwala mafhuno anu inwi munu buguni yanu ya ndowedzo.

phakha	tshikolo	zwinzhi	vusuludzwa	pfufho
phukha	tshithu	lwanzhe	kokodzwa	pfamo
phakho	tshelede	lwenzhe	kapedzwa	pfumi

Kha ri nwale

Padukanyani
maipfi aya a
bve mibvumo.

Maipfimađivhiwa
Mugivhela
ima
fumi
dudela

tsh/i/k/a/l/o	
mazhana	
zhendedzi	
nzhivha	
Mugivhela	

1	
2	
3	
4	
5	

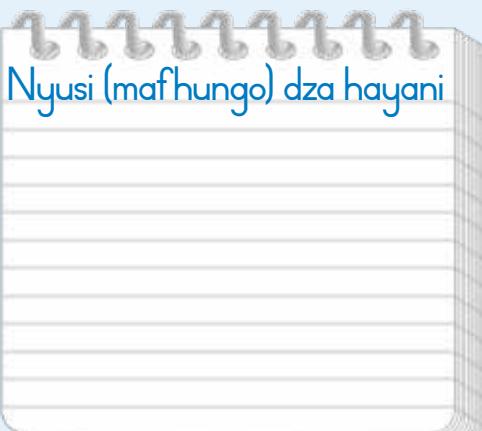
Mudededzi: Tsaino

Duvha:

Gurannda yanga n̄e muñe

Ambani nga nyusi
dza hayani na dza
tshikoloni, na dza
khonani dzanu.
Nwalani miñwe ya
mihumbulo yanu
kha mepe wa
muhumbulo.

Kha ri ñwale

Nwalani lushaka lwa fhungo ñinwe na ñinwe kha a re kha tsha u la. Ni kone u
a ñwala haf'hu ni tshi shumisa zwiga zwa u vhala zwo teaho.

u buletshedza

mbudziso

ndaela

garukela

ndi pfana na małegere

Ndi pfana na małegere.

u buletshedza

nthuseni ndi khakhathini

dan ni fanela u da tshikoloni nga tshifhinga

Duvha

ni a funa zwi^ñoni

Kha ri ñwale

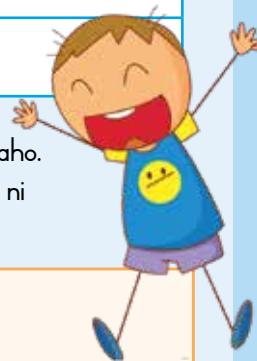
Nwalani fhungo nga linwe na linwe la haya maipfi u itela u sumbedza zwine a amba.

fula	
fula	
puta	
puta	

Kha ri diphine

Lavhelesani hafhu mepe wa mihibulo u re kha siatari lo fhiraho.
Shumisani notsi dze na shumisa kha u ñwala nyusi dzanu uri dzi ni
thuse ni tshi ñwala tshitorori tsha gurannda i tevhelaho.

Dzina la ramafhungo.

Nwalani dzina lanu.

Nwalani dzina la gurannda.

Deithi

Ho bvelela mini?

Zwo bvelela ngafhi?

Ni di pfa hani nga zwo zwa bvelela?

Olan tshifanyiso ni tshi sumbedza tshitorori tshanu.

Tambani no tsireledzea

Kha ri vhale

Dadzani mapulo a maambiwa ni tshi sumbedza uri Ndivhuwo na Lufuno vho vhudzana mini.

Kanakana: Ndo takala ri tshi khou ya hayani.

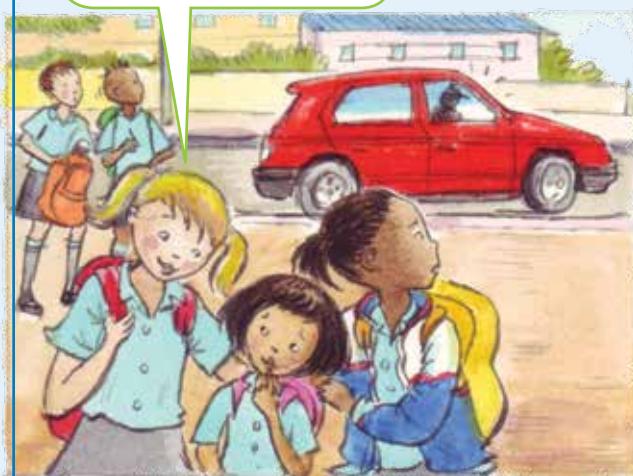
Vhonani: Na nne. Kha ri t̄avhanye. Yoo, yoo. Vhonani!

Musi Vhonani na Ann vha tshi bva tshikoloni ḥamusi, vho vhona goloi i tshi ima tsini na kūnwe kusidzana.

1

Kanakana: Kha de ri t̄uwe rothe. A songo namela goloi ya mutsinda.

Vhonani na Ann vha vhidza kuja kusidzana vha t̄uwa nakwo.

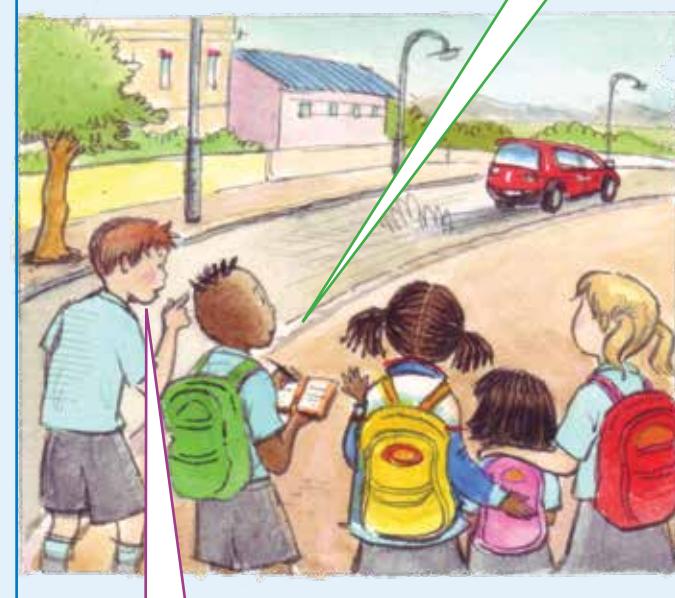
3

Vhonani: Hai, ene īwana. A nga si t̄uwe na havha muthu.

Munna: Arali a t̄uwa na nne ndi do mu fha haya malegere.

2

Lufuno na Ntakadzeni vha dzhia nomboro dza goloi. Nga murahu

4

Duvha

Kha ri nwale

Nwalani zwe Sam na Ntakadzeni vha amba vhothe kha
bulo la maambwa. Zwino nwalani magumo a tshitiori hune na vha
ni tshi khou amba zwine na vhona zwo bvelela nga murahu.

Ni vhona u nga Ann na Vhonani vho sumbedza mbavhalelo kha ku^la kusidzana?
Ndi nga mini ni tshi ralo?

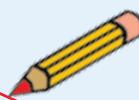

Kha ri nwale

Talani mutalo ni tshi tuma maambwa a muhwetedzo na o fhelelaho a re
kha tshaula.

ndifhi
ndiyafhi
nditsho
ndiwe

ndi ya ngafhi
ndi iwe
ndi itsho
ndi ngafhi

Maipfimadivhiwa
khwiⁿe
tshea
malo
vhaisala

Divhamai^pfi

Dzhenisani maipfⁱ a re na mibvumo i no fana.

maanda	mana	maano	liivha	zwiimbo	muumo
muungo	maanga	vhana	zhana	muunda	

miina

miina			

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

Vho ri mini?

Kha ri
ite nyito

Musi ni kha zwigwada zwaŋu, vhalani magumo a tshitɔri tshe na riwala kha bammbiri ja u shumela jo fhiraho. Tsheani uri ndi magumo af'ho a re avhuđi u fhira mar̄we. Itani litambwa nga tshitɔri tsha khwiñesa.

Nwalani zwine vha amba, ni tshi shumisa zwiga zwo teaho zwa muambo.

Kha ri riwale

Ni songo tshimbila na vhatsinda.

Ntakadzeni o ri, "

"

Ndi pfana na dirama na u imba.

Vhonani a ri, "

"

Ni thanye!

Malindi a huwelela, "

"

Ri fhelekedze uku kwana hayani?

Ann a vhudzisa, "

Kha ri nwale

Ni nga vhumba mai pfì mangana nga u t̄anganya iyi mibvumo?
A nwale ni afho zwikhlanani.

sh

fa	a	fasha
sha	e	
ma	ika	
mu	onga	
ma	ango	
mi	umo	
ma	onzha	

sh

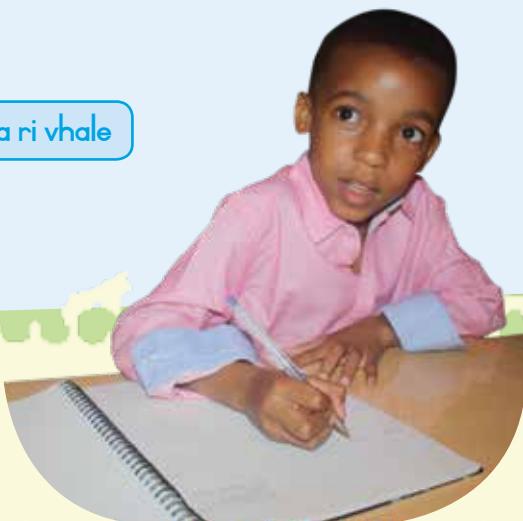
tsh

i	i	
o	a	
ño	i	
ma	o	
me	isi	
mi	elo	
ma	elo	
mu	ino	

tsh

Kha ri vhale

24 Jupiter Street
Marsville
2033
14 Thangule 2015

Ha Dan

Ndi kale ni si tsha pfala. Ndi khou tama u ni ḋivhadza mafhungo a no takadza. Ndo wina vhugweṇa. Ndo no vha ngweṇa ya vha fhasi ha miñwaha ya 9. Ndo vha ndi songo vhuya nda zwi humbula uri ndi nga wina. Ndo vha ndo tshuwa ngauri uła muñwe mutukana o vha e muhulwane kha nne.

Nda ḋivhudza uri a thi nga ḋo zwi sedza hezwo, ndi ḋo sedza fhedzi kuposele kwa mipundi kwe nda vha ndo ḋigudisa kwone. Nda pfa khonani dzanga dici tshi khou nkhuza nga dzina nda zwi ḋivha uri ndo wina metshe.

Ndi vhona u nga vhana vhothe vha tea u guda karati. Zwi ni thusa u khwaṭhisa muvhili na kha mutakalo wavhudzi.

Kha karati, ndo guda u ḋitsireledza. A zwi ambi uri ndi pfana na nndwa, fhedzi ndi a kona u ḋitsireledza kha muthu ane a khou ḥoda u nkhuvhadza.

Ni de ni dale mani wa hashu.

Khonani yanu

Maanda

Duvha

Ndi nnyi o ḥwalaho ulu luṅwalo?

O lu ḥwala nga ḫuvha ḥifhio?

Ndi mafhungo afhio e muṅwali a vhudza Dan?

Maipfimadivhiwa

sea

muma

mama

senga

Muṅwali u vhona karati i tshithu tshavhuđi tshine vhana vha tea u guda?

Ndi ngani ni tshi ralo?

Nangani ni tangedzele ipfi lo teaho.

Kha ri ḥwale

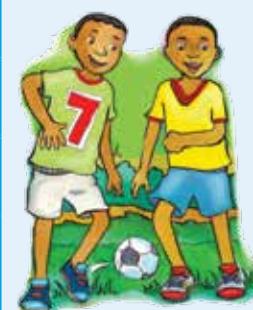

Musidzana u/vha khou gidimela hayani.

Vhone u/vha tamba karati.

Ene o/vha no vha ngwena.

Vhonani u/vha khou fhelekedza kusidzana hayani hakwo.

Kha ri ḥwale

Wanani pfanywa dza ipfi liṅwe na liṅwe la muvhala mutswuku ni dici ḥwale zwikhala.

Pfanywa ndi
maipfia no amba
zwi no fana.

sima

noniswa

kuvha

shenga

Vhonani ndi ene a no thoma nyimbo kilasini.

O khwathiswa nga zwiliwa zwa mapfura.

Ni songo tafuna tshingamu kilasini.

Vho ya u tanzwa zwiambaro.

$$12 - 6 = 6$$

Maanda ndi ngwena

Kha ri
ite nyito

Rumelani Maanda (kana muñwe wa khonani dzañu) garaña ya u mu f'hluledza. Nwalani mulaedza wa tshipentshela nga matungo a garanya.

Nwalani mafhungo mararu nga zwine na zwi kona vhutshiloni.

Kha ri nwale

Dihamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshelese mibvumo.

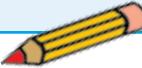
vhu <u>gwena</u>	ngw <u>ena</u>	nku <u>za</u>	mip <u>undu</u>	nnd <u>wa</u>
mag <u>wede</u>	ngw <u>edi</u>	nku <u>vhadza</u>	phon <u>da</u>	nnd <u>wela</u>
mag <u>wavha</u>	ngw <u>ana</u>	nku <u>amba</u>	khu <u>nda</u>	nnd <u>wisa</u>

Kha ri የwale

Dzhenisani zwiga zwa u vhala zwo teaho magumoni a mafhungo aya.
Shumisani tshigambudziso ? kana tshigarukela ! kana tshiga tsha
u awela.

Ri a ni fhluledza, Maanda, ni ngwena ntswa !

Maanda u na bannda litswu la karati

Ri tea u guda u ditsireledza

Maanda o የwala lini luñwalo

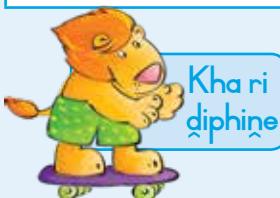
Maanda u dzula ngafhi

Kha ri የwale

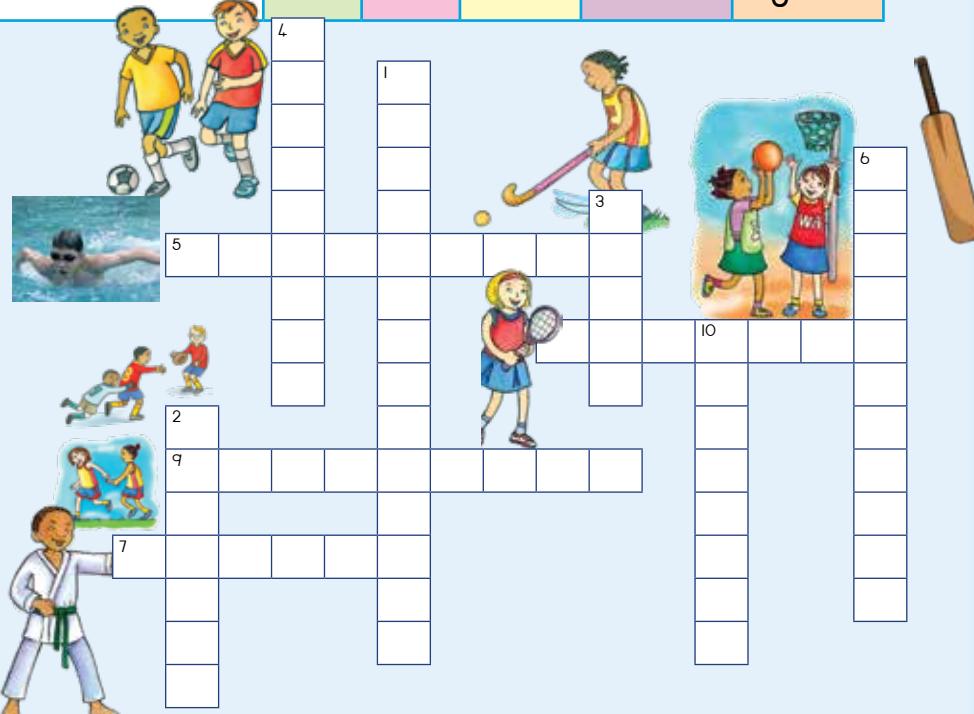
Vhalani fhungo ወርሃዊ እና ወርሃዊ, ነው ተገደደለ ድሳል እና ነው እና
shumisa vhudzuloni ha ipfi እና ተለዕዋዕስ ነው የዚህ የስራ ውስጥ ነው.

Maanda u na bannda litswu la karati.	inwi	ene	rine	vhone	yone
Vhonani na nne ro dalela Mashudu.	inwi	ene	rine	vhone	yone
Thimu ya netibolo i do ya Durban.	inwi	ene	rine	vhone	yone
Mmbwa yo dzhena kilasini ዘመን.	inwi	ene	rine	vhone	yone
Rolivhuwa o vha a si na dzhesi.	inwi	ene	rine	vhone	yone

Kha ri diphine

Shumisani zwifanyiso izwi
uri zwi ni thuse u fhedzisa
phazili iyi ya mitambo.

1 Dzihmiasistik
2 Ragaþi
3 Hoki
4 Fubhþolo
5 Muþambele
6 Kharikhetho
7 Karati
8 Tennis
9 Atelietki
10 Neþpolo

Buda
Muþambele
Tista
Dzihmiasistik
Ragaþi
Hoki
Fubhþolo
Kharikhetho
Karati
Tennis
Atelietki
Neþpolo

Duvha la laiburari

Kha ri vhale

Vhege iñwe na iñwe, vhana vhothe vha ya laiburari tshikolo tshi tshi bva. Vha a zwi funa u ya laiburari. Mudededzi a re laiburari u a vha vhalela bugu. Malindi na Mashudu vha a thusa laiburari nga bureiki nga Lavhuvhili na Lavhuña. Vha paka dzibugu zwavhuđi kha dzishelefu. Vha gannđisa tshigannđo tsha duvha kha bugu dze vhana vha tuwa nadzo hayani.

Ni a tendelwa u dzhia bugu mbili vhege iñwe na iñwe. Ni tea u thoma na vhuisa bugu ni sa athu dzhia dzinwe hafhu. Malindi na Mashudu vha vhala bugu mbili nga vhege. Vha ya laiburari u ita tshunwahaya yavho hone. Hu dzula ho fhumula nahone a no ngo tendelwa u lela laiburari. Hu na khophyutha laiburari. Malindi na Mashudu vha khou guda u i shumisa. Vha tendelwa fhedzi u i shumisa miminete ya fumbili.

Kha ri nwale

Fhindulani idzi mbudziso.

Ndi nga maduvha afhio hune Malindi na Mashudu vha shuma laiburari?

Vha shuma mini laiburari?

1

2

Vha tendelwa u shumisa khophyutha tshifhinga tshingafhani?

Duvha

*Divhamai*pfi

shasha

resa

senda

sunda

fusha

farwa

fhurwa

murwa

Kha ri nwale

Livhanyani maipfi a re kha tsha monde na maipfi a re kha tsha u la uri ni vhumbe fhungo.

O lenga u swika tshikoloni ngauri

mudagasi wo dzima.

Ni nga si kone u shumisa khomphiyutha ngauri

ha iti tshuriwahaya.

O feila thesithe ngauri

u lenga u vuwa.

Kha ri nwale

Ni nga vhumba maipfi mangana nga u tanganya iyi mibvumo?

A nwalenai afho zwikhali.

fhu

ela

fhunzhela

mule

e

fha

ela

lwa

e

lwe

e

ta

e

ma

i

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

U vhala bugu

Kha ri
ite nyito

Nwalani nga bugu ye ya ni takadza.

Dzina:

Muñwali:

Ambani uri bugu iyi i amba nga mini.

Olani tshifanyiso ni tshi sumbedza uri iyi
bugu i amba nga mini.

Kha ri nwale

Nwalani mafhungo mararu a no amba uri ndi zwifhio zwe
zwa ni takadza buguni iyi.

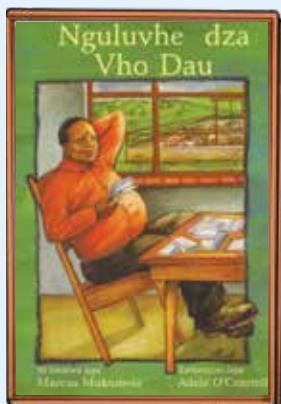

Duvha

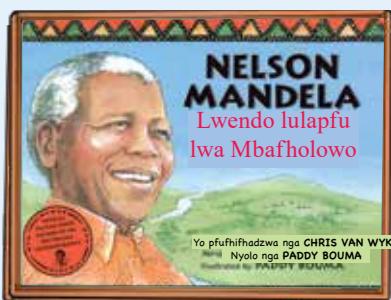
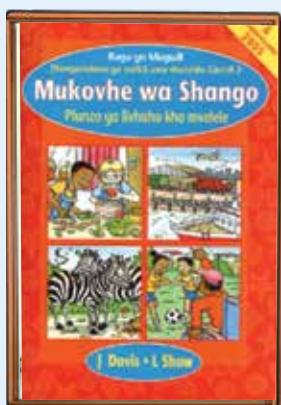
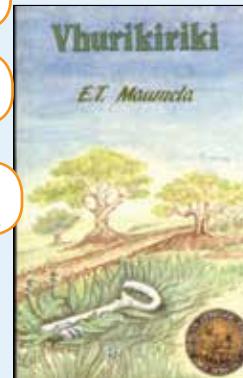

Inwi na khonani yaŋu lavhelesani iŋwe na iŋwe ya khvara idzi dza bugu. Ni fanelu u wana dzina ḥa bugu iŋwe na iŋwe khathihi na dzina ḥa muňwali. Ambani uri bugu iŋwe na iŋwe i do vha i tshi amba nga mini. Ndi bugu dzifhio dzine na nga tama u vhala? Nomborani bugu idzi u bva kha 1 i ya bugu ine na takalelesa u i vhala u swika kha 5 ya u sumbedza bugu ine ni si takalese u i vhala. Khezwi ni sa yi ḥaiburari ni vhone arali ni tshi nga hadzima dzirwe dza bugu idzi?

Dzina

Muňwali

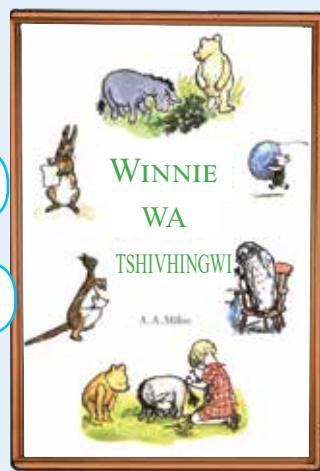
Dzina

Muňwali

Dzina

Muňwali

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

Lwendo lwashu lwa u ya sekhasini

Kha ri vhale

Duvha lashu lihulwane la vha lo swika. Sekhasi yo vha yo swika ha hashu zwino Gireidi 3 yo vha i bisini i ndilani ya u ya u vhona sekhasi. Ra swika denndeni lihulu.

Mudededzi: Ni tshimbile no^{the} ni sa do xela. Arali na xela, ni ime tsini na ofisi ya u rengisa thikhithi tsini na munango, ri do kona u ni wana.

Ntakadzeni: Woo! Idanu vhona kilaunara (museisi) a tshi khou tshimbila nga magodobo.

Vhonani: Nne ndi takadzwa nga ndaulwanzhe ine ya kona u tshina.

Kanakana: Ri do kona u sendela tsini na ndau musi sekhasi yo no f'helda?

Lufuno: Hu nga bvelela mini arali ya nga taha?

Malindi: Yoo! Yoo!, Ndi nga tama arali ndi tshi nga thambula (bidigama) sa houla!

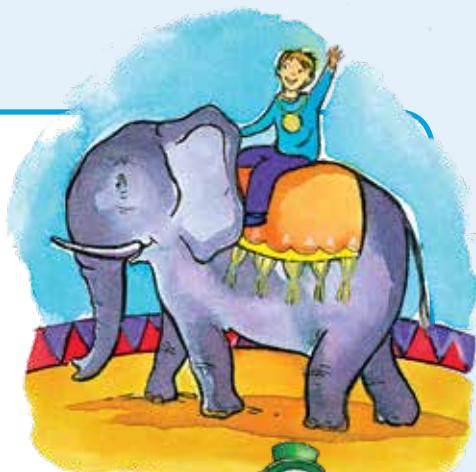
Mudededzi: Dan u ngafhi vhoiwe?

Lufuno: A thi divhi.

Mudededzi: Tavhanyani! Tshimbilani ni yo sedza arali o ima ngei thikhithini.

Mashudu: Kha vha vhone! Hangei! Khoula! O namela ndou!

Mudededzi: Yowee, mmaloo! A zwi konadzei!

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshelese mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u nwala mafhungo anu inwi mu ne buguni yanu ya ndowedzo.

denndeni	no ^{the}
nndina	t ^h ekha
nndindela	t ^h ala

takadzwa	mmaloo
ñukadzwa	mmila
dzwatswatswa	mmona

Duvha

Kha ri nwale

Nwalani phindulo dza idzi mbudziso afho zwikhali.

Ndi zwifhio zwe muñwe na muñwe wa avha vhana a takalela sekhasini?

Ntakadzeni	Vhonani	Kanakana	Malindi

Ho bvelela mini kha Dan?

Nwalani magumo a tshitiori itshi. Nwalani zwe mudededzi na Dan vha amba.

Mudededzi:

Dan:

Maipfimadivhiwa

aluwa

tshedza

lini

sumbe

Kha ri nwale

Shumisani maipfi aya a nyito ni tshi fhedzisa mafhungo.
Ni kone u talela nga fhasi maipfi ane a t̄alutshedza nyito.

Maipfi a nyito a pfimaiti.
A rivhudza zwi no itwa
nga muthu kana tshithu.
Madazisi a t̄alutshedza
uri nyito i itwa nga ndilade,
lini, ngafhi na
nga nyi.

tamba

tshimbila

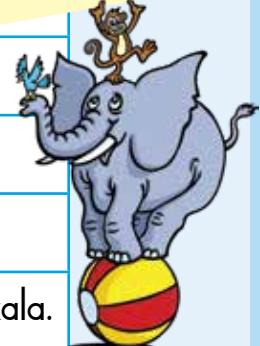
vhidzelela

namela

Dan o vha o namela tshidele nthha ha ndou.

Vhana vha _____ nga dakalo.

Kilaunara ya _____ nga vhuronwane nga magodobo.

Ndaulwanzhe ya _____ nga bola nga dakalo.

Ra _____ bisi nga u ongolowa ra humela mahayani ro takala.

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

Ho bvelela mini kha Dan?

**Kha ri
ite nyito**

Itani litambwa la musi Dan a tshi vhudza khonani dzawe zwa zwa bvelela khae sekhasini. Muñwe wa vhoiwe a vhe mudededzi.

Kha ri nwale

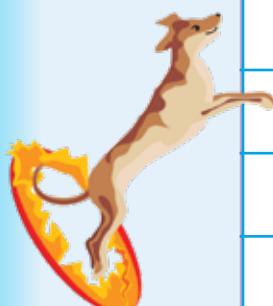
Ditene Dan. Nwalani kha dayari yanu mafhungo a musi ni sekhasini.

Dayari yanga

Duvha _____

Kha ri nwale

Talelani maipfi othe a nyito a re tshitiorini tshanu. Zwino dzhenisani zwikhlanani maipfi a rathi kha e na a shumisa tshitiorini.

Kha ri nwale

Lidatzisi lo talelwaho nga fhasi li ri vhudza uri nyito yo itea lini, ngafhi kana hani?
Nwalani **hani**, **lini** kana **ngafhi** tsini na fhungo. Zwino tangedzelani liiti line la khou talutshedzwa nga lidatzisi.

hani

lini

ngafhi

Ntakadzeni o la tshiswi^{tu}lo nga u tavhanya.

hani

Pam u anzela u vhala bugu dzi no amba nga phukha.Dan a ri vhudza zwa sekhasini e na dakalo.Tshi^{nwe} tshifhinga ri a fara nyendo nga tshikolo.Kilaunara yo tshina nga dakalo sekhasini.Nga murahu ha sekhasi, vhana vha tshimbila nga u ongolwa vha tshi ya bisini.

Kha ri nwale

Tagedzelani ipfi lo teaho kha linwe na linwe la mafhungo aya.

Vho mu **vhuya/vhuyela** na dzhesi ntswa.U do **vhonana/vhona** nazwo muⁿwe musi.Ndi do **bika/bikisa** mme anga zwiliwa.Dan o **vhona/vhonala** o namela ndou.Tshikolo tshothe tsho **takala/takadzwa** nga sekhasi.Ro **vhonisa/vhona** zwithu zwinzhi zwi no takadza.Mudi wa hashu wo **naka/nakisa** nga maanda.

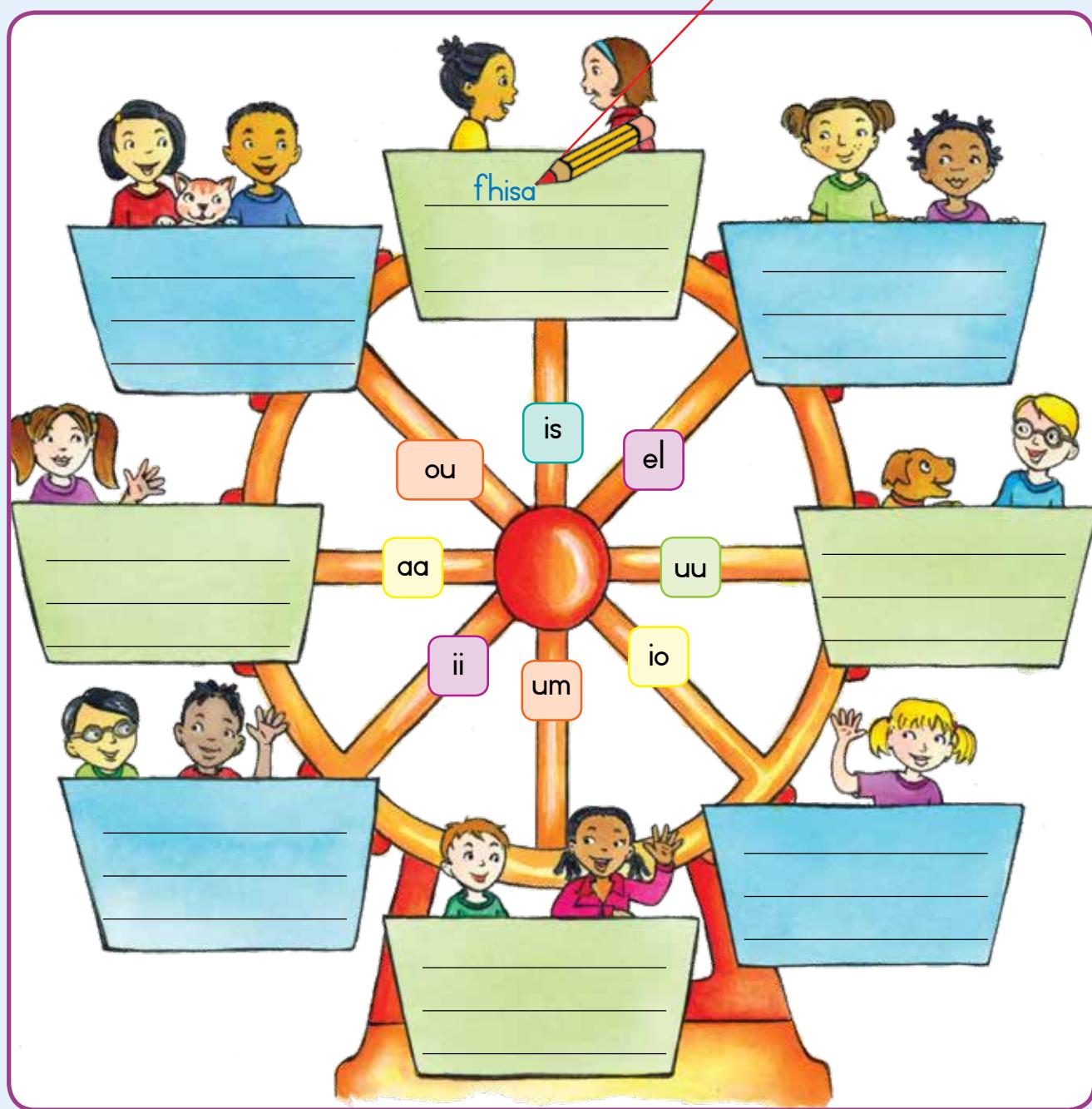
Ri amba nga mibvumo

Kha ri diphine

Dzhenisani maipfi a re na mibvumo i no fana.

fhela	nela	muuluso	guma	ñii	maalo	lutiitii	miomva
tshiombo	pumu	liiti	tshioro	biso	muunga	nisa	maanea
maano	tou	kela	muumba	ndou	fhisa	founu	kisa

U ñwala tshitɔri tshañu

80

Ambani na khonani yanu nga tshitɔri tshine na khou ɨ�a u ñwala.
Ni kone u dzenisa mihumbulo yanu kha siatari ili.

Pulane ya tshitɔri tshanga

Vhaanewa na fhethuvhupo

Ndi vhonnyi vha re tshitɔrini tshañu?

Tshitɔri tshi bvelela ngafhi?

Tshitɔri tshi bvelela lini?

Mathomo

Hu bvelela mini mathomoni a tshitɔri?

Themo ya 3 – Vhege dza 3–4

Mudededzi : Tsaino :

Duvha

Mutumbu

Hu bvelela mini kha mutumbu wa tshit̄ori?

Magumo

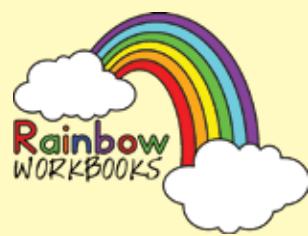
Tshit̄ori tshi fheala nga ndilade?

Itani bugu yanu inwi muñe. Gerani siat̄ari li tevhelaho kha hei bugu. Gerani kha mitalo ya zwithomathoma. Petani siat̄ari kha mitalo. Nwalani dzina ja bugu kha khavara. Nwalani dzina janu nga fhasi ha dzina ja bugu, ngauri ndi inwi muñwali wa tshit̄ori. Olani tshifanyiso kha khavara. Zwino nwalani tshit̄ori tshañu buguni.

KHAVARA YA MURAHU

MUŃWALI NDINNYI?

Ńwalani dzina ḥanu.

Mińwaha yanu.

Hune na dzula hone.

8

Olani tshifanyiso hafha.

Ńwalani dzina ḥanu la bugu hafha.

Ńwalani dzina ḥanu (ndi inwi muńwali).

1

Liga la 4: gerani kha mutalo naga murahu ha musi no sotepulara bugu yanu

Liga la 1: petani kha mutalo wa zwithoma

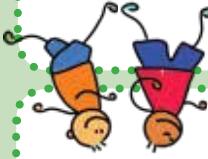

5

4

Išani tshifitori tshanyu phandap hafha.

Nwalani multumbu wa tshifitori tshanyu hafha.

Oiani tshifanyiso hafha.

Oiani tshifanyiso hafha.

Olanitshifanyiso hafha.

Thomani u nwala tshitiori tshanu hafha.

Olanitshifanyiso hafha.

Fhedzisani tshitiori tshanu.

2

7

3

9

Tsanitshiqori tshanu phandahafha.

Olanitshifanyiso hafha.

Olanitshifanyiso hafha.

Z
W
ir
en
g
o
m
u

Thero ya 6: Vhutshilo ha doroboni

81 Vhutshilo ha doroboni 36

U vhala mañwalwa a no amba nga Sedzani a tshi pfulutshela doroboni.
U shumisa tshifanyiso tsha bułoko ya dzifulethe kha u wana ḥhangano (mafhande) dza fhethu.
U amba nga zwine zwa khou bvelela fułetheni iñwe na iñwe..
U ḥwala maiti one a no ḥalutshedza zwine zwa khou bvelela fułetheni iñwe na iñwe.

82 Fhethu hune ra dzula hone 38

U rera nga mepe.
U fhindula mbudziso dzo disendekaho nga mepe.

83 Sedzani u rumela khonani dzawe imeili 40

U vhala mañwalwa a re kha imeili.
U shumisa mañanganyi kha u ḥanganya mafhungo.
U topola mafhambanyi.

84 Khonani dza Sedzani dzi a fhindula 42

U vhala mañwalwa a re kha imeili.
U fhindula mbudziso dzo disendekaho nga imeili.
U shumisa maiti kha u fhedzisa mafhungo. U topola zwifhinga zwi re mafhungoni (tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho).
U shumisa masumbafhethu a tshi sumbedza vhuimo na masia.

85 Laedzani ndila 44

U vhala mepe.
U fhindula mbudziso dzo disendekaho nga mepe.
U ḥwala masia a no sumbedza fhethu hugede kha mepe.
U topola tswayo dza badani na u bula uri dici amba mini.

86 Hune na dzula hone 46

U ḥwala direse kha fułobo.
U ḥanganya mafhungo a tshi shumisa mañanganyi.
U topola madzina vhukuma.
U ɻadza garaña ya u rambela vhathu khontsati ya tshikolo.
U ola mepe a tshi sumbedza ndila.

87 U laedza 48

U nambatedza fhethu kha mepe.
U rera nga mepe e na khonani yawe.
U rera ngauri ndi ngafhi hune ha vha na tsireledzo na hu si na tsireledzo.
U fhindula mbudziso dzo disendekaho nga mepe.

88 Vhalani nga vhuronwane 50

U vhudzisa na u laedza ndila ya u ya kha masia o fhambananaho kha mepe.
U padula maipfi a bva mibvumo.
U nombora maipfi nga thevhekano ya alifabethe.
U vhala khungedzelo.
U fhindula mbudziso dzo disendekaho nga khungedzelo.
U dizaina khungedzelo.

89 Ri khou vhone khombo 52

U vhala tshiṭori tsha zwifanyiso.
U ḥwala mapulo a maipfi a tshi fhedzisa tshiṭori.
U humbulela na u ḥwala u ḥwala magumo a tshiṭori.
U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi zwo teaho.
U vhala maipfi na u thetshesla mibvumo.
U topola na u livhanya masala.

90 Ho bvelela mini? 54

U topola thevhekano ya tshiṭori.
U vhambedza zwifanyiso zwivhili na u topola pambano.
U fhedzisa fomo ya khombo nga u dzenisa mafhungomatsvhudzi.

91 Khontsati ya tshikolo 56

U vhala mbekanyamushumo ya khontsati ya tshikolo.
U rera nga mbekanyamushumo e na khonani yawe.
U fhindula mbudziso dzo disendekaho kha mbekanyamushumo.
U ola phositara ya u kungedzela khontsati a tshi bulu mafhungomatsvhudzi o teaho.

Themo ya 3: Vhege dza 5 - 10

92 Vhaeni khontsatini yashu 58

U vhala atikili ya gurannda.
U fhindula mbudziso dzo disendekaho kha atikili ya gurannda.
U nanguludzela maipfi zwibogisini zwa maipfi zwo teaho.
U topola madzina a no khou ḥahela na mañaluli a zwi shumisa kha u fhedzisa mafhungo.

93 Dan ndi muñwevhho 60

U vhala mañwalwa a no amba nga Dan.
U ḥwala ḥhalutshedzo ya Dan.

94 U rera nga mepe wa Afrika Tshipembe 62

95 Zwifanyiso zwa zwigeriwa 63

96 U ḥwala tshiṭori tshau 65

U rera nga puloto ya tshiṭori.
U ḥwala mihibulo ya tshiṭori nga fhasi ha ḥohoh dze dza newa.
U ita bugu ya zwigeriwa.

Kha ri vhale

Sedzani u pfulutshela doroboni

Khotsi a Sedzani vho wana mushumo muswa doroboni zwino muta wavho u tea u pfuluwa. Sedzani o pfa o tungufhala nga maanda musi a tshi tea u sia khonani dzawe dza tshikoloni. Zwo vha zwo tou tea vhukuma uri a ye tshikoloni tshiswa.

U dzula doroboni zwo fhambana na u dzula mudini wa mahayani. Hu na vhatu vhanzhivhanzhi vha no dzula doroboni **nahone** hu na goloi nnzhinnzhi. Zwiṭaraṭani muthu u vhona vhatu vha tshi khou tshimbila nga ḥayo, vha tshi khou namela thekhisi na zwidimela, vha tshi ya fhethu ho fhambananaho. Vhatu vhanzhi a vha na ngade **ngauri** vha dzula kha zwifhaṭo zwilapfulapfu na dzifuletheni.

Sedzani u dzula kha bułoko ya dzifulethe. U dzula kha tshitizi tsha vhuvhili fułetheni ya 2A. U dzula tsini na tshikolo **lune** a kona u tou tshimbila a tshi ya tshikoloni.

Sedzani u tshimbila a tshi xela **ngauri** zwiṭaraṭa zwo dalesa nahone zwi a fana zwothe. Khonani yawe Shumani u a mu thusa arali o xela. U na miñwaha mivhili a tshi khou dzula doroboni.

Kha ri ḥwale

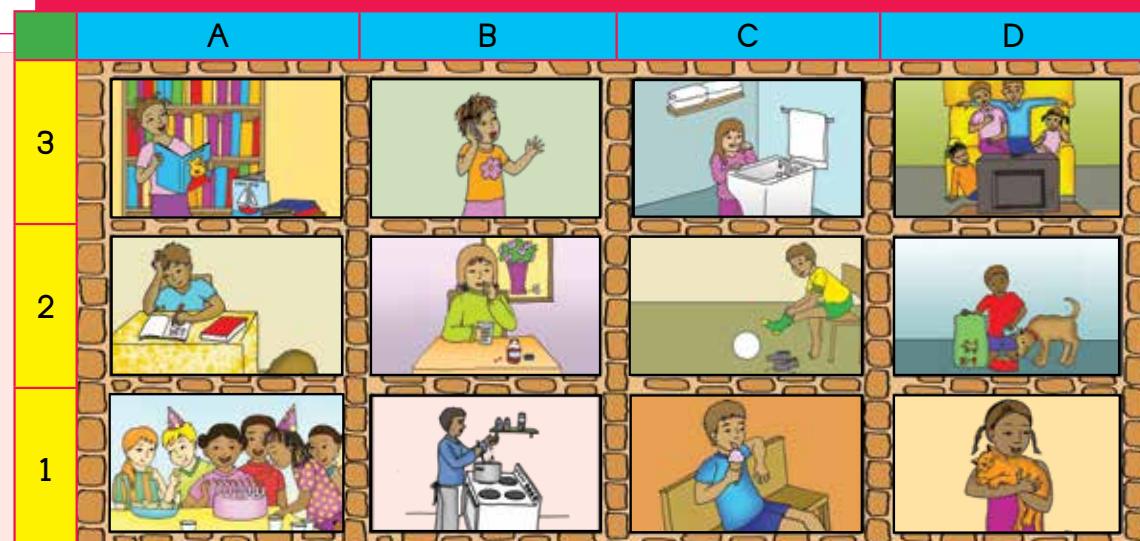
Lavhelesani zwine vhatu vha khou ita afho bułokoni ya dzifulethe.

Tshifanyisoni itshi, ro nombora fułethi dzołhe. Hu na zwitizi zwiraru, zwi re na fułethi nna kha tshitizi tshińwe na tshińwe. Tshitizi tshińwe na tshińwe tshi na nomboro, nahone fułethi ińwe na ińwe i na ledere la alfabethe.

Thebułi i re afho fhasi i na mutevhe wa zwine muńwe na muńwe a khou ita. Kha ińwe na nyito ińwe, dzenisani nomboro ya fułethi ine itsho tshitihu tsha khou itwa khayo. Shumisani nomboro ya tshitizi (i re kha kholomo ya mutađa kha tsha monde), na nomboro ya fułethi (i re kha rou ya muvhala wa lutombo nga ḥha).

Duvha:

Sedzani u khou ita tshuriwahaya yawe.	2A	Musidzana u khou nwa mushonga.		Musidzana u khou vhala bugu laiburari.	
Vhana vha khou pembela phathini.		Mutukana u khou ambarela u ya bolani.		Munna u khou bika.	
Musidzana u khou t̄amba mano.		Mutukana u khou la aisikhirimu.		Musidzana u khou luludzela tshimange.	
Musidzana u khou amba nga lutingo.		Mutukana u khou fha mmbwa zwiliwa.		Vha khou t̄alela TV.	

Kha ri nwale

Lavhelesani maipfi e na riwala kha thebu. Zwino dzenisani maipfi ane a khou t̄ahela u itela u t̄aphudza mafhuno.

Vha khou	TV.
U khou	nga lutingo.
Mutukana u khou	mmbwā.
Mutukana u khou	
Shumani u khou	bugu.

Lavhelesani mepe ni ambe nga zwifha^o na fhethu hune wa sumbedza.
Sumbani zwine na khou vhona kha tshibuloko tshiⁿwe na tshiⁿwe ni bule uri
ndi tshithude.

	A	B	C	D
6	nndu	nndu	bannga	makete
5	tshikolo	phakha	sibadela	suphamakete
4	tshitediamu	bambelo	kereke	tshititshi tsha tshidimela
3	resiturente	khireshe	laiburari	fulethe
2	kiliniki	mavhengele	tshititshi tsha mapholisa	tshititshi tsha vhadzimamulilo
1	zuu	garatshini	poswoni	vhukavhamabufho

Duvha:

Kha ri nwale

Zwino bulani uri huñwe na huñwe ha afha fhethu ndi ngafhi. Shumisani nomboro dza muñada dzi no bva kha tsha monde tsha mepe na maleñdere a muvhala wa lutombo a re nga nt̄ha.

Kiliniki i nga ngafhi?	2A	Sibadela tshi nga ngafhi?	
Laiburari i nga ngafhi?		Tshit̄itshi tsha mapholisa tshi nga ngafhi?	
Tshit̄itshi tsha vhadzimamulilo tshi nga ngafhi?		Fulethe dzi nga ngafhi?	
Tshikolo tshi nga ngafhi?		Zuu i nga ngafhi?	
Miri minzhiminzh i kha buñoko ifho?		Tshit̄itshi tsha tshidimela tshi nga ngafhi?	

Kha ri nwale

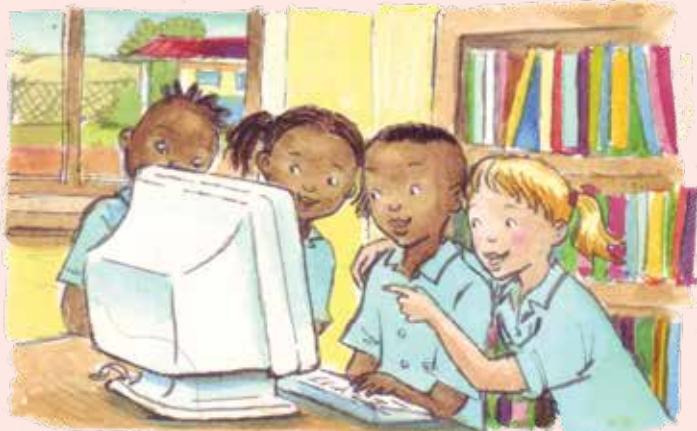
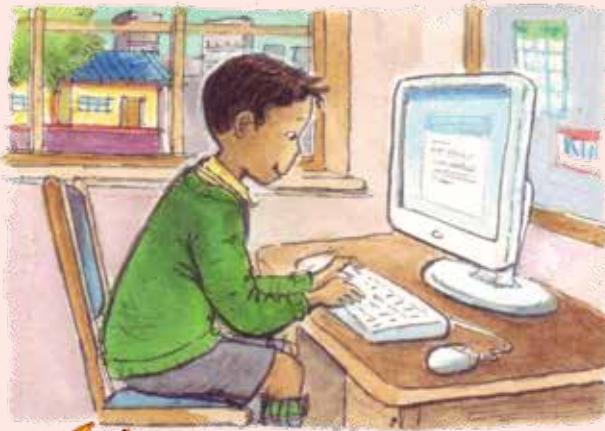
Zwino ambanu na khonani yañu nga fhethu ho fhambananaho hu re kha mepe. Fhindulani mbudziso dzi tevhelaho ni vhavhili ni kone u nwala phindulo.

Bulani fhethu huvhili hune ha vha <u>tsini</u> na tshikolo.	
Bulani fhethu huñu hune ha vha <u>seli</u> na kereke.	
Ndi fhethu hufhio hune ha vha <u>phanda</u> ha vhukavhamabuñho?	
Ndi fhethu hufhio hune ha vha <u>tsini</u> na tshikolo?	
Bambelo li <u>vhukati</u> ha	
Dzifulethe dzi <u>tsini</u> kana <u>kule</u> na tshikolo?	na
Arali ha thoma mulilo tshikoloni, lori ya tshidzimamulilo i ño tea u tshimbila tshikhala tshingafhani? Vhalani zwibuñoko.	
Ni tama u dzula ngafhi? Bulani uri kha tshibuñoko tshifhio na uri ndi nga mini no khetha tshibuñoko tshenetsho.	

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

Kha ri vhale

Ha: vhonani@library.com, ntakadzeni, ann@library.com, lufuno@library.comI bva kha: Sedzani@school.com

1 Khubvumedzi 2015 14h22

Khonani dzanga Vhonani, Kanakana, Lufuno na Ntakadzeni

Ndi vho dzula ḋoroboni zwino. Ndo takala nga maanda uri ndi khou ni rumela luñwalo lwa imeili nga khomphiyutha ya tshikolo. Ndo ni ṭuvha nga maanda nothe.

Fhano ḋoroboni a ho ngo fhumula hu na ḫirafiki nnzhinnzhi. Ndo thoma tshikoloni tshiswa. Ndi tshikolo tshihulwane nga maanda. Hu na vhana vha no hovhelela1000. Tshikolo itshi tshi tsini na phakha na bambelo. Nga masiari ndi ya u guda u bambela. Ndi na khonani. Dzina ḥawe ndi Shumani. Ri kīlasini nthihi. Musi ndi tshi xela afha tshikoloni u a nthusa.

Ndi vho dzula fułetheni. Ndi dzula kha tshitizi tsha vhu4. Ndi n̄thantha. A hu na ngade fhedzi ri na mashudu ngauri ri dzula tsini na phakha. Ndi a kona u ya hone nda tamba na khonani dzanga.

Ndi na fulufhelo ḥauri ndi ḋo nangiwa nda vha khephutheni (mukapuṭeni) wa thimu ya bola nahone ndi tou tama arali ri tshi nga tamba na tshikolo tsha whoiwe. Ndi ḋo ḋa nda ni dalela ndi tshi ḋa u dalela makhulu wanga nga khirisimusi.

Ndi khou humbela uri ni mbo ḋi fhindula zwino, ndi ḋo dzula khomphyutha ndo lindela phindulo.

Zwavhuđi

Sedzani

Rumelani

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshelese milvumo. Zwino shumisani maipfi mañanu kha u ñwala mafhungo anu inwi muñe buguni yanu ya ndowedzo.

Maipfimadivhiwa

reng
rengiwa
fara
farela

maanda	muomva	muungo	miumo	tshiiimo
maano	muora	muumo	miungo	tshiiimbo
maanga	muongi	muunda	miunda	tshiiitwa

Duvha:

Kha ri የwale

Tumani phere iñwe na iñwe ya aya mafhungo ni tshi shumisa maipfi a tevhelaho uri a ni thuse.

nahone

ngauri

zwino

fhedzi

Nahone, zwino, fhedzi
na ngauri ndi mañanganyi.
Ri a shumisa kha u
tanganya mafhungo.

Doroboni hu na vhathe vhanzhi.

Ho ḫalesa ተhirafiki.

Vhunzhi ha vhathe a vha na ngade.

Vha dzula fuletheni.

Sedzani u dzula tsini na tshikolo.

U a kona u ya tshikoloni nga milenzhe.

Hu na bambelo tsini na tshikolo tshawe.

U a ya u guda u bammbela.

Sedzani u dzulela u xela.

Zwitarata zwo ḫalesa.

A huna ha u tambela dzharatani.

Ndi tamba phakhani.

Kha ri የwale

Wanani liphambanyi (athonimi) እa ipfi iñwe na iñwe እo swifhadzwaho ni li የwale tshikhalanī.

kule

sekena

renga

tshedza

ṭavhanya

Tshikolo tshi tsini.

kule

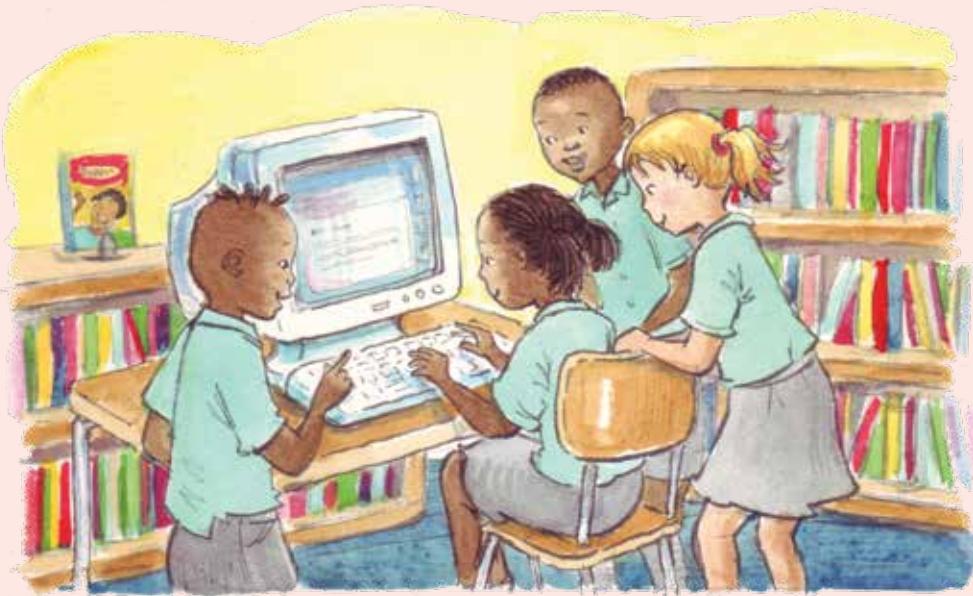
Vha rengisa malegere.

Bada yo atama.

Ndi a lenga u swika tshikoloni.

Doroboni hu na swiswi vhusiku.

Ni kha dielelwa uri
pfanywa ndi mini?
Ndi ipfi iñne እa amba
zwi no fana na zwa
iñwe. Liphambanyi
ndi ipfi iñne እa amba
zwi no fhambana na
zwa iñwe ipfi.

Kha ri vhale

Ha: [Sedzani @school.com](mailto:Sedzani@school.com)I bva kha: vhonani@library.com

1 Khubvumedzi 2015 14h45

Khonani yanga Sedzani

Yoo, ri kha q̄i tou bva u ḥanganedza imejli yanu. Roṭhe ri khou shumisa khomphyutha ya jaiburari.

Na riṇe ro ni ṭuvha, ṭhama. Ni khou dzhena tshikoloni tshihulwane vhukuma. Zwino ni khou guda u bambela. Ri tou ni tama. Ri tou tama arali ri tshi nga q̄a ra ni dalela khathihi na u vhona tshikolo tshanu.

Ṭhamusi ri q̄o ni vhona khirisimusi i sa athu swika.

Zwavhuđi

Vhonani, Ann, Lufuno na Ntakadzeni

Rumelani

Kha ri ᶻwale

Ndi nnyi o fhindulaho?

Vho fhindula nga ḫuvha liphio?

Vho fhindula nga tshifhingade?

Avha vhana vho vha vhe ngafhi?

Duvha:

Kha ri nwale

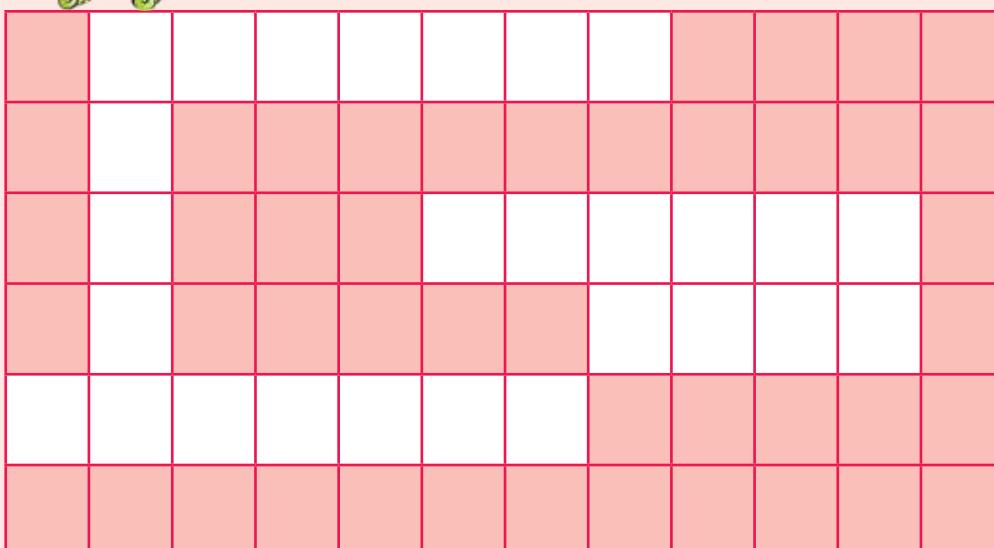
Shumisani maiſfi a nyito kha u fhedzisa mafhungo aya.
Ni kone u bula uri fhungo li kha tshifhinga tsha zwino naa kana tsho fhiraho.

u pfulutshela	Sedzani u pfulutshela doroboni.	tsha zwino
o pfulutshela	Mahola Sedzani doroboni.	
vha ṫoda	Khotsi awe mushumo.	
vho ṫoda	Khotsi awe mushumo.	
o ya	U ya tshikoloni nga milenzhe.	
u ya	Mulovha Sedzani tshikoloni nga milenzhe.	
o tevhelela	Shumanu u tevhelela bugu.	
u tevhelela	Mulovha Shumanu tevhelela bugu.	

Kha ri
diphine

Dzhenisani mađadzisi kha giridi ya maiſfi. Vhalani mađedere a re kha ipfi linwe na
linwe uri a ni thuse kha u wana tshikhala tsho teaho tsha mađedere.

nthā

kule

tsini

bolani

tsimuni

tivhani

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

Laedzani ndila

Kha ri vhale

Kha ri humele kha mepe. Lavhelesani mepe.

	A	B	C	D
6	poswoni Tshiozwi Avenue		vhukavhamabufho Denga Avenue	Muunga Street Mutshedzi Avenue
5	Mandela Road tshititshi tsha tshidimela		vhupakagoloi	tshititshi tsha mapholisa
4	Marude Road Tshiredzi Street	kereke	phakha	khireshe
3	suphamakete Vhakoma Road		tshikolo	
2		sibadela		garatshini
1	Nzenene Street makete			limaga

Duvha:

Kha ri nwale

Lavhelesani mepe ni kone u dzenisa phindulo dza mbudziso idzi.

Maipfimadivhiwa

luma
lima
lema
londa

Tshikolo tshi kha tshit̄arat̄a tshifhio?

Suphamakete i khoneni ifhio?

Gethe la sibadela li tshit̄arat̄ani tshifhio?

Ndi ngafhi hune vhana vha nga tamba vho tsireledzea?

Ndi ngafhi hune ha vha na phosho?

Ndi ngafhi hune ha tambiwa hu si na tsireledzo?

Kha ri nwale

Nwalani kutshimbilele kwa u bva tshikoloni u tshi ya poswoni.

Nwalani kutshimbilele kwa u bva sibadela u tshi ya tshikoloni.

Nwalani kutshimbilele kwa u bva tshikoloni u tshi ya garatshini.

Kha ri diphine

Tswayo idzi dzi amba mini?

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

Kha ri nwale

Nwalani direse
kha fulobo i no
khou rumelwa inwi.

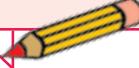

Kha ri nwale

Talani mutalo u tshi bva kha tshibogisi tsha lutombo u
tshi ya kha tsha pinki u itela u t̄aphudza fhungo linwe
na linwe. Talelani litanganyi fhungoni linwe na linwe.

Nahone, zwino na
ngauri ndi matanganyi.
Ri a shumisa kha u
tanganya mafhungo.

O pfuka bada ngauri		nda ya laiburari.
O bvisa bugu yawe ya risipi ngauri		nda ya nda sedza kha nothisibodo.
Ndo vha ndi tshi khou ya u tamba bola, zwino		robotho dzo vha dzi dala.
Ndo vha ndi sa divhi uri ri tamba netibolo nga maduvha afhio, zwino		ndo tuwa na khokho dzanga tshikoloni.
Ndo edela u lenga nahone		o vha a tshi todou baka khekhe.
Ndo vha ndi si na tsha u vhala, zwino		ro vha ri tshi khou tamba metshe.
Ro ya mudavhini wa mitambo ngauri		nda balelwa u buba nga matsheloni.
Vho ri a ye kiliniki ngauri		o vha a tshi khou lwala.

Duvha:

Kha ri nwale

Talelani madzina ane a tea u thoma nga malederedanzo.

vhonani	maanda	tshimedzi	lusikisiki	durban	dan
musumbuluwo	tshidulo	khekhe	bugu	polokwane	dzuvha
pene	lufuno	baisigira	tshikolo	johannesburg	tshigero

Kha ri diphine

Rumelani Vhonani na Lufuno thambo ya u vha ramba khontsatini ya tshikolo. Dzenisani mafhungomatsivhudzi ngomu garačani ya thambo ni ole na u lebulu ndila yavho u bva tshititshini kana vhuimabisi i swika tshikoloni.

Khonani dzanga Vhonani na Lufuno

Mbekanyamushumo ya khontsatni

Ni khou rambija khontsatini ya
tshikolo tshashu.

Duvha:

Tshikolo:

Olanu kutshimbilele u bva tshititshini u ya tshikoloni. Dzenisani lebulu dzi no sumbedza madzina a zwitarata na madzina a fhethu hune vha do hu fhira khaho.

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

47

Kha ri ite nyito

Olani mepe wañu inwi muñę.

Gerani zwifanyiso zwa fhethu ho fhambananaho kha bammbiri ja u shumela ja 95 (kha siatari ja 63) ni zwi nambatedze kha giridi iyi.. Ni nga dikhethela hune na nga nambatedza hone af ho fhethu nga huthihi nga huthihi. Ni nga nanga nthihi ya nndu ya vha yañu na dikhethela hune na tama u i nambatedza hone. Ni i tqoda tsini na tshikolo?

	A	B	C	D
6				
5				
4				
3				
2				
1				

Duvha:

Kha ri nwale

Sumbedzani khonani yanu mepe wanu. Sumbani he na nambatedza masia o fhambananaho. Ni kone u dzhenisa nomboro na ledere ni tshi sumbedza uri sia linwe na linwe no li vhea ngafhi. Afho zwikalani, bulani uri ndi ngani no khetha u vhea tshifanyiso itshe benefho fhethu. Vhudzani khonani yanu uri ndi ngafhi hune na nga tamba ni songo tsireledzea kana no tsireledzea.

Maipfimadivhiwa
vhukati
zwenezwo
mathomoni
magumoni

Zwino bulani uri fhethu afha hu tshibulokoni tshifhio?	Bulani uri ndi nga mini masia aya no a vhea afho. Ngauri ...
Kiliniki i nga ngafhi?	
Laiburari i nga ngafhi?	
Sibadela (vhuongelo) tshi nga ngafhi?	
Tshikolo tshi nga ngafhi?	
Tshititshi tsha vhadzimamulilo tshi nga ngafhi?	
Tshititshi tsha mapholisa tshi nga ngafhi?	
Tshititshi tsha tshidimela tshi nga ngafhi?	
Fulethe dzi nga ngafhi?	
Phaka i nga ngafhi?	
Nndu ya hanu i nga ngafhi?	
Bambelo li i nga ngafhi?	
Suphamakete i nga ngafhi?	
Kereke i nga ngafhi?	

Vhalani nga vhuronwane

Kha ri ite nyito

Vhudzisanani nga tshanu ndila ya u ya fhethu ho fhambananaho kha mepe. Shumisani maipfi a tevhelaho.

khonelani kha tshaula

khonelani kha tshaula

iyani phanda nga ndila

Ni do vhona ____ kha tshaula

khoneni ni khonele kha

ni fhire phakha ...

Divhamaipfi

Padukanyani maipfi a tevhelaho u itela u sumbedza mibvumo yo fhambananaho. Ni kone u nombora aya maipfi tshibogisini tshiñwe na tshiñwe a tshi tevhelaho.

1	si/ba/de/la	mapholisa	suphamakete	mudavhini
3	bambelo	laiburari	resiturente	makete
2	tshiporo	kereke	garatshi	thekhisi

Kha ri vhale

Vhalani khungedzelo i re kha siatari ja seli, ni kone u amba na khonani yanu nga zwine khungedzelo ya ni fulufhedzisa zwone. Ni kone u dzhenisa ee kana hai siani ja mbudziso idzi.

Vhalani mbudziso dzi tevhelaho ni nwale ee kana hai. (✓)

ee hai

Ni vhona u nga itsi tshikhipha tshi nga ita uri ni gidime nga luvhilo?

Ni vhona u nga itsi tshikhipha tshi nga ni thusa uri ni vhe ngwenä?

Ni vhona u nga itsi tshikhipha tshi nga ita uri ni pfe ni na maanda?

Ni vhona u nga iyi khungedzelo i amba zwone nahone a i fhuri?

Hu na iñwe khungedzelo ine na i divha ine ya fhura vhathu?

Duvha:

Tshikhipha tshine የአና ሚኑዬ እና ማኑዬ በ ተከሳዣ እና ጥቃ በ የሸጪ ነትሬ!

Vhana, arali ni tshi ታዶዎ የሸጪ እና ጥቃ
በ የአና ሚኑዬ እና ጥቃ **Supha Shapu**.

Tshi ፍ እና ትርጓሜ እና ተከሳዣ እና ጥቃ
የአና ሚኑዬ እና ጥቃ.

Ni ፍ እና ትርጓሜ እና ተከሳዣ እና ጥቃ
የአና ሚኑዬ እና ጥቃ **Supha Shapu**.

Ni ፍ እና ትርጓሜ እና ተከሳዣ እና ሚኑዬ.

Rengani tshithihi ዕሙስ. Mitengo ya
ፈክሰሳ ቅዱ ዕሮቦኒ.

Ndi R150 ቅዱ! Sei እና የወጪ ተከሳዣ ቅዱ.

ዲህተለን ክሁን ንግድ የአና ሚኑዬ እና ጥቃ እና ተከሳዣ እና ጥቃ የአና ሚኑዬ እና ጥቃ.

Mudededzi: Tsaino

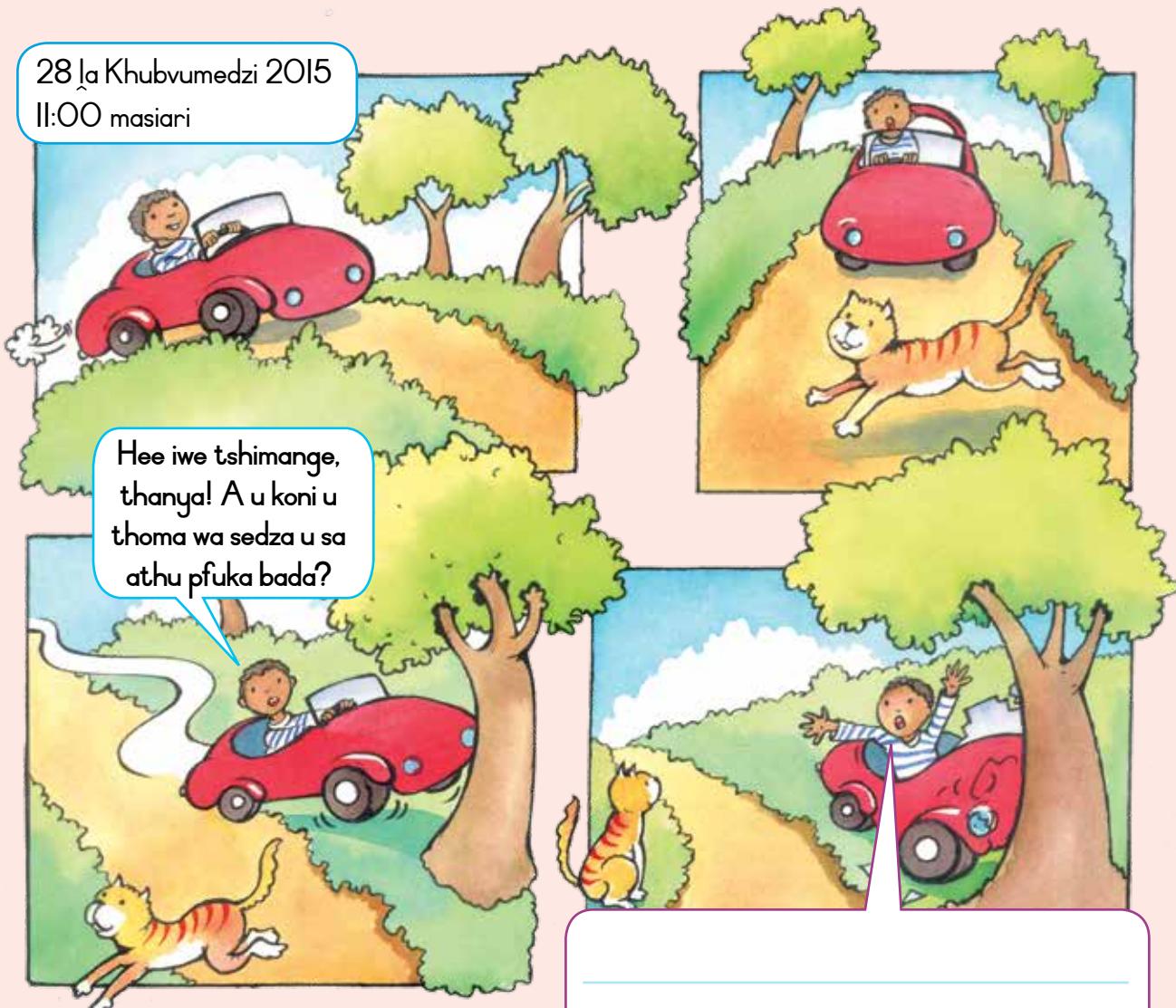
Duvha:

Kha ri vhale

Vhalani tshitiori ni dzenise kha bulo la maambwa zwine na vhona u nga zwo ambiwa nga diraiva.

28 la Khubvumedzi 2015
11:00 masiari

Kha ri nwale

Ni vhona u nga uyu munna a nga kha di kona u reila goloi yawe nga murahu ha khombo?
Zwino nwalanini mafhungo mararu nga zwine na vhona u nga zwo tevhela tshitiorini itshi.

Duvha:

Divhamaiſfi

Dženisanī maipfi a re na mibvumo i no fana. Ni kone u shumisa maipfi mačanu kha u ūwala maſhungo kha bugu yanu ya nđowedzo.

fhufha

fhalā

phungo

phore

khokho

shango

shavha

khani

Maipfimađivhiwa

**guma
gama
gogo
gaku**

shaka	fhasi	khakha	phanga

Kha ri ūwale

Vhalani fhungo ūnwe na ūnwe, ni tingedzele ūsala ūne na nga ū shumisa vhudzuloni ha maipfi o talelwaho nga fhasi.

<u>Munna</u> o thula muri nga goloi.	inwi	ene	rīne	vhone	tshone
<u>Tshimange</u> tsho pfuka bada.	inwi	ene	rīne	vhone	tshone
<u>Sedzani</u> na <u>Shumani</u> khombo iyi vho i vhone.	inwi	ene	rīne	vhone	tshone
<u>Shumani</u> a tea u ūwalela mapholisa muvhigo.	inwi	ene	rīne	vhone	tshone
<u>Nne</u> na <u>Shumani</u> ra isa tshimange hayani.	inwi	ene	rīne	vhone	tshone

Kha ri ūwale

Talani mutalo ni tshi livhanya masala a re kha kholomo ya u thoma na masala o teaho a re kha kholomo ya vhuvhili.

ya ene	kwanga
tsha ene	vhanu
tsha tshone	yawe
zwa rīne	tshawe
kwa nne	zwashu
vha inwi	lavho
la vhone	tshatsho

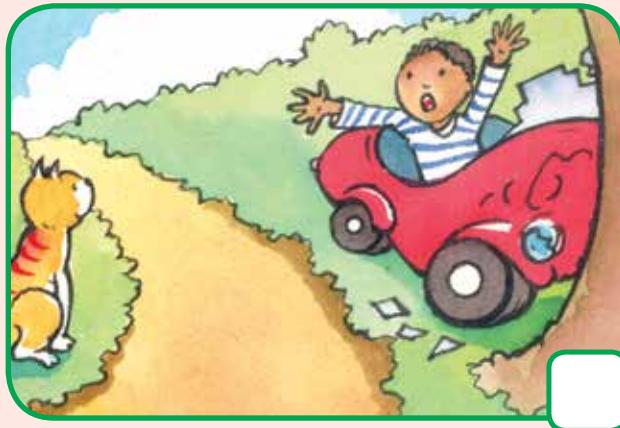
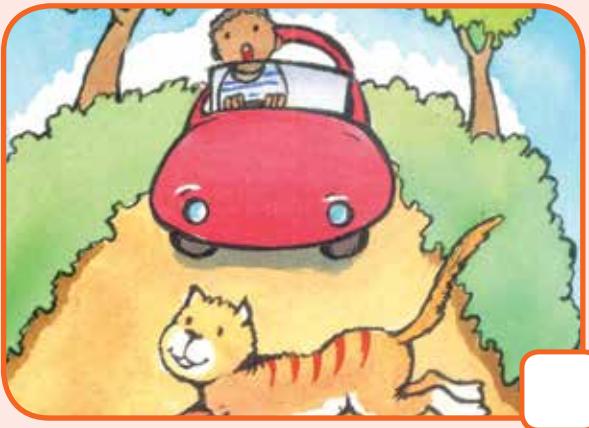
Mudededzi: Tsaino

Duvha:

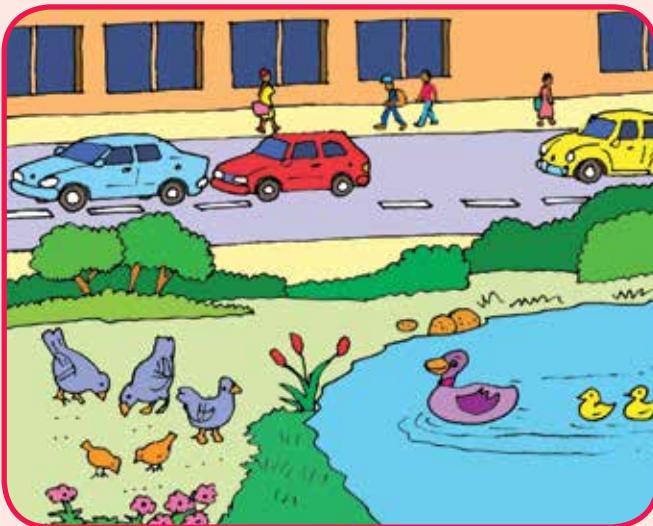
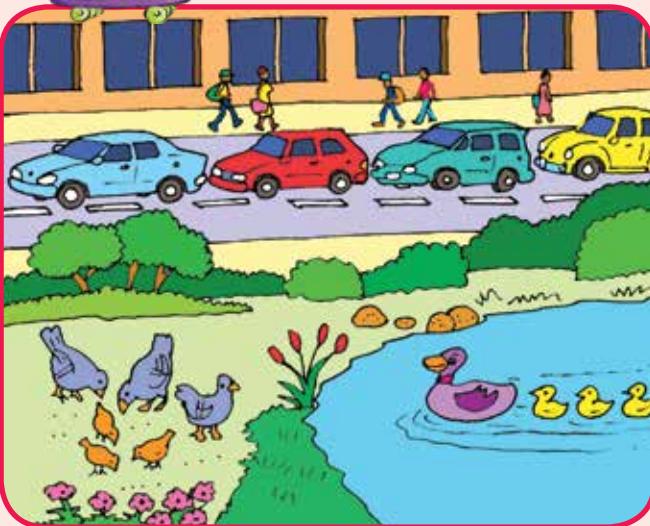
Kha ri ite nyito

Nomborani zwifanyiso ni tshi sumbedza thevhekano yone ni kone u ḥalutshedza khonani yanu uri ho bvelela mini zwi tshi tevhekana nga ngona.

Kha ri
diphine

Wanani phambano.

Duvha:

Kha ri nwale

Ni tea u dadza fomo ya u itea ha khombo.

Dielekanyeni no vha ni ndilani ya u bva tshikoloni ni tshi ya hayani. Na vhona khombo ndilani. No vhona goloi i tshi bva ndilani i tshi khou tinya tshimange. Goloi ya ya ya thula muri, fhedzi mureili a si huvhale na tshimange na tshone tshi si huvhale.

Ho vha inwi ni no^{the} we na vhona khombo iyi, zwino no humbelwa uri ni nwale tshitori tsha zwe zwa bvelela. Musi ni sa athu dadza fomo, vhudzani khonani yanu zwine na do amba.

Fomo ya Khombo

Dzina lanu	
Duvha ya khombo	
Tshifhinga tsha khombo	
Ho bvela mini:	
Ho thoma	
Ha da	
Nga murahu	
Ha fhedzisela	
Tsaino:	

Kha ri ambe

Vhalani mbekanyamushumo nga vhuronwane ni vhudze khonani yañuri khontsati i ðo vha i ya mini. Bulani uri ndi tshiterïwa tshifho tshine tsha ðo ni takadzesia.

Mbekanyamushumo ya Tshikolo tsha Phuraimari ya TSHITENZHE

Duvha: 3 Khubvumedzi 2015

Tshifhinga: 2:00 u swika 5:30

Tshifhinga	Gireidi	Aitheme (Tshiterïwa)
13:00		U vula mushumo nga Thohoyatshikolo Vho Dama
13:10	Gireidi ya 1	Luimbo lwa Winnie wa Tshivhingwi
13:20	Gireidi ya 2	Luimbo: Riñe a ri ofhi phele khulukhulu mmbi
13:40	Gireidi ya 3	Maluñta na muñawa Vhatambidendele: Sedzani u tamba sa Maluñta . Shumani ndi mme a Sedzani
14:00 to 14:30		Bureiki Vhana vha tshikolo vha ðo ñewa dzhusi na mathuthuba. Vhabebi vha nga renga tie na kofi.
14:30		Pfufho dza Gireidi 1, 2 na 3
15:00	Gireidi ya 4	Khwairi ya vhana i imba Luimbo lwa Lushaka
15:15		Tshipitschi tsha u vala mushumo: Minisita wa Pfunzo ya Muteo

Kha ri ñwale

Lavhelesani mbekanyamushumo.

Khontsati i thoma nga tshifhingade?

Ndi nnyi a no ðo vula mushumo?

Kilasi ya Gireidi 1 i ðo ita mini?

Duvha:

Hu <u>do</u> bvelela mini nga 13:20?	
Vhatambi vha no <u>do</u> tamba nga 13:40 ndi vhonnyi?	
Kilasi ya Gireidi <u>4</u> i <u>do</u> ita mini?	
Hu <u>do</u> bvelela mini nga bureiki?	
Ndi nnyi a no <u>do</u> ita tshipitshi tsha u vala mushumo khontsatini?	
Ni tshi <u>do</u> takadzwa nga tshiteriwa tshifho?	
Arali na nga swika nga 14:30 ni nga <u>tahela</u> mini na mini?	1 2 3 4

Olani phositarara ya u kungedzela khontsati. Neani mafhungomatsivhudzi othe o teaho.

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

Kha ri vhale

Denzhe la Vhana

Khontsatı khulu tshikoloni tsha Tshitenzhe

Muvhigi: Shandu Maile

4 Khubvumedzi 2015

Vhana vha Tshikolo tsha Tshitenzhe vho bveledza khontsatı yavhuđi nga maanda mulovha. Vho mwumvusa vhataleli nga matambwa a no bva kha Winnie wa Tshivhingwi na Zwiguluzwana Zwiraru. Vhatambidendele ho vha hu Sedzani Dau na Shumanı Simba vhe vha tama kha Maluđa na Muñawa. Sedzani o vha e Maluđa, ngeno Shumanı e mme awe.

Thohoyatshikolo vho vha vho takala nga maanda ngauri. Ministę wa Pfunzo ya Muteo vho vha vhe hone na vhone. Ministę vho ri: "Ndi pfa ndi tshi dikukumusa vhukuma nga hetshi tshikolo. Vhana vha fħano vha khou shuma

zwavhuđi nga maanda nahone ndi a kona u zwi vhona uri vhadededzi na vhabebi vha khou ita mushumo wavhudi." Tshikolo tsho nekedza pfufho vhagudi vhane vha dzulela u ita tshuriwahaya dzavho. Vhagudi vhenewha vho shuma zwavhuđi na kha milingo ya ANA īwedzi wo fħelaho. Vhengele la Bono lo vha lone le la lamedza nga pfufho dza bugu.

Kha ri īwale

Ni vhona u nga muñwali wa atikili iyi u vhona Tshikolo tsha Tshitenzhe tshi tshi khou ita mushumo wavhudi? Ni zwi īvhha ngani?

Vhana vho wana pfufho nge vha ita mini?

Duvha:

Tshikolo tsho wana ngafhi ndambedzo?

Nwalululani fhungo line la ri vhudza uri Minister who takadzwa nga zwe tshikolo tsha ita.

Divhamapfi

Dzenisani maipfi a re na mibvumo i no fana. Ni kone u shumisa maipfi matanu kha u nwalu mafhungo kha bugu yanu ya ndowedzo.

khontsi

mulambwana

mvula

mbwanana

zwikontsi

mvalo

pfuko

pfano

Maipfimadivhiwa

da
dela
dinga
danzhe

khontsati	mvumvusa	matambwa	pfufho

Dzenisani madzina na mataluli ao ane a khou tshela.

Shumisani maipfi aya uri a ni thuse.

Kha ri nwale

Madzina

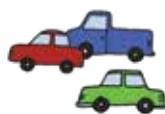
goloi zwifhato miri tshikolo vhatu

Mataluli

zwiwlwane luvhilo phosho vhanzhi milapfu

zwo vha zwi

dzo vha dzi na

vho vha vhe

tsho vha tshi na

yo vha i

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

Kha ri vhale

Dan u dzulela u lenga nahone u dzulela u
hangwa zwithu.

Mahola o hangwa duvha lawe la mabebo.

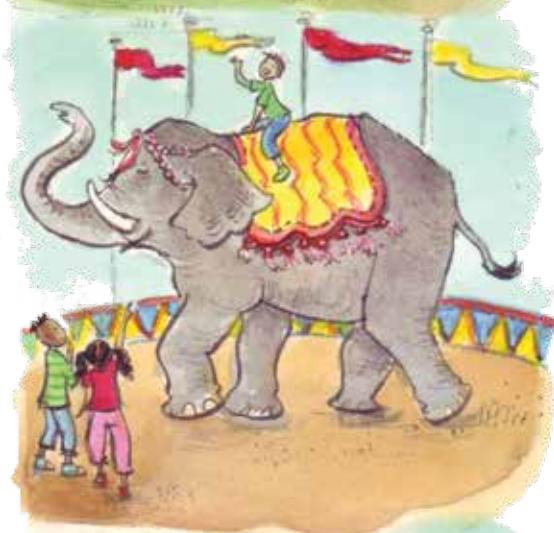
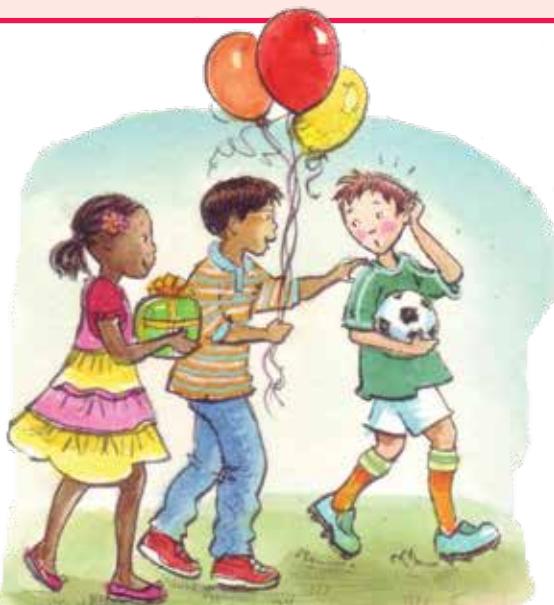
Nwedzi wo fhiraho o hangwa bege yawe
ya tshikolo bisini.

Vhege yo fhiraho o namela
ndou sekhasini.

Mulovha o siwa nga tshidimela
a tshi ya khontsatini.

Namusi o ya tshikoloni o ambara
khosishumu ya u bambela.

Ndi muñwevho ngoho.

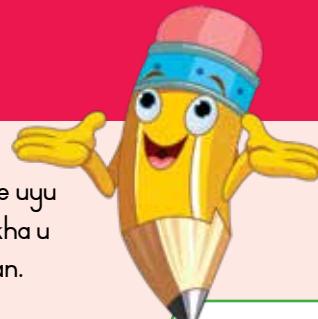

Duvha:

Kha ri nwale

Shumisani mepe uyu
wa mihumbulo kha u
talutshedza Dan.

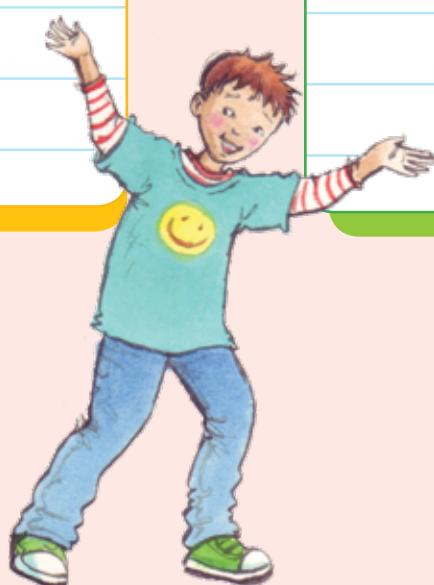

U vhonala nga ndilade

Zwiñwe zwa zwithu zwi seisaho

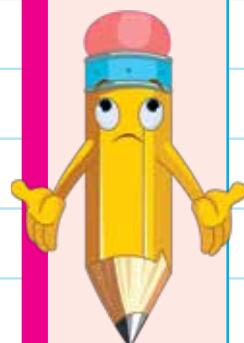
zwine a ita

Khonani dzawe

Zwine Dan a tea u ita uri a

elelwe zwithu

U rera nga mepe wa Afrika Tshipembe

Kha ri ambe

- Lavhelesami mepe wa Afrika Tshipembe.
- Sumbani mavundu a tahe.
- Ni dzula kha vundu liphio?
- Bulani dzina la musanda wa vundu linwe na linwe.
- Sumbani zwinepe zwine zwa sumbedza hlinwe ha fhethu hu hulwane kha vundu linwe na linwe.
- Ndi mavundu afhio a re kha phendelashango?

Zwifanyiso zwa zwigeriwa

95

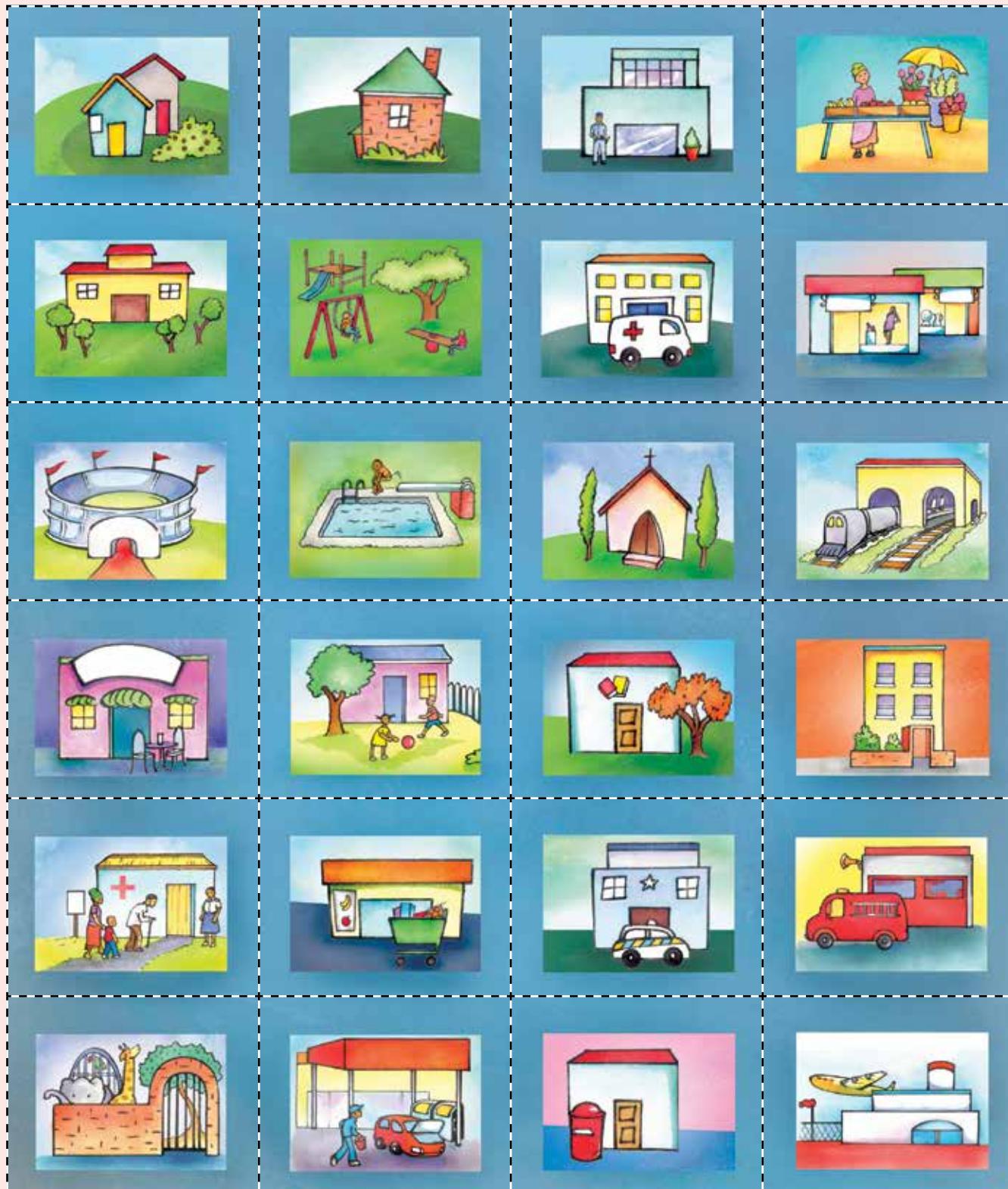

Kha ri ite nyito

Gerani zwifanyiso izwi ni zwi shumise kha u ita mepe wanu kha siatari la 48.

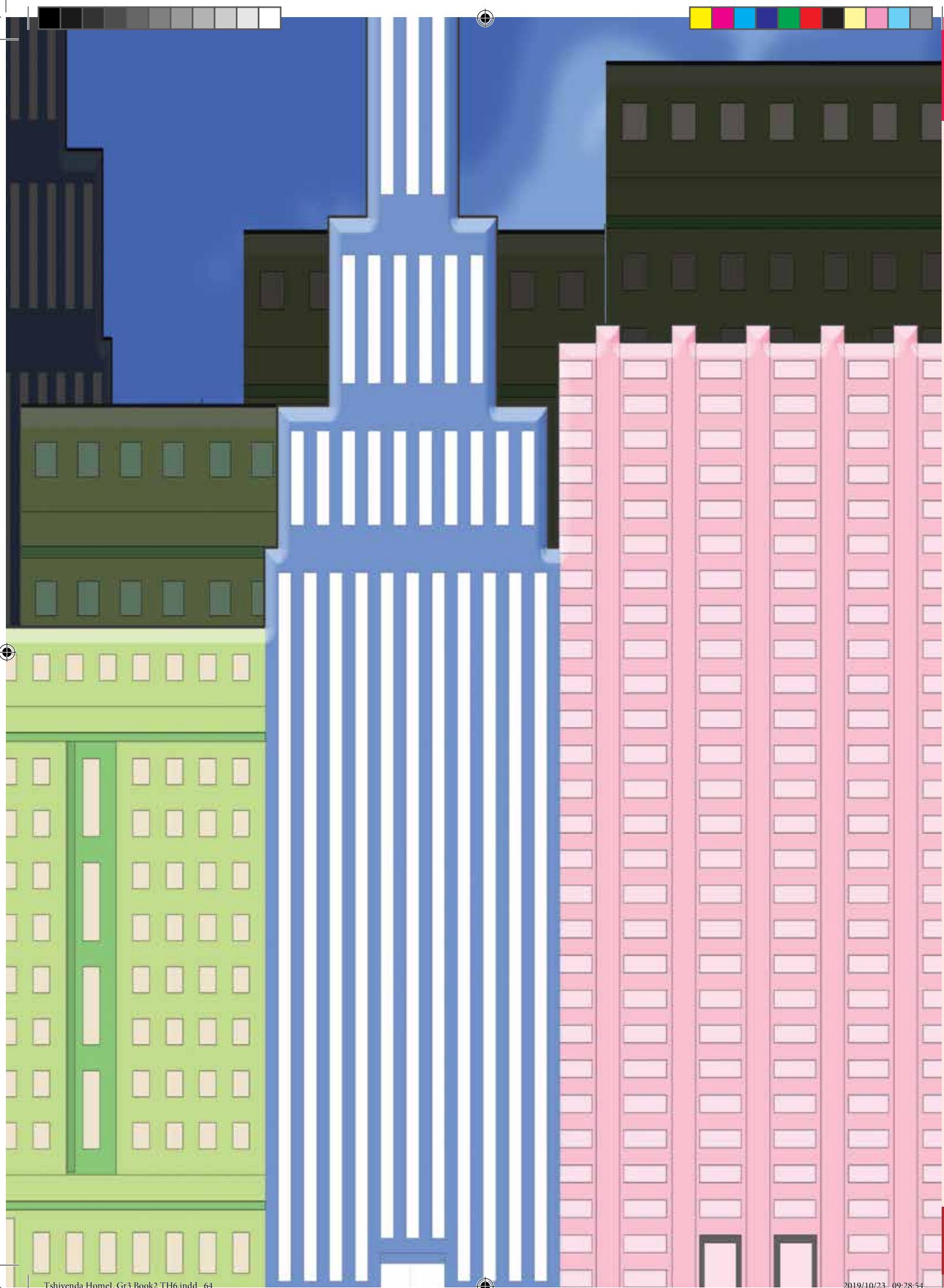
Themo ya 3 - Vhege dza 9-10

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

63

U ñwala tshitɔri tshantu

Kha ri ambe

Ambani na khonani yanu nga tshitɔri tshine na do ñwala.
Ni kone u dzhenisa mihungulo yanu kha siatari ili.

Pulane ya tshitɔri tshanga

Vhaenewa na fhethuvhupo

Ndi vhonnyi vha re tshitɔrini tshantu?

Tshitɔri tshi bvelela ngafhi?

Tshitɔri tshi bvelela lini?

Mathomo

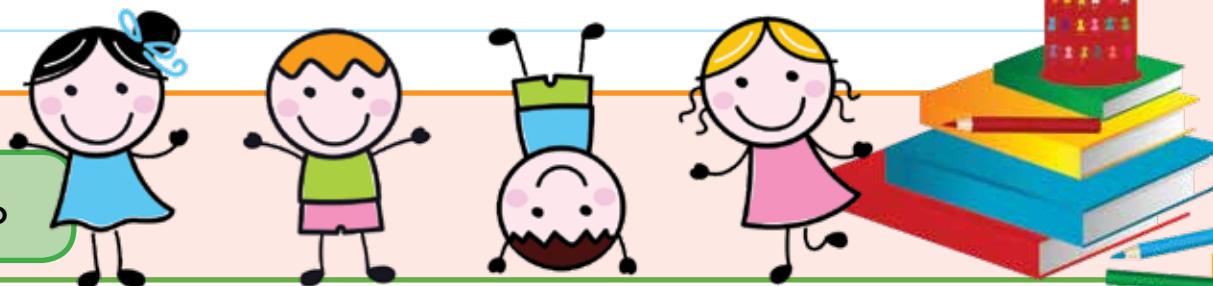
Hu bvelela mini mathomoni a tshitɔri?

Mutumbu

Hu bvelela mini kha mutumbu wa tshitɔri?

Magumo

Tshitɔri tshi fhele nga ndilade?

Kha ni
diphine

Itani bugu yanu inwi muñe. Gerani siatari li tevhelaho kha hei bugu.
Gerani kha mitalo ya zwithomathoma. Petani siatari kha mitalo.
Nwalani dzina la bugu kha khavara. Nwalani dzina lanu nga fhasi ha dzina la
bugu, ngauri ndi inwi muñwali wa tshitɔri. Olani tshifanyiso kha khavara.
Zwino nwalani tshitɔri tshañu buguni.

KHAVARA YA MURAHU

MUÑWALI NDI NNYI?

Ńwalani dzina ḥanu.

Miñwaha yanu.

Hune na dzula hone.

8

Olani tshifanyiso hafha.

KHAVARA

Ńwalani dzina ḥa bugu hafha.

Ńwalani dzina ḥanu (ndi inwi muñwali).

1

Liga la 4: qerani kha mutalo naga murahu ha musi no sotepulara buqu yanu

Liga la 1: petani kha mutalo wa zwitħoma

5

7

Iṣani tshifitoritshahnu phanċċa hafha.

Ńwalani mutumbu wa tshifitoritshahnu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olanitshifanyiso hafha.

Thomani u nwala tshitori tshanu hafha.

2

Olanitshifanyiso hafha.

Fhedzisani tshitori tshanu.

7

3

9

Isani tshitiori tsakanyu phanqaa hafha.

Olanitshifanyiso hafha.

Olanitshifanyiso hafha.

Z

Thero ya 7: Vhathu na fhethu

W
i

97 Vhana vhaswa tshikoloni tshashu 70

U vhala mañwalwa a no amba nga vhana vhaswa tshikoloni.
U fhedzisa thebuļu yo disendekaho kha mañwalwa.
U fhindula mbudziso dzo disendekaho kha mañwalwa.

98 Fhethu ho fhambanaho Afrika Tshipembe 72

U gera na u nambatedza mavundu a ḥahe kha mepe.
U fhindula mbudziso dzo disendekaho nga vundu line a dzula khalo.
U topola mibvumo i no fhambanya maipfi.
U nanguludza maipfi hu tshi tevhedzwa thevhekano ya alifabethe.
U ḥwalulula mafhungo a tshi shumisa ndongazwiga dzone.

99 Mutsho washu 74

U vhala muvhigo wa mutsho.
U shumisa mafhungomatsivhudzi a no bva kha khasho ya mutsho kha u fhedzisa tshati ya mutsho.
U shumisa mañganyi kha u ḥanganya mafhungo.
U shumisa thangi kha u fhedzisa maipfi.

100 Zwine ra ita 76

U ola zwifanyiso zwiṇa zwe zwe a ita mafheloni a vhege.
U ḥalutshedza nyolo.
U ḥwala fhungo nga zwifanyiso a tshi topola ḥiti.
U livhanya tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho.
U shumisa maiti kha u fhedzisa mafhungo.
U topola tshifhinga tsha zwino, tsho fhiraho na tshi ḥaho.
U itela khonani garaṭa ya vhukonani.

101 Vhana vha bvaho huīwe 78

U vhala mañwalwa a u ḥalutshedza a no amba nga vhana vhabo bva mashangoni mañwe.
U dodomedza mafhungomatsivhudzi a no kwama avha vhana.

U vhumba maipfi nga mibvumo ya g, sw, ḥw, ny na b.
U sika mbudziso.

102 Zwine zwa ri takadza 80

U ita ḥodisiso a dodomedza mawanwa.
U fhindula mbudziso dzo disendekaho kha mvelelo dza ḥodisiso.
U padula maipfi a bva mibvumo.
U ḥwala maipfi nga thevhekano ya alifabethe.
U topola zwifhinga zwo fhambanaho zwi tshi sumbedzwa nga maiti.
U fhedzisa meizi.

103 Zwimangana zwivhili 82

U vhala tsirendo tsha zwimangana zwivhili.
U fhindula mbudziso nngede dzi no kwama tshirendo.
U topola maipfi a re na raimi (pfanapheledzo) tshirendoni.

104 Zwe zwimange zwa amba 84

U renda na u ita ḥitambwa nga tshirendo.
U ḥwalulula mafhungo sa maambiwa.
U tambo mutambo wa maipfi nga u shumisa maiti a re kha tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho.

105 Luīwalo lu yaho ha khonani yanga 86

U vhala luīwalo lwa vhukonani.
U fhindula mbudziso dzo disendekaho nga luīwalo.
U topola madzina na maṭaluli e a shumisa kha luīwalo.

106 Ḫalutshedza zwithu 88

Vha shumisa maṭaluli kha u ḥalutshedza.
U shumisa maṭaluli kha u ḥalutshedza zwifanyiso.
U shumisa maṭaluli kha u fhedzisa mafhungo.
U ḥwala shumisa pharāṭhalutshedzi.
U vhambedza zwifanyiso a topola phambano dzi re hone.

Themo ya 4: Vhege dza 1 - 4

107 Duvha ja jaiburari 90

U vhala mañwalwamatsivhudzi a no amba nga ndou
U fhindula mbudziso dzo disendekaho nga mañwalwa.
U shumisa masala kha u fhedzisa mafhungo.

108 U vhala bugu 92

U vhala khavara ya bugu na mutevhe wa zwi re ngomu.
U fhindula mbudziso dzo disendekaho kha khavara na zwi re ngomu.
U ḥwala mafhungo nga uri ndi ngani vha tshi tama u vhala bugu.
U shumisa mabulafhethu kha u fhedzisa mafhungo.
U vhala khakalulimi.

109 Lwendo lwashu lwa u ya vhugalaphukha ha ndou 94

U vhala mañwala a no amba nga lwendo lwa u ya vhugalaphukha ha ndou na u vhala phamfulethe i no amba nga ndou.
U ḥwala mafhungo maṇa vha tshi shumisa zwe vha guda nga ndou.
U ḥeibula tshifanyiso (nyolo) tsha ndou.

110 U amba nga ndou 96

U vhudzisa mbudziso dzi no kwama ndou.
U topola maiti o teaho mafhungo.
U ḥwalulula mafhungo sa maambiwa.

111 U amba nga ndou (hu iswa phanda) 97

U shumisa thevhekano ya alifabethe kha u ḥuma zwithoma.

112 U ḥwala tshitori tshamu 98

U pulanelu u ḥwala tshitori.
U ḥwala mihibulo ya tshitori kha fureme ya u ḥwala zwitoru.
U ita bugu ya tshitori a ḥwala tshitori.

Vhana vhaswa tshikoloni tshashu

Kha ri vhale

Sedzani na Thandi vho vhuya tshikoloni musi holodei yo no fhela. Tshikolo tshavho tshi Johannesburg. Vhana vhothe tshikoloni itshi vha amba Luisimane musi vhe dzikilasini dzavho. Vhothe vha amba nyambo dzo fhambananaho, vhunga vha tshi bva kha masia o fhambananaho. Vhanwe vhavho vha bva mashangoni manjewho.

Kha ri divhane na vhanwe vha avha vhana.

Kapa Devhula

Ndi pfi Maxiriti.
Ndi na miwaha ya sumbe. Ndi amba Afurikantsi. Ndi pfana na u tamba na zwifuwohaya.

Devhula Vhukovhela

Ndi pfi Dipuo. Ndi na miwaha ya malo.
Ndi amba Tshitswana. Zwiliwa zwine nda zwi funesa ndi malegere.

Gauteng

Furesitata

Ndi pfi Makgomo. Ndi na miwaha ya malo. Ndi amba Tshisuthu. Ndi pfana na u vhala.

Kapa Vhukovhela

Ndi pfi Yani. Ndi na miwaha ya malo. Ndi amba Afurikantsi. Ndi pfana na u talela TV.

Kapa Vhubvaduvha

Ndi pfi Lulama. Ndi na miwaha ya tahe. Ndi pfana na u tamba na zwifuwohaya zwanga.

KwaZulu-Natal

Ndi pfi Mandu. Ndi na miwaha ya malo. Ndi amba Tshizulu. Ndi pfana na u tamba netibolo.

Mpumalanga

Ndi pfi Siabelo.
Ndi na miwaha ya tahe. Ndi amba Tshiswati. Ndi muthu wa bola!

Kha ri nwale

Vhalani nga vhana vhaswa ni f'hedzise thebuju. Dzhenisani madzina avho, miñwaha, vundu line vha bva khaþo, nyambo dzavho na zwine vha zwi takalelesa. Itani thiki ni tshi sumbedza uri ndi vhatukana kana vhasidzana naa.

Dzina	Miñwaha			Luambo	Vundu	Takalela
Dipuo	8		✓	Tshitswana	Devhula Vhukovhela	Malegere

Kha ri nwale

Zwino fhindulani mbudziso hedzi.

Avha vhana vha dzhena tshikoloni tshifhio?			
Ndi vhatukana na vhasidzana vhangana vhaswa vhe vha thoma tshikolo ñamusi?	vhatukana vha _____ vhasidzana vha _____		
Ndi vha ngana vha avha vhana:	vha miñwaha ya 7?	vha miñwaha ya 8?	vha miñwaha ya 9?
Shumani na Sedzani vha dzula vunduni liphio? (Lavhelesani tshitþori hafhu.)			
Vha amba luambo lufhio vhe kilasini?			

Kha ri ite nyito

Hu na mavundu a rathi a siho kha mepe. Zwipida zwine zwa khou t̄ahela zwi wanala kha siatari li tevhelaho. Zwi gereni ni zwi nambatedze fhethu hazwo ho teaho kha mepe uyu.

Kha ri nwale

Fhindulani mbudziso idzi.

Ni dzula kha vundu liphio?	
Ni amba luambo lufhio hayani?	
Ni amba luambo lufhio tshikoloni?	
No no vhuya na dalela vundu linwe liphio?	
Ndi zwifhio zwa tchipentshela zwi re vunduni la hanu?	

Duvha

Divhamai^ffi

Bulelani mai^ffi aya a re nga fhasi ni kone u tangedzela mibvumo i no a fhambanya. Tsumbo **nama na nama**. Ni kone u nombora mai^ffi a tshi tevhekana nga alifabethe.

Mai^ffi madivhiwa

dubo
tsho^hte
kakarika
sema

2	ñwana
3	muñwe
1	fhala

	v ^h unwa
	munwe
	f ^h ala

	nona
	t ^a ta
	danda

	ñona
	tata
	danda

Kha ri ñwale

Ñwalululani fhungo ñiñwe na ñiñwe ni tshi shumisa zwiga zwa u vhala zwo teaho ni kone u sumbedza uri ndi ja lushakade.

tshitatamennde

mbudziso

ndaela

garukela

dipuo u pfana na ma^glegere

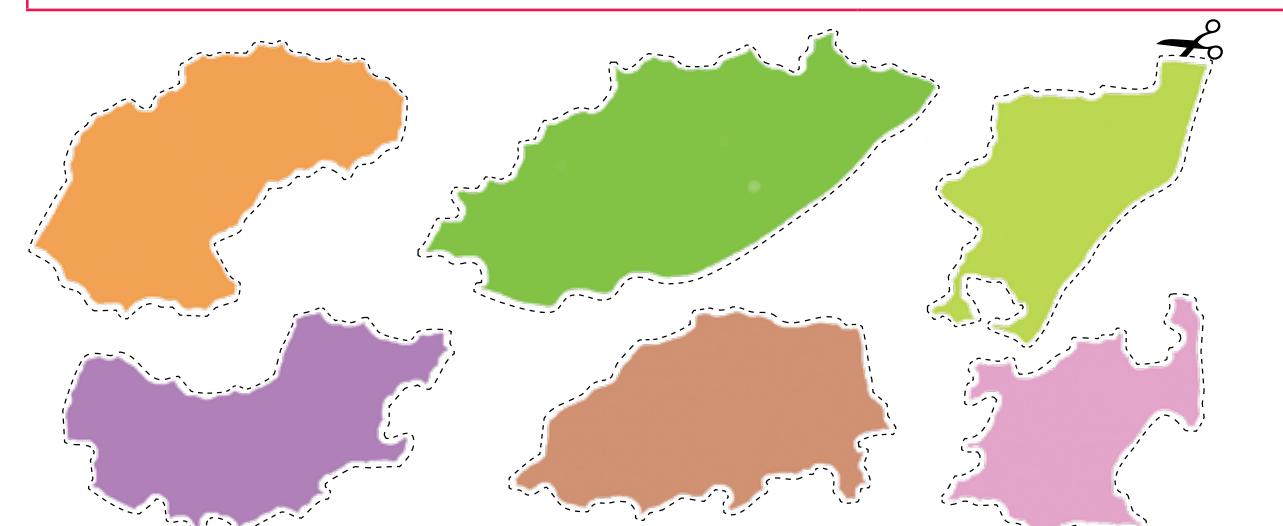
Tshitatamennde

Dipuo u pfana na ma^glegere.

ni kona u amba nyambo nngana

ñwalani nga vhu^hele buguni yanu

ee, i khou na nahone a tho ngo bva na
tshisambureni

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

73

Kha ri vhale

Lo tsha. Mutsho wa namusi khoyu.

I do na KwaZulu-Natal na Kapa
Vhubvaduvha.

Li do vuwa lo tsha hu tshi fhisa Limpopo
na Kapa devhula.

Hu do vha hu na makole Gauteng.

Hu do rothola Fureisitata.

Hu do vha na mvula ya mithathabo Mpumalanga na Devhula Vhukovhela.

Hu do vha na madumbu Kapa Vhukovhela.

Kha ri ite nyito

Talelani dzina la vundu khathihi na lushaka lwa mutsho. Ni kone u gera tswayo dza
mutsho dzi re fhasi ha siatari ili ni zwi nambatedze kha tshati ya mutsho.

Gauteng	Kapa Vhukovhela	KwaZulu-Natal	Kapa Vhubvaduvha	Devhula Vhukovhela	Mpumalanga	Fureisitata	Kapa Devhula	Limpopo

Duvha

Divhamai^fi

Vhalani mai^fi ni thetshelene mibvumo. Zwino shumisani mai^fi ma^ganu kha u nwala mafhungo a^gu inwi mu^ge buguni ya^gu ya ndowedzo.

Maipfimadivhiwa
buraweni
hwala
kunakisa
vala

mu ^g thu	ph andu	mu vhu da	vh ala	th omba
fh ethu	ph ando	ma vhal a	vh ila	th ambo

Kha ri nwale

Tumani mafhungo aya. Linwe na linwe la mai^fi aya li shume luthihi.

zwino

ngauri

ngeno

fhedzi

A vha nga yi tshikoloni namusi.

Ndi Mugivhela.

Dipuo u na mi^gwaha ya malo.

Malindi e na ya tahe.

Mvula i khou na.

Sedzani u do shumisa tshisamburen.

Ndi tama u renga baisigira.

A thi na tshelede yo linganaho.

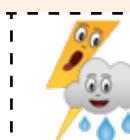
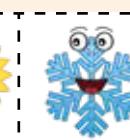
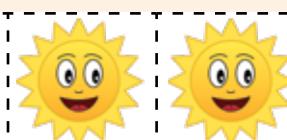

Kha ri nwale

Dzhenisani phindulo dza mbalo idzo dza mai^fi.

Thangi na mitshila
Arali ra thoma ipfinga ku ri khou amba uritshituku.
Kumange zwi amba tshimange tshituku.
Arali ra fhedza ipfinga ulula zwi amba uitulula nyito.
Shulula zwi amba uitulula nyito ya u shela.

ku + mange =		wana + ulula =	
ku + shumo =		nwala + ulula =	
ku + bugu =		ita + ulula =	

Kha ri ite nyito

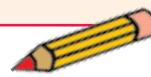
Olani zwifanyiso zwiṇa zwa zwe na ita mafheloni a vhege yo fhelaho. Ambani na khonani yanu nga zwe na ita.

Kha ri ḥwale

Zwino ḥwalani fhungo lithihi la tshifanyiso tshiṁwe na tshiṁwe ni talele liiti.

Ndo tamba bola ya milenzhe.

Kha ri ḥwale

Livhanyani tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho tsha maiti aya.

Mapfanisi a vhoṇefhungo
a fhela nga -o kha
tshifhinga tsho fhiraho.

ndi
renga

ndo
renga

vha a ða

ndi
wana

ndo la

ndi
ita

ndo
reila

ndi
la

ndo
wana

ndo
fara

ndo
fhufha

vho ða

ndi
reila

ndo
ita

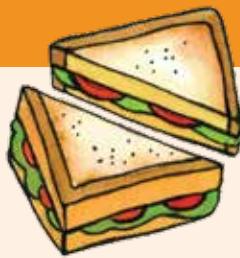

Duvha

Kha ri nwale

Shumisani maiti a re kha thebulu ni tshi fhedzisa mafhungo.
Ni kone u amba uri fhungo li kha tshifhinga tsha zwino, tsho
fhiraho kana tshi daho.

Nangani ipfi li re lone.	Dzhenisani liiti lone (ipfi li sumbedzaho nyito) kha linwe na linwe la maipfi aya.	Ili fhungo li kha tshifhinga tsha zwino, tsho fhiraho kana tshi daho?
ndo renga	Ndi do renga sangwetshi ya tshiswitu.	tshi daho
ndo renga	Nwedzi wo fhelaho _____ yunifomo ntswa.	
ri ya vha reila	Rine _____ tshikoloni nga bisi ya tshikolo.	
ndi gweda	Khotsi anga _____ vha tshi ya mushumoni nga awara ya 7.	
ndo gweda	Nne _____ ngadeni yanga.	
ri imba	Mulovha _____ ngadeni yanga.	
yo imba	Rine _____ kilasini.	
	Mulovha khwairi _____	

Kha ri
diphine

Itani garača ya u
fhluledza khonani ye
ya shuma zwavhuđi kha
mutambo kana hobi.
Ni ambe uri ndi mutambo
kana hobi
ifhio nga nnđa ha
garača. Ni nwale
mulaedza wa
tshipentshela nga
ngomu.

Ndi a ni fhluledza kha
u shuma hanu zwavhuđi.

Handwriting practice area with four rows of horizontal lines for each row.

Kha ri vhale

Tshikoloni tshashu, hu na vhana
vhat̄anu vhane vha bva kha
mañwe mashango.

Bheki u bva Zimbabwe.

Bheki u funa u tamba bola ya
milenzhe. Ndi mulindavhuno.

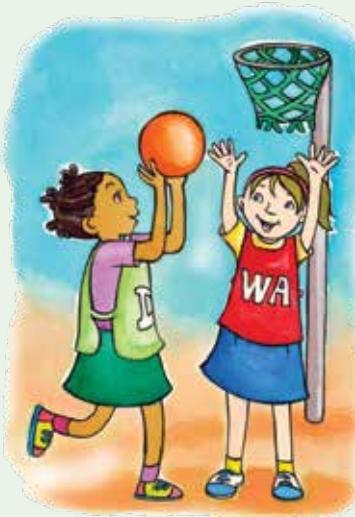
Lee ndi Mutshaina.

U khou guda u vhala na u ñwala
Tshiisimane. U na zwimangana
zwivhili. Liñwe ðuvha o ða nazwo
tshikoloni zwa dzumbama khabodon.

Naresh u bva India.

U funesa u tamba mitambo ya
khomphyutha. U na khonani nnzhi
dzi no tamba nae mitambo ya
khomphyutha. U ya sentharani ya
khomphyutha ðuvha na ðuvha tshi
tshi bva.

Peter u bva England.

U funa u tamba tshese.

Renate u bva Dzheremane.

U funa u tamba netibolo.

Duvha

Kha ri የwale

Dadzani thebuļu iyi nga mafhungo a no
kwama የwana muñwe na muñwe a re
tshitorini itshi.

Maipfimadjivhiwa

zwiambaro
badzhi
tho ngo
songo

Dzina	Shango	Hobi
Renate	Dzheremane	Netibolo

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshelese mibvumo. Zwino
shumisani maipfi mačanu kha u የwala mafhungo
aňu inwi muñe buguni yaňu ya ndowedzo.

gole	liswa	rwedzi	nyolo	bola
goko	vuswa	rwenda	nyalo	bala
goni	bviswa	rwali	nyambo	beba

Kha ri የwale

Divhani khonani yaňu lwa khwiňe. ነwalani mbudziso dzine dza thoma nga liswe na liswe ja
aya maipfi. Ni kone u vhudzisa khonani yaňu mbudziso. Ni የwale zwine a fhindula.

Mini
Ngafhi
Lini
Ngani

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

Kha ri ite nyito

Itani thodisiso ya u wana dzihobi dzine dza takadzesha khonani dzañu. Ni humbele khonani dzi ni vhudze uri dzi funesa dzifhio kha hobi idzi. Kha phindulo iñwe na iñwe, ni khalare tshidanga tshone kha thebulu. Ni thome fhasifhasi kha thebulu.

Mutambo	U vhala	Zwa vhuvhadzi	khomphyutha	TV

Hobi i ine ya funeswa ndi ifhio?

Hobi ine ya si funeswe ndi ifhio?

Maipfimađivhiwa

danda
devhu
dina
dugu

Divhamaiſfi

Padulari maipfi aya ni sumbedze mibvumo yo fhambanaho. Maipfi kha tshibogisi tshiñwe na tshiñwe a sumbedze thevhékano ya alifabethe.

si/ba/de/la	3
khomphyutha	1
bola	2

Zimbabwe	
Dzheremane	
Ingilandi	

murahu	
phanda	
musi	

murahu	
livhana	
tsini	

Duvha

Tshifhinga tshi sumbedzwa nga lipfanisi na tsinde la liiti. Tshifhinga tsho fhiraho tshi vhonala nga ledere o kha lipfanisi; Tsumbo Mulovha ro shuma ngadeni.

Tangedzelani liiti lone.

Kha ri nwale

Mulovha u nwa/**no nwa** dzhusi nga tshiswitulo.

Dan u da/o da u lenga khontsatini mulovha.

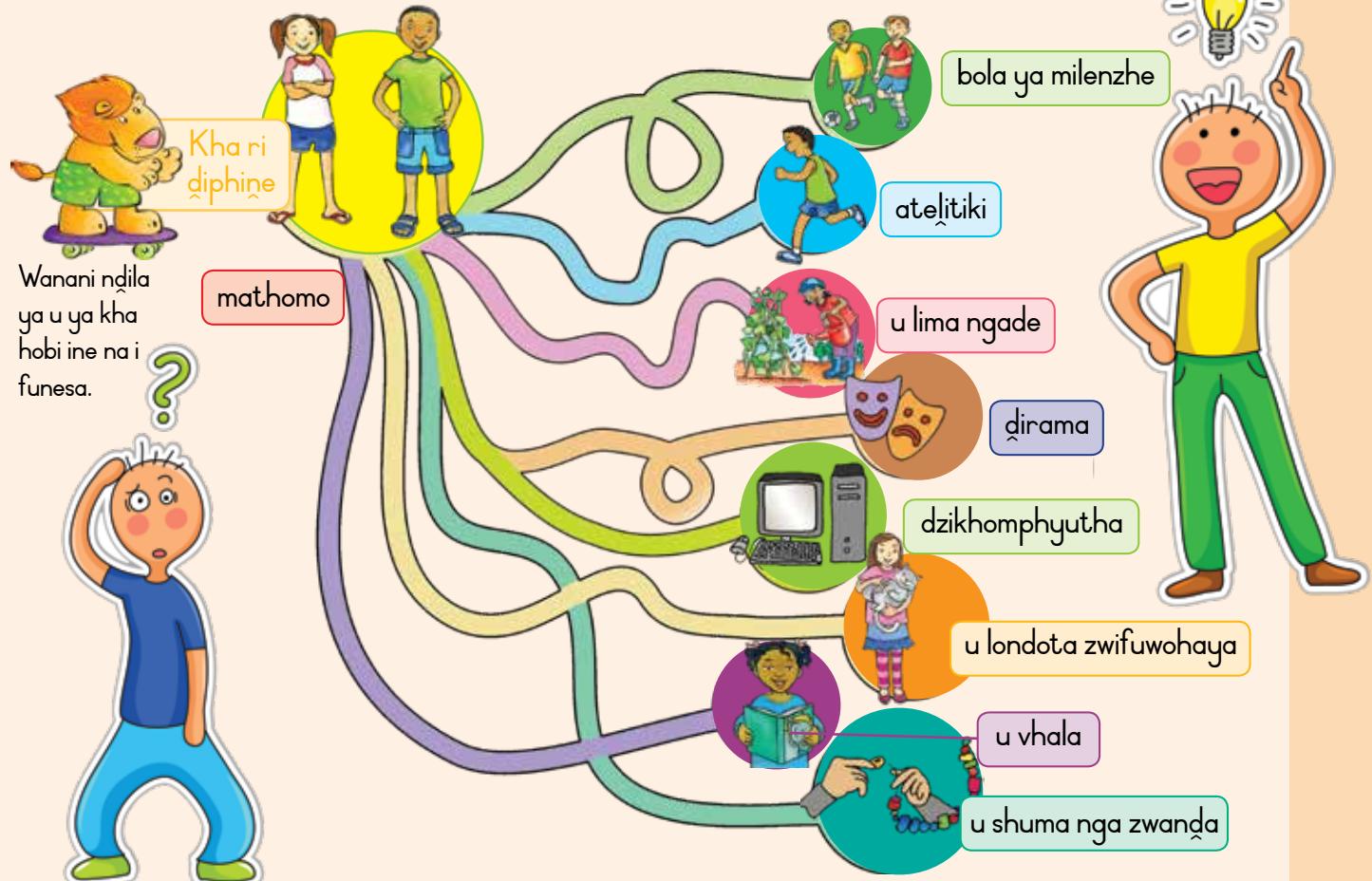
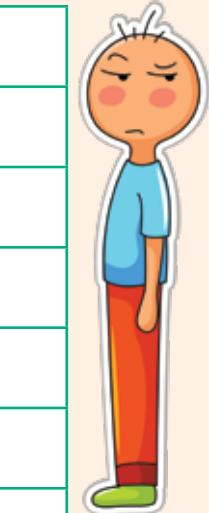
Mulovha Shumani u xedza/o xedza bugu yawe.

Muta wanga wothe u farwa/o farwa nga duda nwaha wo fhelaho.

Ro baka/ri baka khekhe ya duvha langa la mabebo mahola.

Ro ya/ri ya zuu mafheleloni a vhege yo fhelaho.

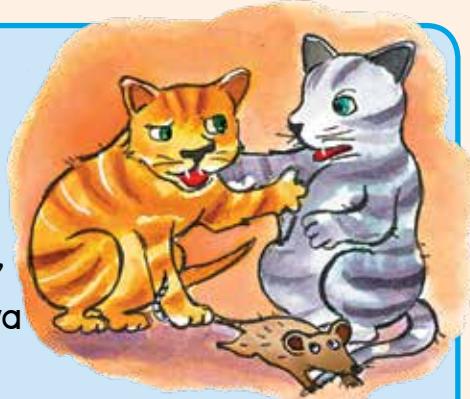
Ro dzhia/ri dzhia tshinepe tsha ndou mulovha.

Kha ri vhale

Vhuňwe vhusiku ha madumbu, zwimangana zwivhili zwa madumbu zwa thoma u semana, zwa mbo di lwa. Tshiňwe tsho vha tsho fara **mbevha**, tshiňwe tshi si na zwi tshi **vhavha**. Ndi zwone zwe zwa ita uri tsemano i vhif he vhukuma.

"Ndi do dzhavhula heyo mbevha," hu amba **mukomana**, "Ni do dzhavhula mbevha iyi? Na ita ngauralo i do **ombana**!" "Ndi ri ndi do dzhavhula heyo mbevha," **mukomana**, "Ni nga si dzhavhule mbevha yanga," hu amba murathu o **pina**.

Khathihi fhedzi mukegulu zwa mu **dina** e na luswielo **bvelele**. A mbo di swielela zwimangana zwivhili nnda, zwe swiswini **fhelele**. Fhasi ho vha hu na nwando na **mahada**. Zwimangana zwivhili zwa tumba zwo **dada**.

Zwa mbo dodoma zwi tshi dzhena zwa **vhuvha**, zwo fhumula sa **mbevha**. Zwo nukala nga **mahada**, zwi tshi khou tetemela na **mahada**. Zwo vhona uri ndi khwiňe uri vhusiku uho ha **madumbu**, u edela hu fhirisa u lutanywa nga **madumbu**.

Muňe watsho ha qivhei, tsho pambiwa (nga 1880)

Duvha

Kha ri nwale

Vhalelani tshit̄ori nth̄a na khonani yanu, ni kone u fhindula mbudziso.

Maipfimađivhiwa

t̄avhanya
malo
zwōthe
mat̄o

Zwimangana zwo vha zwi tshi khou lwela mini?

Talutshedzani mutsho wa madekwana ayo?

Ndi ngani zwimange zwo humbula u litsha u lwa?

Divhamaipfi

Wanani maipfi a re na raimi (pfanapheledzo).

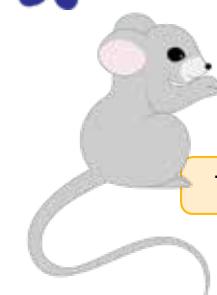
madumbu	mbevha	mukomana	bvelele
madumbu			

vhuvha	pina	mahada	mukomana

Elelwani

tshit̄uku

tshit̄ukusa

tshit̄ukusesa

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

83

Kha ri ite nyito

Vhalani na u edzisela tshiṭori. Muthihi u tea u vha tshimangana tshihulwane ngeno muñwe e tshimange tshiṭuku. Muthihi a tambe a tshi edzisela mukegulu a re na luswielo.

Kha ri ñwale

Ñwalululani zwine vha khou amba sa maipfi maambiwa.

Tshimangana tshihulwane tsho ri, "

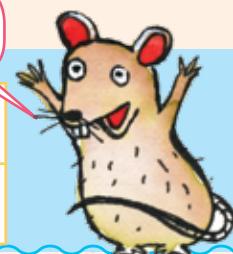
Tshimangana tshihulwane:

Kumangana kuṭuku.

Kumangana kuṭuku kwo ri, "

Mbevha:

Mbevhana ya luvheledza, "

Mukegulu:

Mukegulu a semana, "

Zwimangana zwivhili:

Zwimangana zwa huwelela, "

Duvha

Mutatisano wa maiiti

ndi bwa	ndo bwa
ndi ola	ndo ola
ndi reila	ndo reila
ndi la	ndo la
ndi wa	ndo wa
ndi fusha	ndo fusha
ndi pfa	ndo pfa
ndi wana	ndo wana
ndi fhufha	ndo fhufha
ndi wana	ndo wana
ndi nea	ndo nea
ndi tuwa	ndo tuwa
ndi nazwo	ndo vha ndi nazwo
ndi pfa	ndo pfa
ndi dzumbama	ndo dzumbama

ndo nea	Kha ri diphine
ndo tuwa	
ndo vha ndi nazwo	
ndo vhulunga	
ndo divha	
ndo ita	
ndo badela	
ndo gidima	
ndo vhona	
ndo sumbedza	
ndo dzula	
ndo edela	
ndo amba	
ndo ima	
ndo swiela	
ndo bambela	

Gidimani mbambe ya Diphaliiti. Vhalani liiti linwe na linwe li kha tshifhinga tsha zwino na tsho fhiraho kha zwidanga zwa tada. Khonani yanu u fanela u vhala majifi a re kha zwidanga zwa lutombo. Ni vhone uri hu do kunda nnyi. Ni kone u vhudzisana tshifhinga tsho fhiraho tsha liiti linwe na linwe.

Kha ri vhale

123 Rose Street

New Town

1234

13 Tshimedzi 2015

Ha Mushe

Ndi miñwedzi ya rathi u swika zwino ndi tshi khou dzula Afrika Tshipembe **la masana**. Ndi shango **lavhudı**. Duvha li vhonestshela duvha liñwe na liñwe. Ndi dzula **tshitaratani** tshituku. Ndú ya hashu yo lavhelesa phakha **dala**. Ri na miri miraru ngadeni ya hashu khulwane. Hu na zwifhañó zwilapfu zwinzhi doroboni ya hashu. Ndi na zwimangana **zwivhili**. Zwimangana **zwituku** zwi sa pfi zwi ntevhela huñwe na huñwe hune nda ya. Liñwe duvha zwo ntevhela tshikoloni zwa dzula khabodonı swiswini zwi tshi ongolela duvha **lothe**.

Ndi na khonani **nna** Afrika Tshipembe. Vhothe vha amba Tshiisimane. Ndi tama ni tshi nga nndalela shangoni heli **lavhudı**.

Khonani yanu,

Lee

Duvha

Kha ri ñwale

Fhindulani mbudziso idzi.

Maipfimadivhiwa

wa
dala
tavhanya
lifha

Lee u na tshifhinga tshingafhani a tshi dzula Afrika Tshipembe?

U bva ngafhi?

U na khonani nngana Afrika Tshipembe?

Ni vhona u nga u a takalela u dzula Afrika Tshipembe?
Ndi ngani ni tshi humbula ngauralo?

Divhamapfi

Vhalani maipfi ni thetshelose mibvumo. Zwino shumisani maipfi matšanu kha u ñwala mafhungo anu inwi muñe buguni yanu ya ndowedzo.

fula	fhandá	thothá	buba
vula	fhalá	thengo	beba
kula	fhula	thathá	baba

Kha ri ñwale

Dovhani ni lavhelese luja luñwalo. Kha fhungo ñiñwe na ñiñwe hu na ipfi ñine ja ri vhudza zwinzhi nga dzina. (Maipfi aya ndi matšaluli.) Vhalani fhungo ñiñwe na ñiñwe nga vhouronwane ni talele madzina (maipfi a madzina). Ni kone u tangedzela litañuli ñine ja khou t̄alutshedza dzina.

Tsumbo: Ndi dzula Afrika Tshipembe ja masana.

Musi no no ita izwi, ñwalani matšaluli e na a tangedzela nga fhasi ha t̄hoho i re yone kha thebulu iyi.

Maipfi a tshivhalo	Maipfi a mivhala	Maipfi a mielo

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

87

U ḥalutshedza zwithu

Kha ri ite nyito

Ditalutshedzeni inwi muñ. Swayani tshibogisi tsho teaho u itela u ḥalutshedza mavhudzi, mañ na vhulapfu hanu.

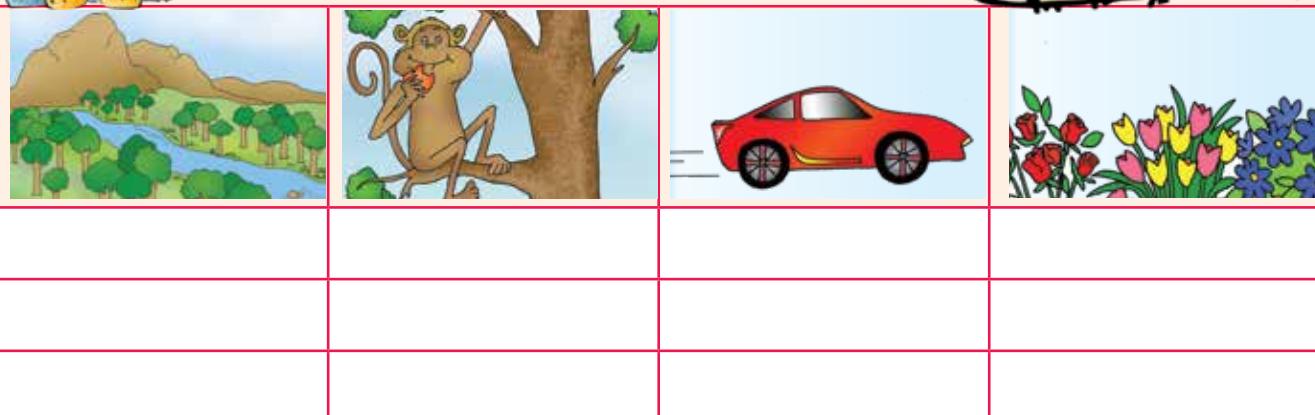

Mavhudzi	Buraweni	Matso	Matswu	Vhulapfu	Mupfufhi
	Matswu		Madala		Vhukati
	Matshena		Lutombo		Mulapfu
	Matswuku		Buraweni		Mulapfusa

Kha ri ñwale

Dzhenisani mañaluli ane a ḥalutshedza tshiñwe na tshiñwe tsha zwifanyiso izwi.

Nangani mañaluli ane a ri vhudza zwinzhi nga madzina o swif'hadzwaho. Ni kone u dzhenisa mañaluli kha zwikhala zwo ñetshedzwaho.

muhulwane mulapfu	Munna muhulwane o thula muri _____.
mutuku thukhu	Mutukana _____ o pandamedza mmbwa _____.
difha talifha	Musidzana wa u _____ o baka khekhe ya u _____.
mutuku vhulenda	Mudededzi wa _____ o thusa musidzana _____.

Duvha

Kha ri nwale

Tangedzelani ipfi line la f'chedzisa f'fungo zwavhuđi.

Nne	u	ndi	ri	khou diphina nga tshikolo.
Inwi	u	ndi	ni	mugidimi wavhuđi vhukuma.
Ene	u	ndi	ri	mubiki makone.
Ene	u	ndi	ri	mutambi wavhuđi wa netibolo.
Tshone	u	tshi	ri	duvha li f'hisaho.
Rine	u	ndi	ri	khou ya vhengeleni.
Vhone	u	ndi	vho	lenga u ya tshikoloni.

Ńwalani Ńhalutshedzo ya muńwe muthu ane na pfa a tshi ni takadza.

A nga vha muthu a ńivheaho, kana khonani, kana murađo wa muta.

Kha ri nwale

Kha ri diphine

Topolani phambano. Tangedzelani phambano.

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

Zwithu zwiraru zwine zwa takadza nga ndou

Zwo^{the} zwi thoma nga m: **musingo, mañanga na mano.**

MISINGO

Ndou dzi shumisa misingo yadzo kha u vhidzelela. Dzi dovha hafhu dza i shumisa kha u panga zwiliwa kana madi milomoni yadzo. Dziñwe ndou dzo ṭalifha lune dza nga shumisa misingo yadzo kha u vula bommbi. Zwi dina uri a hu na muthu we a dzi vhudza uri a dzi fanela u vala hafhu bommbi.

MAÑANGA

Ndou i na mañanga mavhili. Mañanga o itwa nga aivori. A mela a tshi bva kha

marinini a nga n̄tha ha ndou. Mañanga a aluwa lwa vhutshilo hothe ha ndou. Ndou i shumisa mañanga ayo kha u bwa madi na zwiliwa. Vhathu vhanzhi vha vhulaha ndou vha tshi itela u tswa mañanga, o itwaho nga aivori.

MANO

Ndou dzi dovha hafhu dza vha na mano maña a mabande, ane a pfi madzeu. Dzi a shumisa kha u shenga zwimela zwine dza zwi ja. Maño ayo a a kulea ha dovha ha mela mañwe maswa. Hezwi zwi itea kha miñwaha ya fumi miñwe na miñwe. Ndou i shumisa musingo wayo kha u hoha madi na u bwa zwiliwa. Vhathu vhavhi vha vhulaha ndou uri vha tswe mañanga adzo, o itwaho nga aivori.

Duvha

Divhamaiſfi

Fhindulani mbudziso idzi.

Maipfimadivhiwa

ne
tu
dala
aluwa

Ndou dzi takadza nga zwithu zwifhio zwiraru?

M

M

M

Dzi shumisa misingo yadzo kha u ita mini?

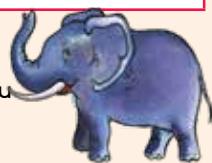
Dzi shumisa mananga adzo kha u ita mini?

Ni ñivha zwifhio nga mano adzo?

Divhamaiſfi

Vhalani maipfī ni thetshelese milvumo. Zwino shumisani maipfī matanu kha u ñwala mafhungo anu inwi muñe buguni yanu ya ndowedzo.

fhula	swaswa	gole	wanga
fhuri	vhaswa	gope	latā
fhala	swenda	goko	hau

Kha ri ñwale

Shumisani maipfī aya uri a ni thuse u fhedzisa mafhungo aya.

yanu

yawe

zwavho

tshanga

O ita tshunwahaya _____.

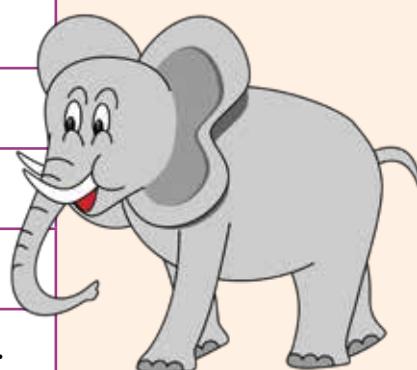
O tuwa na bugu _____.

tshikoloni.

Vho la zwilalelo _____.

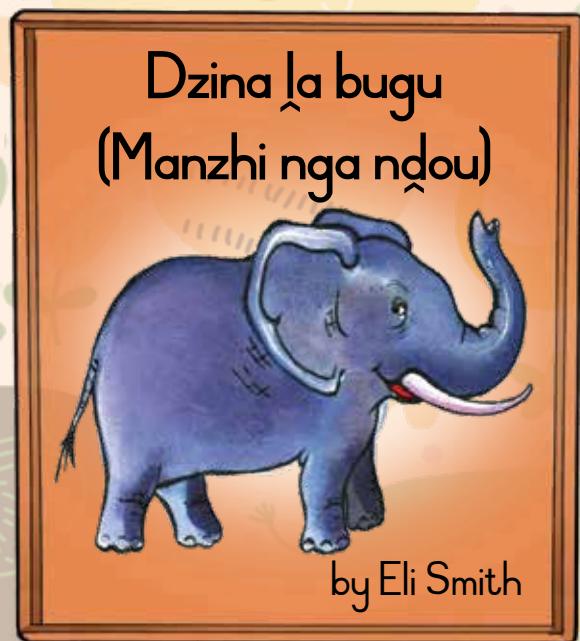
Ndo la tshiswituulo _____.

Ni fanelu u ita tshunwahaya _____.

Kha ri vhale

Kha ri nwale

Fhindulani mbudziso idzi.

Dzina la bugu ndi lifhio?

Muñwali wa bugu ndi nnyi?

Ndi khethekanyo nña dzifhio dze dza bulwa kha mbekanyo ya zwi re ngomu?
Khethekanyo iñwe na iñwe i amba nga mini?

1

2

3

4

Mbekanyo ya zwi re ngomu

- 1 Ndou dzo tou itisa hani? 4
- 2 Dzi la mini? 10
- 3 Ndou dzi davhidzana hani? 11
- 4 Mita ya ndou 15

Duvha

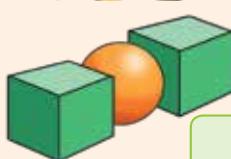
Kha ri nwale

Nwalani mafhungo mañanu ni tshi amba uri ni nga takalela u vhala bugu iyi naa.
Bulani uri ngani.

Kha ri nwale

Maipfi aya othe ndi mabulafhethu. A ri vhudza nga fhethu.
A dzeniseni fhethu ho teaho kha mafhungo aya.

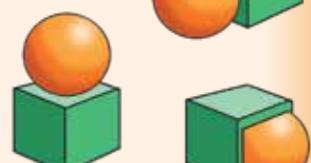
ntha

kha

tsini

fhasi

vhukati

Zwimangana zwo dzumbama _____ ha khabodo.

Tshibwanana tsho dzula _____ ha ṭafula.

Mashudu o dzula _____ ha Kanakana na
Ntakadzeni.

Ndou yo tshimbila _____ tshikwara.

Ro reila _____ ha buroho musi ri tshi ya phakhani.

Ri dzula _____ na tshikolo.

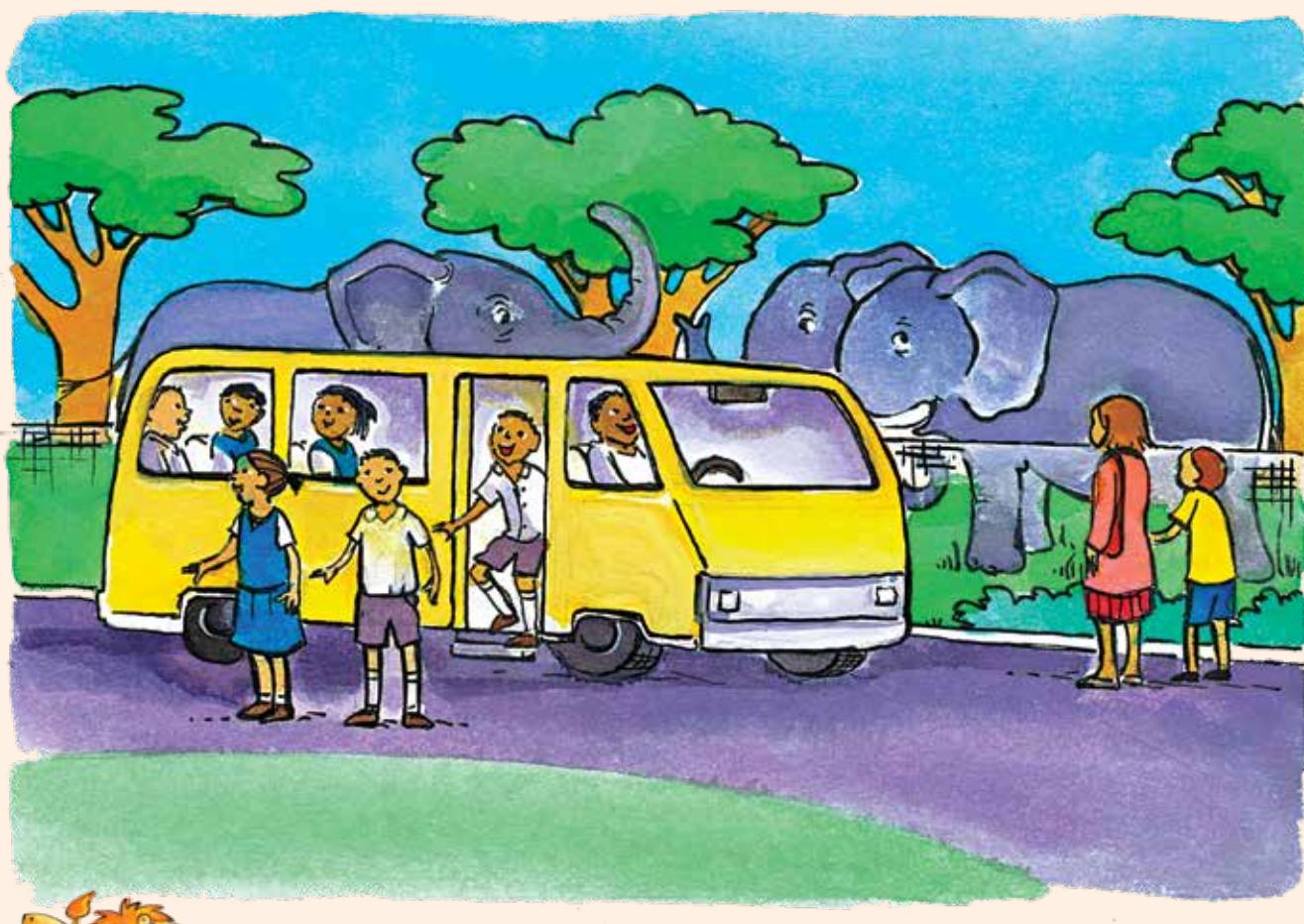

Khakalulimi: Vhalani mafhungo aya nga u ṭavhanya.

**Mbudzi dza Fefe dzo fa dici Fondwe ha Fani wa fagi li
fanaho na funguvhu.**

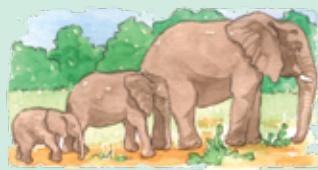
Kha ri vhale

Bisi yashu yo ima vhugalaphukha ha ndou. Vhana vha Gireidi ya 3 vho ya u vhona ndou. Ndou dza Afrika ndi dzone phukha dza shangoni khulwanesa jifhasini. Ndou dzi na maluvhi mahulwanesa kha phukha dzothe, zwenezwo ndi phukha dzo talifhaho vhukuma. Ro vhala phamfulethe iyi.

Dzi aluwa dza swika kha miñwaha mingana?

Vhulapfu hadzo?

Ndi phukha dzine dza tshila sa muča?

Dzi nga tshila u swika kha miñwaha ya fusembe.

Ndou dza Afrika dzi nga lapfa u swika kha mithara nna.

**Ee. Muča ndi tshithu tshihulwane khadzo.
Dzi a londa vhana vhadzo.
Dzi a lela na ndou dza tsiwana dzi si na ane a khou dzi londa.**

Duvha

Kha ri nwale

Nwalani mafhungo mañga nga
zwe na guda nga ndou.

Maipfimaqivhiwa

takala
konda
thoho
thetshelesa

Divhamaipfi

Vhalani maipfi aya ni thetshelese mibvumo. Zwino shumisani maipfimañanu kha u
nwala mafhungo aña inwi muñe buguni yañu ya ndowedzo.

lēla	langā	lōra	līla
lēla	langā	lōra	līla
ilā	ilā	alā	alā

Kha ri ite nyito

Lebelani nyolo iyi ya ndou.

mulomo

mutshila

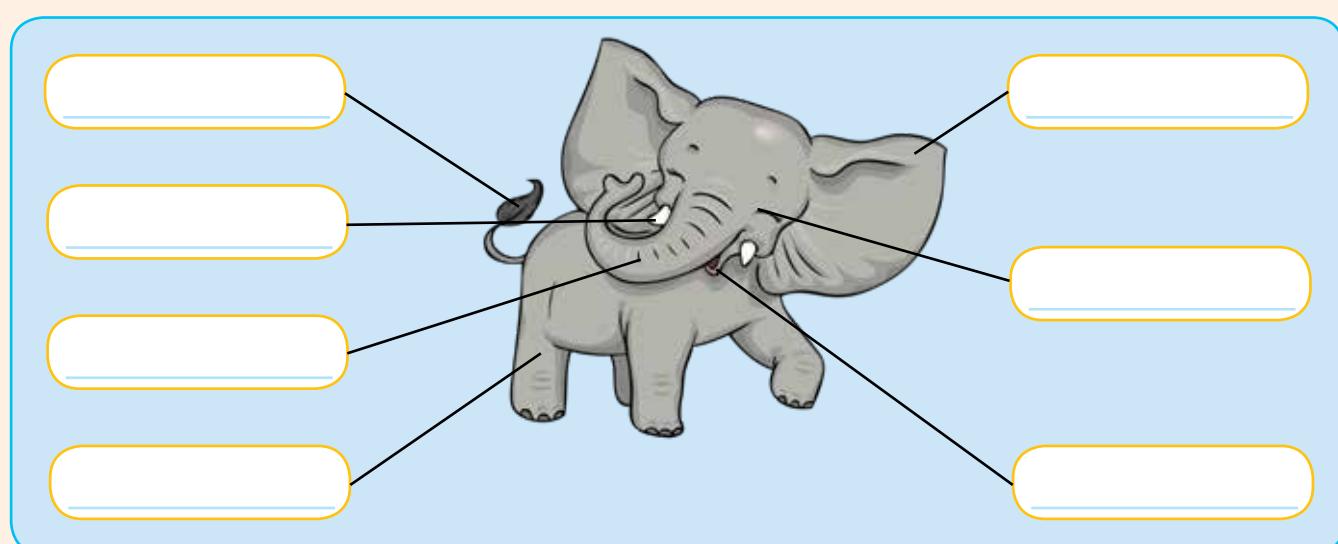
manō

musingo

ndevhe

matō

mulenzhe

Mudededzi: Tsaino

Duvha:

Kha ri ite nyito

Inthaviwani khonani yanu nga mafhungo a ndou.
Vhudzisani mbudziso dzi elanaho na zwe na vhala nga ndou.

Tangedzelani ipfi lo teaho kha linwe na linwe la maipti aya.

Kha ri nwale

Ndo li/la apula.

Ni fanelu u gireithara/gireithari tshisi.

Ri do vhala/vhali bugu ya nga ndou.

Ndou i na mano mana/man a madzeu.

Ndou ya tsadzi khulwane yo no neta/neti zwino

Mmbwa yo dihuvhadza khwanda/khwanda yayo.

No vhona/vhoni ndou?

Nwalululani zwine vha khou amba sa muambi wa u thoma.

Shumisani tswayo dza u amba.

Kha ri nwale

No diphina nga vhugalaphukha ha ndou?

Shumanio vhudzisa a ri, "

Ee, ndi havhu di nga maanda.

Sedzani o fhindula a ri, "

Zwo vha zwavhu di u vhala nga ndou.

Shumanio ri, "

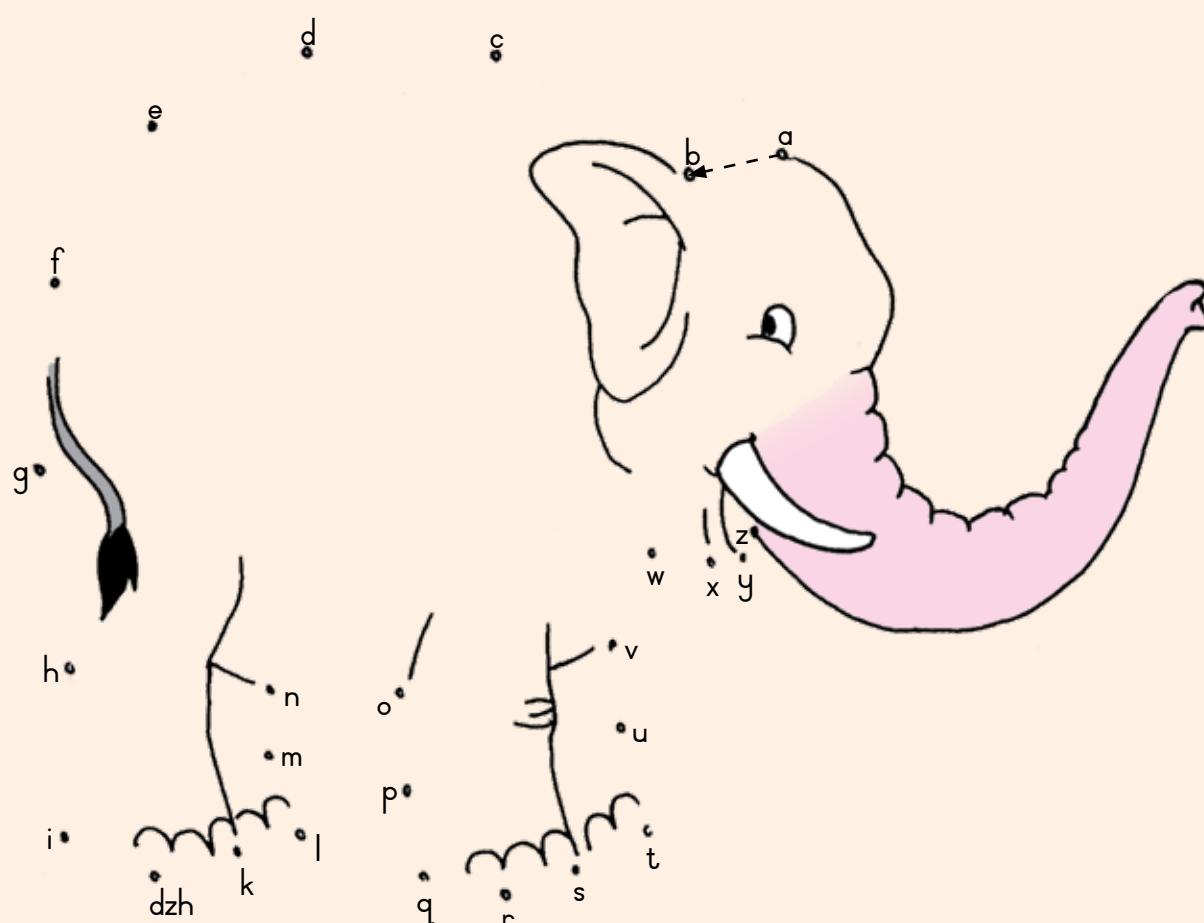

Ndo vhuya nda vhona ndou Vhugalaphukha ha Ndou ha Addo.

Sedzani o ri, "

Tevhelani alifabethe ni tume zwithoma.

Elelwani

fhis-a

fhis-e-sa

fhis-e-ses-a

Kha ri ambe

Ambani na khonani yanu nga tshitɔri tshine na ño ñwala. Ni kone u dzhenisa mihumbulo yanu kha siatari ili.

Pulane ya tshitɔri tshanga

Ndi vhonnyi vha re tshitɔrini tshanu?

Vhaanewa na fhethuvhupo

Mathomo

Tshitɔri tshi bvelela ngafhi?

Tshitɔri tshi bvelela lini?

Hu bvelela mini mathomoni a tshitɔri?

Mutumbu

Hu bvelela mini kha mutumbu wa tshitɔri?

Magumo

Tshitɔri tshi fhela nga ndilade?

Kha ri diphiñe

Itani bugu yanu inwi muñ. Gerani siatari li tevhelaho kha hei bugu. Gerani kha mitalo ya zwithomathoma. Petani siatari kha mitalo. Ñwalani dzina la bugu kha khavara. Ñwalani dzina janu nga fhasi ha dzina la bugu, ngauri ndi inwi muñwali wa tshitɔri. Olani tshifanyiso kha khavara. Zwino ñwalani tshitɔri tshanu buguni.

KHAVARA YA MURAHU

MUŃWALI NDI NNYI?

Nwalani dzina ḥanu.

Mińwaha yanu.

Hune na dzula hone.

8

Olani tshifanyiso hafha.

Nwalani dzina ḥa bugu hafha.

Nwalani dzina ḥanu (ndi inwi muńwali).

1

LIGA la 4: gerani kha mutalo nō murahu ha musi no sońepulara bugu yalu

LIGA la 1: petani kha mutalo wa zwithoma

5

Isani tshiftoři tsahanu phandā hafha.

7

Nwalani mutumbu wa tshiftoři tsahanu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Thomani u አውላ tshit̄ori tshanu hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Fhedzisan tshit̄ori tshanu.

2

7

3

9

Išani tshit̄ori tshanu phandā hafha.

Nwadani urī hu bvelēla mini magumoni a tshit̄ori tshanu

Olani tshifanyiso hafha.

Olani tshifanyiso hafha.

Z
W
i
r
e
n
g
o
m
u

Thero ya 8: Vhukonani na u vhavhalelana

113 Duvha la tshipentshela la vhabededzi 102

U vhala mañwalwa a no amba nga ḋuvha la tshipentshela la Mudededzi.
U vhala tshitendo tshi no amba nga mudededzi.
U fhindula mbudziso dzo disendekaho kha tshirendo.
U topola thangi na mitshila.
U nanguludza maipfi a tshi tevhedza thevhekano ya alifabethe.
U sumbedza vhuṇe ha tshithu.
U vhala khakalulimi.

114 Ndi a livhuha mudededzi wanga 104

U ñwalela mudededzi garaṭa ya u vha livhuha.
U ḫanganya mafhungo na u topola maiiti.
U talela maḍadzisi a tshifhinga.
U shumisa mapfanisi a vhuṇe kha u sumbedza vhuṇe.
U topola mibvumo ya themba.
U dizaina phosīṭara ya mudededzi.

115 Ann o bva zwipundi 106

U vhala luñwalo lwa mudededzi lu no bva kha Ann.
U fhindula mbudzisothopolwa dzi no kwama luñwalo.
U topola pfanywa.
U elelwa thevhekano ya zwiitei.

116 Ni fhole, Ann 108

U ñwala tshiñwalwa tsha dayari nga musi we vha lwala.
U shumisa thangi na mitshila kha u fhedzisa maipfi.
U ñwala mafhungo a tshi shumisa thangi na mitshila.
U ñwalela luñwalo Ann a tshi mu tamela mashudu a u ḫavhanya u fholo.

117 ḋuvha li mangadzaho ḋuvha li sa takadzi 110

U vhala ḫalutshedzo mbili dza tshiitei tshithihi.
U pulanela u ñwala zwiñwalwa zwa dayari.
U shumisa mepe wa mihibulo kha u pulanela zwiñwalwa zwa dayari.

U ñwala zwiñwalwa zwa dayari a tshi shumisa mepe wa mihibulo.

118 He ra dala hone 112

U ñwala ñirese na u ñwala posikaraṭa ine a ðo i rumela khonani.
U ḫanganya mafhungo a tshi shumisa maᬁanganyi.
U livhanya maipfi a re kha vhuthihi na a re kha vhunzhi.
U shumisa masala a vhuṇe nga ndila yone.
U wana na u tangedzela tshifanyiso tshi sa yelani na zwiñwe kha tshigwada.

119 Ri ya mutamboni 114

U humbulela tshiṭori a tshi shumisa ñoho yatsho na zwifanyiso.
U ñwala mufhindulano u no yelana na zwifanyiso.
U fhindula mbudziso dzo disendekaho nga tshiṭori tsha zwifanyiso.
U ola mananga kha watshi ñiwe na ñiwe a tshi sumbedza uri zwiitei zwo itea nga tshifhingade.

120 Zwa mutambo 116

U shumisa zwifanyiso kha u ñwala tshiṭori tsha lwendo lwa vhana.
U ḫebula zwifanyiso.
U sika maipfimbumbano.

121 Thembu wa mudzimamulilo 118

U vhala inthaviwu ya radio ya mudzimamulilo.
U ita ñitambwa la inthaviwu.
U fhindula mbudzisothopolwa dzi no kwama inthaviwu.
Vha ñwala phara nga zwine vha tama u vha zwone vho no aluwa.

Themo ya 4: Vhege dza 7 - 8

122 Zwine nda tama u vha zwone 120

U ita inthaviwu na khonani yawe a ñwala phindulo dza mbudziso.
U livhanya thangi na maipfi.
U ñwala mafhungo a tshi shumisa thangi.
U fhedzisa maipfi a mbambedzo.
U livhanya mafanyisi na zwifanyiso.
U ita ñisikela ḫifanyisi.

123 Lusunzi na nzie 122

U vhala tshiṭori tsha nzie Gerere na lusunzi.
U fhindula mbudziso dzo disendekaho nga mañwalwa.

124 U lila ha nzie 124

U ḫebula tshifanyiso.
U ñwälulula mafhungo a tshi shumisa maambwa.
U wana maipfi kha ḫalamaipfi.

125 Rothe lifhasini ri a pembela 126

U vhala mañwalwa a no amba nga vhuñambo ha u pembela ho fhambananaho.
U fhedzisa thebuļu ya mihibulo i no kwama zwifhiwa.
U ita ñoðisiso nga holodei a dodombedza mawanwa.

Thanziela 130

Duvha la tchipentshela la vhadededzi

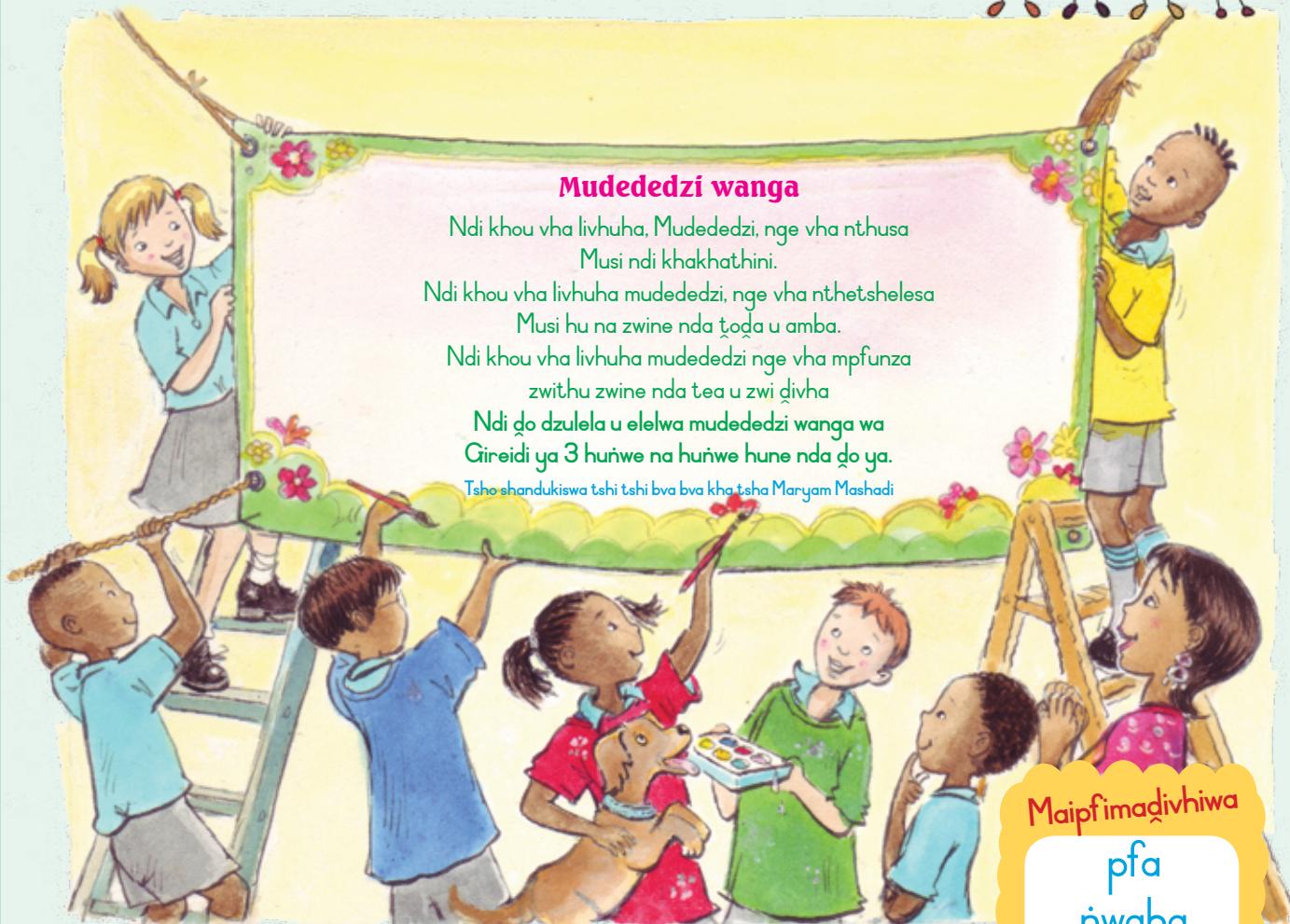
Kha ri vhale

Duvha la vhadedezi ndi la 8 Tshimedzi. Nga heli duvha, Ri nwala manwalo na garata ri tshi amba uri ri a Livhuha kha vhadededzi vhashu. Vharinwe vhana vha nwalela zwirendo vhadededzi vhavho. Sedzani kha hetshi tshirendo tsho nwalaho nga musidzanyana wa tshikolo.

Mudededzi wanga

Ndi khou vha livhuha, Mudededzi, nge vha nthusa
Musi ndi khakhathini.
Ndi khou vha livhuha mudededzi, nge vha nthetshelesa
Musi hu na zwine nda ḥoda u amba.
Ndi khou vha livhuha mudededzi nge vha mpfunza
zwithu zwine nda tea u zwi ḫivha
Ndi do dzulela u elelwa mudededzi wanga wa
Gireidi ya 3 huriwe na huriwe hune nda do ya.
Tsho shandukiswa tshi tshi bva bva kha tsha Maryam Mashadi

Kha ri nwale

Vhalani tshirendo itshe ni kone u fhindula mbudziso.

Maipfimadivhiwa
pfa
nwaha
ṭavhang
thusa

Ndi zwithu zwiraru zwifhio zwe musidzanyana a livhutshela mudededzi wawe zwone? Zwi taleleni nga fhasi kha tshirendo ni kone u zwi nwala.

1

2

3

Musidzanyana wa tshikolo o vha a tshi di pfa hani musi e khakhathini? ✓

a	O takala	b	A songo takala

Sedzani tshirendo hafhu. Wanani, ni dzhenise, maipfi a re na pfanapheledzo

nthusa		nthetshelesa	
--------	--	--------------	--

Divhamaijfī

Bulelani nt̄ha maipfi aya.
Tangedzelani thangi na mitshila.
Ni nombore maipfi tshibogisini
tshirwe na tshirwe nga
thovhekano ya alifabethe.

humbula	2	vhulenda		zwavhudzi		Lavhuraru	
mangadza	3	ṭungufhala		tshayedzo		Mugivhela	
lunako	1	ńwalulula		thanyisa		humela	

Kha ri ńwale

Sumbedzani uri muñe wa izwi ndi nnyi nga u dzhenisa vhuñe. Ni kone u dzhenisa dzina
la muñe wa tshithu na uri tshithu tshawe ndi tshifhio.

Heyi ndi bugu ya Lufuno.	Lufuno	Bugu
Bege ya mme anga yo ḥukhuwa.		
Mmbwa i khou tambisa mutshila wayo.		
Łino la Tshifhiwa lo vhaisala.		
Goloi ya mudededzi ndi tswuku.		
O dzhia bola ya Ntakadzeni.		

Khakalulimi: vhalani nga u ḥavhanya u ya nga hune na nga kona

Beni o buba nga bisi ya Bale. A bubela baba uri vha
fare bisi ya Bale.

Kha ri nwale

Nwalani garača ya tchipentshela ya u livhuha mudededzi wanu.

Kha ri nwale

Talelani maiti kana maipfi a nyito a re tshibogisini tsha lutombo na madzina a re tshibogisini tshidala. Ni kone u tala mutalo wa u ɻuma zwipiða zwivhili zwa fhungo.

Nefhungo

Tshidula

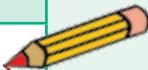
Nwana

Munna

Mmbwa

Tshikolo

Vhana

Wanani liiti.

yo xela.

tsho bva.

vha a imba.

o lima tsimu.

o vhuya mulovha.

tsho thamuwa.

Duvha

Kha ri nwale

Talelani maipfi a ne a ni vhudza
uri zwithu zwo bvelela lini.

Tshikolo tshi thoma nga awara ya vhumalo
nga matsheloni.

Tshikolo tshi bva nga awara ya 2 pm.

Kanakana o ya hayani nga masiari.

Ri ya u edela nga awara ya vhumalo.

Naa ni a ya tshikoloni nga Mugivhela?

Duvha lawe la mabebo li nga 20 Lara.

Ni do vha ni ngafhi nga Duvha la
Nwaha Muswa?

Kha ri nwale

Dzhenisani maipfi aya mafhungoni o teaho dza, ya, zwa.

Bugu dza mutukana.

Peni musidzana

Zwiliwa mmbwa.

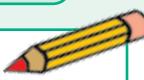
Goloi vhadededzi.

Kha ri nwale

Bulanji haya maipfi, ni tangedzele themba.

koli

nwa

selia

gani

fa

go

fha

maano

ka

Kha ri diphine

Sedzani hafhu tshirendo tsha
"Mudededzi wanga". Zwino
Shumani na khonani ni ite
phositaro ya u kungedzela Duvha
la Vhadededzi. Ambani uri ndi
ngani vhadededzi vhe vha ndeme
kha vhana. Ambani zwine vhana
vha nga ita u sumbedza uri vha
khou livhuha vhadededzi vhavho.

Duvha:

Mudededzi: Tsaino

Kha ri vhale

25 Berry Road
Old Town
1234
19 Tshimedzi 2015

Mudededzi wanga

A thi ngo kona u da tshikoloni. Ndi na maru da dokotela uri ndi nga si kone u da tshikoloni ngauri ndi do shata vha nwe vhana.

Ndi tshi vuwa nga Musumbuluwo wo fhiraho muvhili wanga wo vha wo huhumuwa zwipundu zwitswuku. Ndo lingedza u zwi tanzwa, fhedzi zwi si bve. Nda lingedza u tamba nga tshisibe, fhedzi zwa si bve. Ndo vha ndi songo takala na luthihi. Nda thoma u pfa ndi tshi swa vhukuma. Mme anga vha nnyisa ha dokotela. A ri thempharetsha yanga i nthesa.

A mpha mishonga a mmbudza uri ndi songo ya tshikoloni. Ndi ma duvha matanu o fhiraho.

Duvha linwe na linwe, ndi a sedza ndi tshi todou u vhona arali mapundu o balangana, fhedzi a kha di vha hone. Ndo tuvha khonani dzanga.

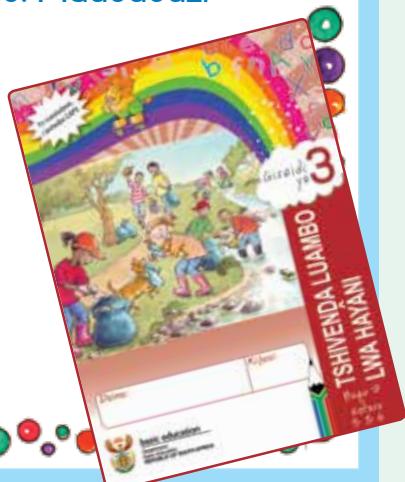
Ndi khou tama u vhuya tshikoloni, fhedzi ndi nga si kone. Mudededzi wanga, naa zwi nga konadzea uri ndi wane bugu dza mushumo dzanga, uri ndi kone u shuma hayani?

A thi todii u salela kha mushumo wanga wa tshikolo.

Khotsi anga vha ri vha do da vha dzi dzhia.

Ndo ni tuvha nothe nga maanda.

Ann

Duvha

Kha ri nwale

Musi no no vhala luñwalo, fhindulani mbudziso idzi.
Tangedzelani ledere la phindulo yone.

Ndi ifhio ndivho khulwane ya luñwalo lwa Ann?

A	U vhudza mudededezi uri u na maruda.
B	U amba uri o ya ha dokotela.
C	U humbela bugu dzawe dza mushumo.
D	U vhudza mudededezi wawe zwe dokotela a mu vhudza.

Naa Ann o fhedza tshifhinga tshingafhani a siho tshikoloni?

A	Mađuvha mavhili
B	Mađuvha mačanu
C	Mađuvha a sumbe
D	Mađuvha a fumi

Ndi tshifhio tshitihu tsha u thoma tshe tsha ita uri Ann a humbule uri hu na zwithu zwo khakheaho?

A	O vhone o huhumuwa zwipundu.
B	Dokotela o mu vhudza uri u na mapundu.
C	Thempheretsha yawe yo vha i nthā.
D	Mme awe vho mu isa ha dokotela.

Kha ri nwale

Sedzani luñwalo nga vhuronwane ni wane maipfi ane a amba zwine zwa fana na aya maipfi.

U pfukisela vhuiwadze (phara ya 1)	
U sa takala (phara ya 2)	
U fhisa nga maanda (phara ya 2)	
U dzhia (phara ya 3)	

Maipfimadivhiwa
thusa
fara
fulufhela
fhufha

Kha ri nwale

Vheani haya mafhungo a tshi tevhekana nga ngona yone.
A nomboren i bva kha 1 u swika kha 4.

	Ndo ya ha dokotela.
	Ndo lingedza u zwi tanzwa.
	Thempharetsha yanga yo vha i nthā.
	Ndo vuwa nda wana ndo huhumuwa zwipundu zwitswuku.

Kha ri ite nyito

Nwalani dayari nga musi ni tshi khou lwala.
Ambani uri no vha ni tshi khou di pfa hani, ndi
mishonga ifhio ye na shumisa na uri no vha ni tshi
khou thogomelwa nga nnyi.

Kha Dayari

Duvha

Kha ri nwale

Shumanि mbalo idzi dza maipfi.

Na tuma **di-** kha liti ni vha ni tshi
khou amba uri **nnyito** i kha muthu
ene mune.

Arali na tuma **-fulu** kha dzina ni
vha ni tshi khou amba uri **zwithu** ndi
zwinzhi.

di + vhona =**divhona****di + thavha =****di + vhaisa =****dakalo + fulu =****gumo + fulu =****mafulu + fulu =**Nwalani fhungo ni tshi shumisa ipfi li re na thangi **di** kha linwe fhungo ni shumise ipfi li re na mutshila **-fulu.**

Duvha

Kha ri nwale

Diiteni khonani ya Ann. Nwalani luñwalo ni tshi mu vhudza uri ni khou fulufhela uri u ño fholu nga u ñavhanya. Mu vhudzeni manwe mafhungo a tshikoloni.

Nwalani nomboro ya nnđu na tshitaraña.

Nwalani dzina ja mudana kana sababu.

Nwalani khoudu ya poswo.

Nwalani duvha.

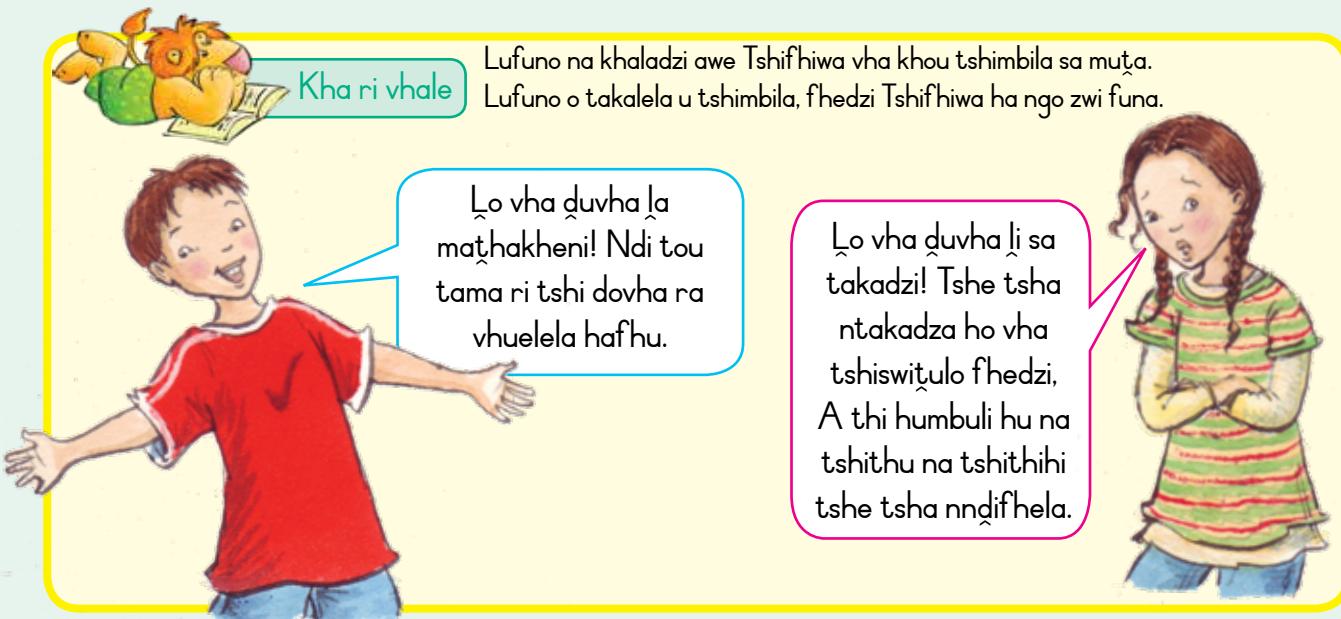
Kha

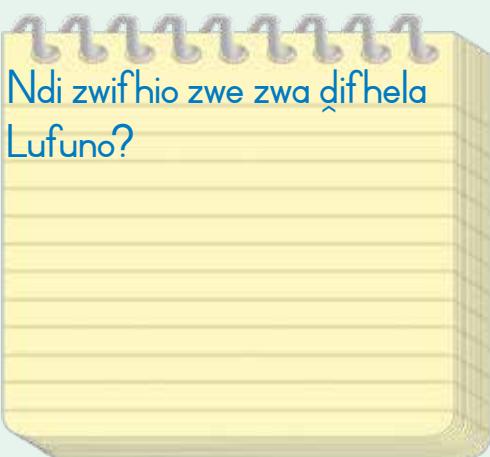
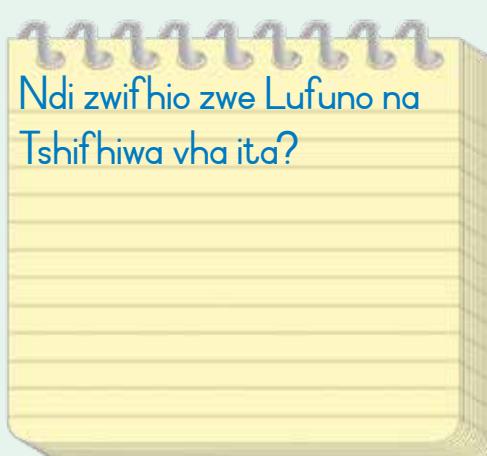
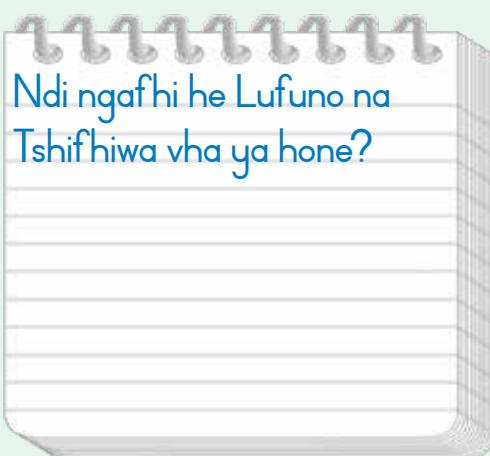
Wanu

Duvha li mangadzaho ... duvha li sa takadzi

Ni khou ya u īwala kha dayari nga Lufuno na Tshifhiwa. Fhedzi tsha u thoma musi ni, kha tshigwada tshanu, olani mepe wa mihumbulo une wa do ni thusa u īwala dayari dzavho. Ambani uri ndi ngani vhana vhavili vhe vha ya fħethu hanefho huthihi vha na vhudipfi ho fħambanaho siani ja lwendo.

Duvha

Divhamai^fi

Vhalani mai^fi aya ni thetshelese mibvumo. Zwino shumisani mai^fi mat^fanu kha u nwala mafhungo a^fu inwi mu^fe buguni yanu ya ndowedzo.

nnd ^f ifhela	tshigwada	that ^f hwa	li ^f hwa	bvani
nnd ^f ivha	magwada	thith ^f hwa	lu ^f hwa	bvisa
nnd ^f ela	magwede	thuth ^f hwa	rwando	vhibva

Kha ri nwale

Zwino nwalanu dayari ya Lufuno na Tshifhiwa ya lenelo duvha. Shumisani mepe wa mihumbulo uri u ni thuse.

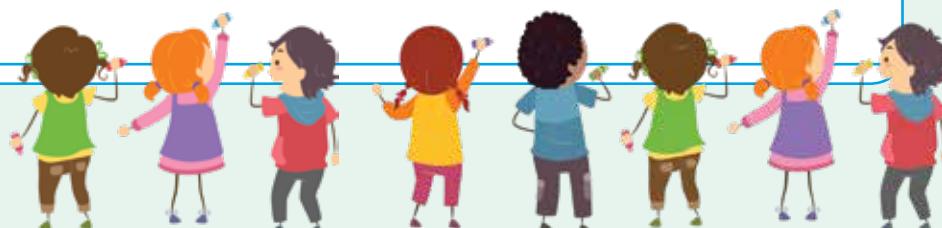
Dayari ya Lufuno

Kha Dayari

Duvha

Namusi ndo vha na duvha li mangadzaho nga maanda vhutshiloni hanga.
Ro ya

Dayari ya Tshifhiwa

Kha Dayari

Duvha

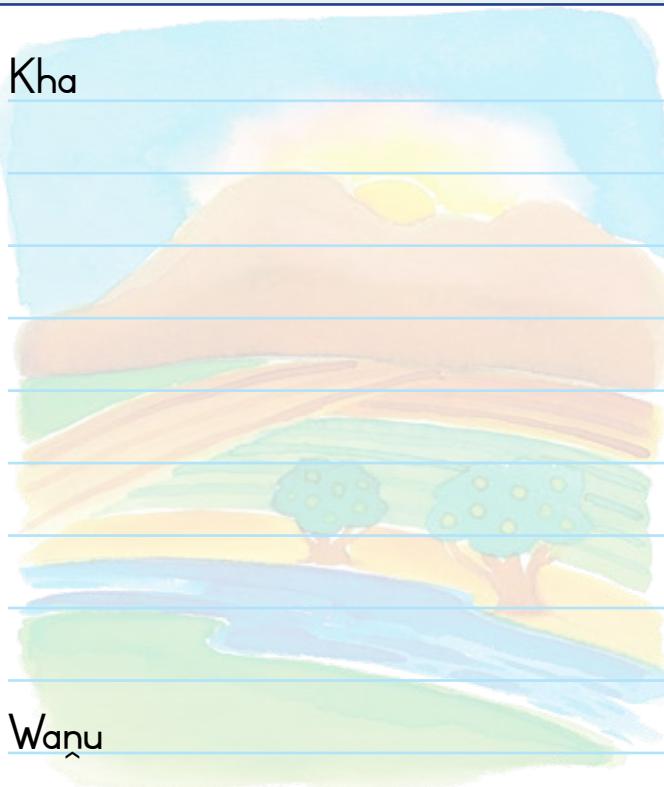
Namusi ndo vha na duvha li ofhisaho nga maanda vhutshiloni hanga. Ro ya

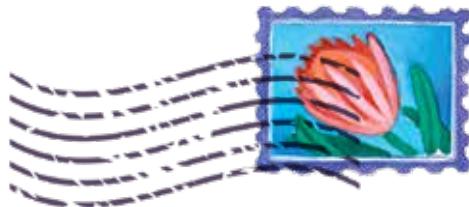
Kha ri ite nyito

Didzhieni ni Lufuno kana Tshifhiwa. Rumelani posikaratā khonani yanu ni mu vhudze zwe na ita musi we na tshimbila na vharīwe, ndi ngani no difhelwa kana ndi ngani ni songo difhelwa. Rumelani garaṭa khonani yanu.

Kha

Wanu

Dzina ḥa khonani yanu

Nomboro ya nn̄du na dzina ḥa tshiṭarata

Sababu/Dorobo/Shango

Khoudu ya poswo

Kha ri ṫwale

Tanganyani aya mafhungo mavhili. Ni nga shumisa ḥinwe na ḥinwe ḥa aya maipfī luthihi.

khathihi na

ngauri

fhedzi

Ro ya fhethu havhuđi nga maanda.

A tho ngo ḫiphinā.

Ndo ḫuwa na vhabebi vhangā.

Ndo ḫuwa na khaladzi angā.

Ndo vha ndi sa ḫodi u ya.

Ndo vha ndi tshi khou ḫoda u ya phathini ya khonani yanga.

Duvha

Kha ri nwale

Livhanyani maipfi aya a vhuthihi na vhunzhi.

muri	mutambo	tshivhingwi
nwana	bogisi	kuthu
mabogisi	miri	mupengo
zwithu	vhana	mitambo

Kha ri nwale

Dzhiani tsheo ya uri hu na mune wa tshithu muthihi kana u fhira. Ni kone u dzenisa jisala fhethu ho teaho.

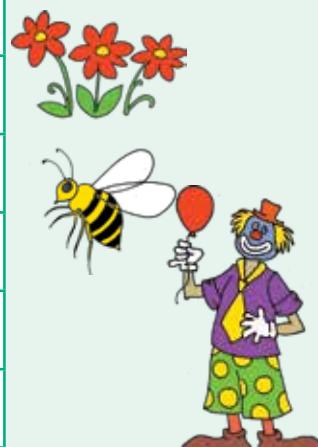
Ri tuma thangi dza vhunzhi kha madzina vhunzhi ha madzina musi ri tshi toda uri a vhe kha vhunzhi.

zwivhigwi
mipengo

Ni elewe, arali mune wa tshithu e muthihi, hu shuma thangi ya vhuthihi, tsumbo, mu. Arali vhe vhanzhi hu shuma thangi ya vhunzhi, tsumbo, vha.

Matari a miri.
Badzhi ya vhatukana

Ndevhe dza maluvha
Mabesu a <small>notshi</small>

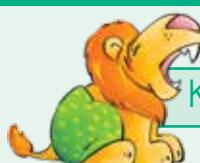
Kha ri diphine

Wanani ni tangedzele zwifanyiso zwi sa yelani na zwine. Ni nwale dzina ja tshigwada tshinewe na tshinewe.

zwiendedzi

mitambo

mishumo

Kha ri ambe

Sedzani zwifanyiso ni ambe na khonani yanu nga zwine zwa khou bvelela.

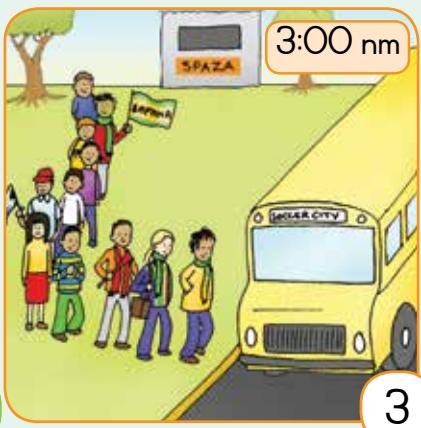
2:15 nm

1

2:30 nm

2

3:00 nm

3

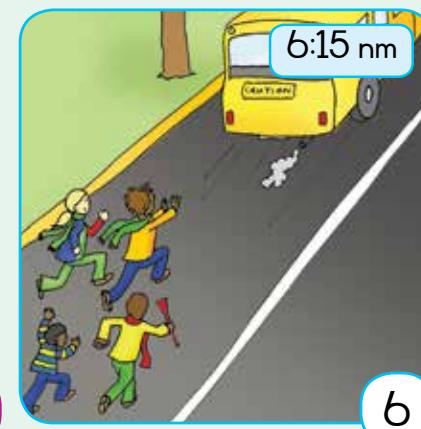
4:00 nm

4

4:30 nm

5

6:15 nm

6

Kha ri rwale

Ambani ngauri vhana vho di pfa hani kha tshifanyiso tshiwe na tshiwe. Ni vhona u nga vha khou ri mini kha tshifanyiso tshiwe na tshiwe? Zwino dzenisani nomboro kha zwifanyiso zwone ni tshi sumbedza uri vhana vha bula izwi nga tshifhingade.

Oho, hai! Kheila bisi yashu i tshi khou tuwa! Ro siwa nga bisi ya u fhedzisela!	
---	--

Oho, hai! Sedzani uri muduba uyu wo lapfa hani! Naa ri do vhuya ra swika sitediamu?	
---	--

Ndi tea u ambara tshikhafu ngauri hu khou rothola.	
--	--

Hu rini, Sedzani? Yo no rwa hafu u bva kha awara ya vhuvhili. Ri fanelu u tavhanya!	
---	--

Wauu, thimu yashu i khou wina!	
--------------------------------	--

Kha ri dzhene mudubani wa bisi.	
---------------------------------	--

Duvha

Kha ri riwale

Avha vhana vho ya ngafhi?

Ndi miduba mingana ye vha vha vhe khayo?

Vho vha vhe vhukule vhungafhani kha muduba wa vhuvhili?

Vho itani nga 4:30?

Ho bvelelani nga 6:15?

Divhamaiipfi

Vhalani maipfi aya ni thetshelese mibvumo. Zwino shumisani maipfi mañanu kha u riwala mañhuno anu inwi muñe buguni yanu ya ndowedzo.

mbwandamela	gopwa	luphaphwa	bebwa	bikwa
sumbwa	pwashea	thuphwa	dobwa	tikwa
vhambwa	pwatula	thuphwa	thubwa	pakwa

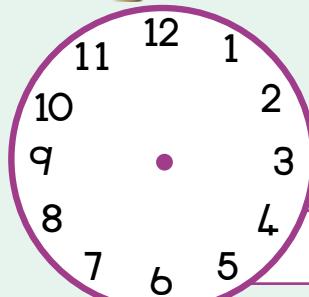
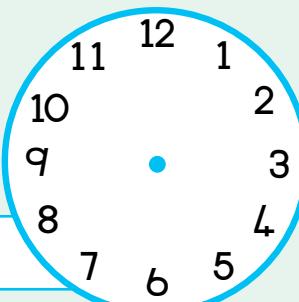
Maipfimadivhiwa

maipfi
lufuno
ngauri
tshelede

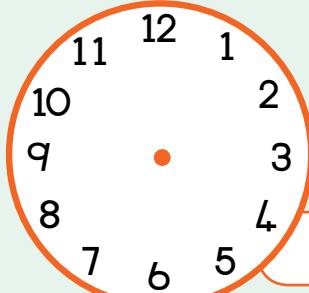
Kha ri ite nyito

Dzhenisani mañanga kha watshi iñwe na iñwe u sumbedza uri zwo bvelela nga tshifhingade.

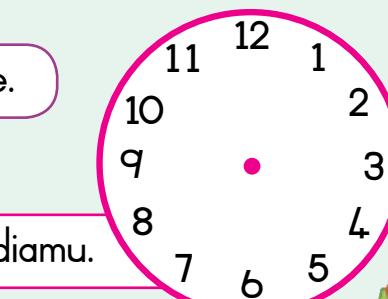
Mutukana o ambara tshikhafu tshawe.

O t̄angana na khonani dzawe.

Vho ima mudubani siñediamu.

Vho siwa nga bisi.

Kha ri የውለ

Shumisani zwifanyiso uri zwi ni thuse u የውላ tshiṭori tsha lwendo lwa vhana lwa u ya u ታለላ mutambo wa bola ya milenzhe. Fhedzani tshiṭori tshanu nga u amba uri ho bvelela mini nga murahu ha 6.15 pm.

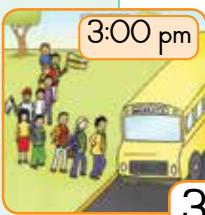
2:15 pm

1

2:30 pm

2

3:00 pm

3

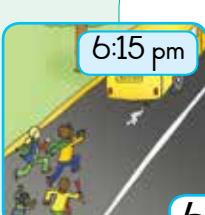
4:00 pm

4

4:30 pm

5

6:15 pm

6

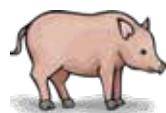

Duvha

Kha ri diphine

Lebulani tshifanyiso tshiñwe na tshiñwe. Zwino t̄umani maipfi ni vhumbé ipfi l̄ithihi.
Lushaka ulu lwa ipfi, lo vhumbwaho nga maipfi mavhili, ndi dzinambumbano.

nguluvhe

+

daka

=

nguluvhedaka

+

=

+

=

mbulu

+

=

+

=

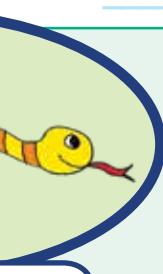
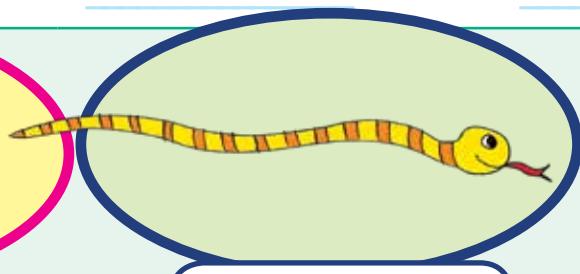

+

=

+

tshilapfu

tshilapfusa

tshilapfusesa

Kha ri vhale

Thembi ndi mudzimamulilo. U shuma Umtata. Sedzani na Shumanि vha thetshela
inthaviu ya Thembi radioni.

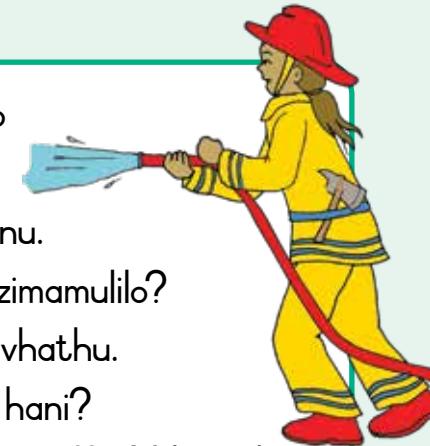

- Muithavuwi:** No thoma u vha mudzimamulilo lini, Thembi?
- Thembi:** Ndi kale. Ndi na miñwaha miñanu.
- Muithavuwi:** Ndi ngani no nanga u vha mudzimamulilo?
- Thembi:** Ndo vha ndi tshi ṭoda u thusa vhathu.
- Muithavuwi:** Naa uyu mushumo no u gudisa hani?
- Thembi:** Ndo ya tshikoloni tsha vhudzimamulilo. Ndo guda uri ndi dzimisa hani mulilo, na uri ndi shumisa hani mbado na hosiphaiphi. Ndo dovha nda guda na thusothanzi.
- Muithavuwi:** Muthu a no shuma uyu mushumo u tea u vha e na nungo?
- Thembi:** Ee, u tea u vha muthu a re na nungo nga maanda. Ndi ita uri ndi vhe muthu a re na nungo nga u gidima awara nthihi ḫuvha ḥinwe na ḥinwe. Nda dovha nda ya u dzhima ḫuvha ḥinwe na ḥinwe.
- Muithavuwi:** Naa ni a pfa ni tshi ofha musi ni tshi dzima mulilo?
- Thembi:** Hai, na luthihi. Ndi dzula ndi tshi khou humbula nga mulilo na uri ndi ḫo u dzimisa hani.
- Muithavuwi:** Ni a phulusa zwifubo naa?
- Thembi:** Ee, vhege yo fhiraho ndo phulusa mmbwa. Yo vha yo khuda nga fhasi ha mmbete. Zwifubo zwi anzela u khuda ngauri zwi a ofha mulilo. Zwi a ri kondela uri ri zwi wane.

Kha ri ite nyito

Vhalani ithaviu na khonani. Muthihi wañu u tea u vha muithavuwi, muñwe u tea u vha Thembi.

Kha ri nwale

Fhindulani mbudziso idzi.

Muhumbulo muhulwane wa ithaviu ya radio ndi uf hio?

A	U vhudza vhatheuri vha nga thivhelisa hani mulilo
B	U tutuwedza vhatheuri vha vhadzimamulilo
C	U nea vhathetshelesi mafhungomatsivhudzi nga ha vhadzimamulilo.
D	U vhudza vhatheuri Thembu u divheu u swika ngafhi.

Ndi ngani Thembu a sa ofhi musi a tshi dzima mulilo?

A	U na zwishumiswa zwa tshipentshela.
B	O tea nahone u na maanda.
C	U divha uri hu dzimiswa hani mulilo.
D	U vha a tshi khou shuma u dzima mulilo.

Kha ri nwale

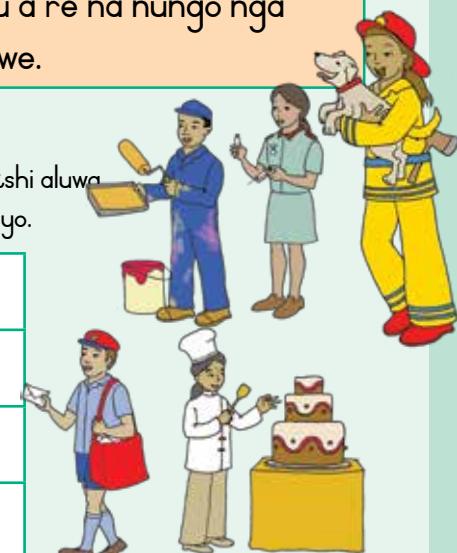
Nwalani nga zwine na t̄oda u vha zwone musi ni tshi aluwa Bulani uri ndi ngani ni tshi t̄oda u ita mushumo uyo.

Zwifuwohaya zwi ita mini musi hu na mulilo?

A	Zwi a khuda ngauri zwi vha zwi tshi khou ofha.
B	Zwi a shavha.
C	Zwi t̄oda ndila ine zwa do shavha ngayo
D	Zwi a ita phosho uri ni kone u zwi wana.

Naa u dzula hani e na nungo?

A	U ya dzhimi.
B	U a gidima.
C	U a gidima a ya dzhimi.
D	Ndi muthu a re na nungo nga nzulele yawe.

Kha ri ite nyito

Düiteni u nga ni vho shuma mushumo une na ṭoda u shuma liñwe ḫuvha. Itani ndowedzo iyi na khonani ni ite madeñwa a u inthawiwana nga tshanu.

No thoma lini _____ ?

Ndi mini zwe zwa ita uri ni dzhie tsheo ya u vha _____ ?

Ndi zwifhio zwine na zwi funa kha hoyu mushumo?

Kha ri ñwale

Shumani mbalo idzi dza maipfi.

Ni kha di humbula uri ro
amba nga di ngei murahu, uri
i amba mini? Arali na ṭuma
-ana kha liiti ni vha ni tshi
khou amba uri vhathu vha
itana nyito i no fana.

di + funa =	difuna	
di + vhona =		
di + luma =		

vhona + ana =	
sedza + ana =	
thusa + ana =	

Vhumbani fhungo ni tshi shumisa thangi ya di- na liñwe ni tshi shumisa mutshila wa ana.

Kha ri ñwale

Dzhenisani maipfi ane a khou ṭahela.

ndapfu		ndapfusesa
	khwathesa	
lapfa		lapfesesa

Duvha

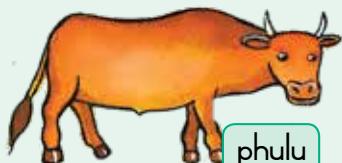
Kha ri diphine

Talani mutalo u tshi bva kha lifyansi u tshi ya kha tshipuka.

kumange

phikhokho

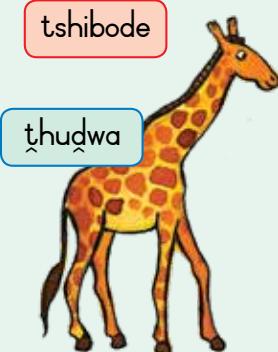
phulu

ndau

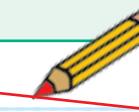

tshibode

thudwa

1 U lemela sa ndou

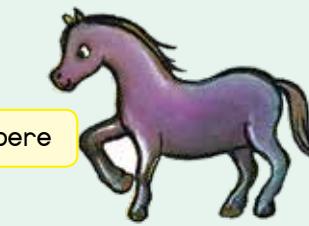
ndou

2 U ofhisia sa

ngwana

3 U shuma sa

bere

4 U ongolowa sa

nguluvhe

5 U fhufha sa

tshinoni

6 U silinga sa

donngi

7 U dihudza sa

Zwino vhumbani mafanyisi aŋu. A ካውለኒ hafha.

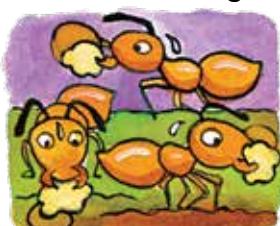
1 nəou 2 nəou 3 doŋnig! 4 tshibode 5 tshinoni 6 kumangé 7 phikhokho 8 nguluvhe 9 tħudwa 10 phulu 11 bere 12 ngwana

Kha ri vhale

Sedzani na Shumanzi vha ya hafhu laiburari. Namusi vha bvisa bugu i no amba nga zwikhokhonono. Kha ri sedze uri bugu i khou amba nga mini.

Ho vha hu tshi khou fhisia, vhusunzi vhu tshi khou ralo u kuvhanganya vhukhopfu na zwiñwe zwiliwa u itela vhuria. Nzie Gerere yo vha i kha nyimbo na u thamukana. Yo vha i mudifhoni musi i tshi khou lidza katara yayo, ya imba u swika duvha li tshi kovhela. Ya sedza mukwita wa vhusunzi vhu tshi khou kuvhanganya na u vhulunga thoro u itela vhuria.

Gerere: Ndi ngani ni sa litshi u shuma na ða na imba na u tshina na nñe?

Lusunzi: Oho hai, ri khou shuma riñe. Vhuria vhu khou sendela ri tea u vhulunga zwiliwa u itela musi hu tshi rothola. Na vhone Vho Gerere, vha fanelu u ita zwenezwi.

Gerere: Oho, ndi tshipengo hetsho. Ndi nga si ñidine zwino. Vhuria vhu tshee kule na uri zwiliwa zwi tshee zwe ðala.

Zwino Gerere ña isa phanda na u tshina na u imba ipfi li ntsha, vhusunzi ha isa phanda na u shuma.

Vhuria ha swika. Gerere ño vha li si na zwiliwa. ña farwa nga ndala khulu. ña ya nduni ya vhusunzi.

Gerere: Ndi khou humbelavho zwa u ña. Ndi khou sika nga ndala. Naa a ni na zwiliwa zwine nda nga ña?

Lusunzi lwa fha Gerere zwipida zwi si zwinzhi zwa zwiliwa.

Lusunzi: No vha ni tshi khou tshina tshilimo tshothé, ni si vhulunge zwiliwa ni tshi itela vhuria. Hu na tshifhinga tsha u shuma ha vha na tsha u tamba.

Tshilimo tshi tshi swika nzie ya shuma nga maanda i tshi

kuvhanganya na u vhulunga zwiliwa u itela vhuria. Yo guda, a i tsha ṭoda u fa nga ndala hafhu.

Kha ri nwale

Fhindulani mbudziso.

Ndi ngani zwi khwiñe uri nzie i dikuvhanganyele zwiliwa zwa yone iné?

Ho vha hu tshi do bvelelani mini kha nzie arali vhusunzi vhu si i fhe zwiliwa musi i na ndala?

Ni vhona u nga vhusunzi ho ita zwone naa hu tshi i fha zwiliwa? Ndi ngani?

Nzie yo litshisa hani ndowelo yayo mmbi?

Ńwalani ṭhoho yavhudzi la tshitiori itshi.

Wanani maipfi mana a nyito kha itsi tshitiori.

Divhamaipfi

Vhalani maipfi ni thetshelese mibvumo. Zwino shumisani maipfi matanu kha u nwala mafhundo aṇu inwi muṇe buguni yaṇu ya ndowedzo.

Maipfimadivhiwa

mad
para
pora
raru

gwavhavha	shula	dzhege	ganzhe
gwanda	shulwa	dzhamu	mbonzhe
gwati	shamba	dzhomela	lwenzhe

Kha ri ite nyito

Vhalani ḥhalutshedzo ya mutumbu wa nzie, ni kone u dzhenisani ḥebulu dzo teaho tshifanyisoni.

Zwiphuphuledzi – zwiphuphuledzi zwivhili ḥohoni yayo zwine zwa shumiswa kha u kwama na u nukhedza.

Matō – matō mavhili o vhumbwaho nga ziyo zwičuku zwinzhi.

Thoho – nga phanda ha mutumbu wayo.

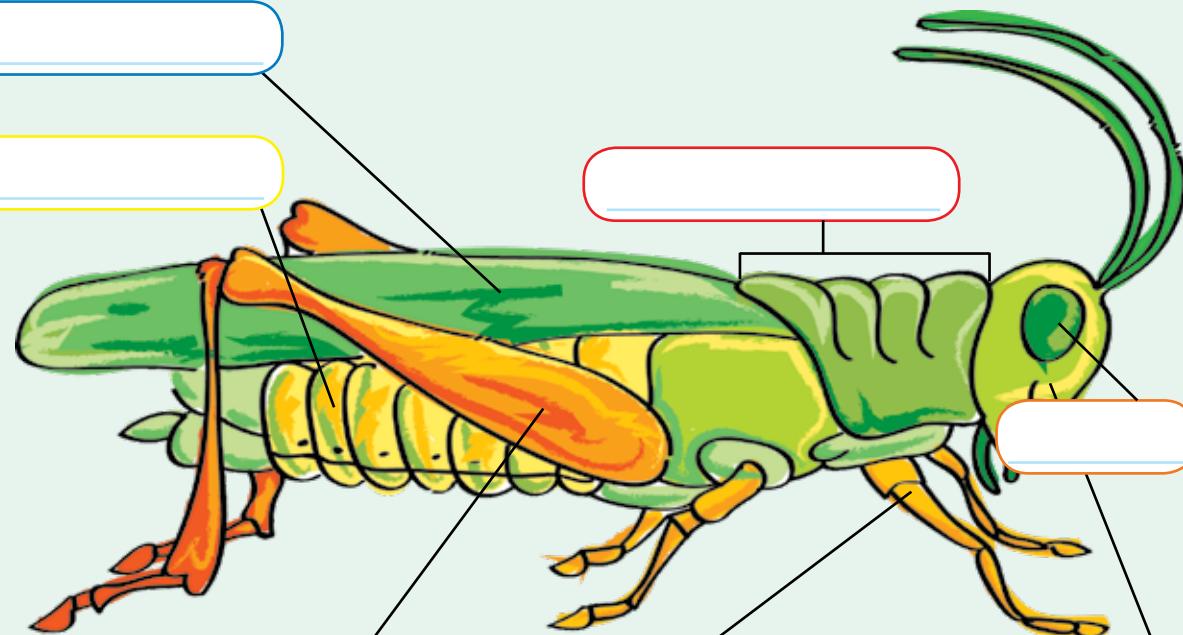
Thumbu – tshipiđa tsha mutshila wa nzie. I na mabulibuli kha zwipiđa zwayo a u fema ngao.

Magwendo a u fhufha – milenzhe ya murahu ndi mihiwlane ya dovha ya khwaṭha uri i i thuse kha u fhufha.

Khana – tshipiđa tsha vhukati tsha mutumbu wa nzie, he milenzhe na mafhafha zwa ḥuma hone.

Milenzhe ya u tshimbila ngayo – milenzhe ya phanda miņa mipfufhi ine ya shumiswa kha u tshimbila.

Mafhafha – nzie dzi na mabesu mavhili malapfu, ane a shumiswa kha u fhufha.

Duvha

Kha ri nwale

Nwalululani zwine vha khou amba sa maipfi maambibiwa. Shumisani zwiga zwa u vhala.

Ni khou bora nga maanda, idani ni tambe.

Nzie yo ri, "Inwi

Ni fanela u kuvhanganya zwiliwa u itela vhuria.

Lusunzi lutuku lwa fhindula,

Kha ri tshine.

Nzie yo ri,

Ndi khou humbelavho zwiliwa.

Nzie yo humbela,

Kha ri diphine

rou

naka

rasa

takalela

bodo

hoko

ambani

zwothe

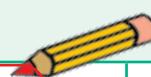
ningo

zwanga

xaxara

Wanani ni tangedzele haya maipfi kha giridi.

luga

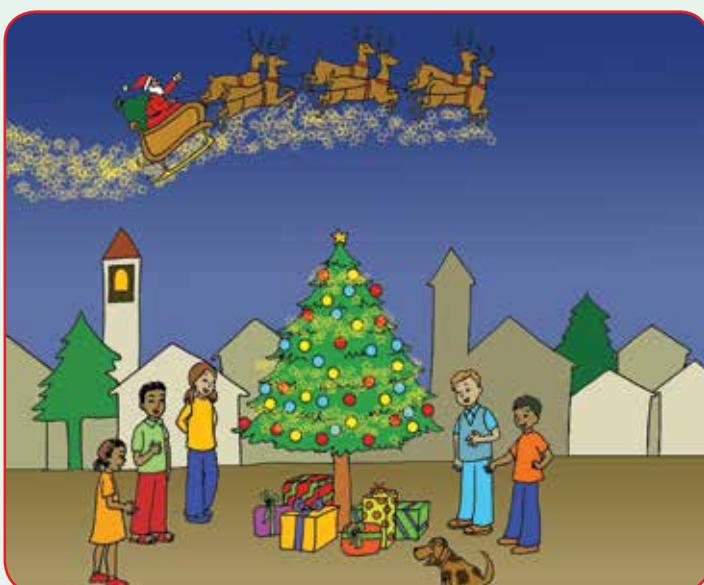
x	v	l	x		u	g	a	a	z	x	z
a	s	t	x	u	w	o	k	z	w	z	x
x	z	w	a	n	g	a	x	b	o	d	o
a	r	a	s	a	h	o	k	o	t	r	z
r	z	z	q	n	i	n	g	o	h	o	w
a	m	b	a	n	i	h	q	s	e	u	z
z	x	v	q	w	h	w	x	n	a	k	a
t	a	k	a		e	l	a	e	q	h	e

Kha ri vhale

Lifhasini lo₧he ri na maduvha a u awela na u pembela.

Ro swika mafheleloni a Gireidi ya 3. Ro lavhelela u ya kha gireidi 4. Ro₧he ro lindela maduvha ashu a tshipentshela a u pembela.

Nga tshifhinga tsha Khirisimusi ri wana zwifhiwa. Ri dovhra ra fha zwifhiwa khonani dzashu na mita yashu. Ri na muri wa Khirisimusi nduni ya hashu. Ri vhea zwifhiwa nga fhasi ha muri. Ri tama muri ra vhea na ledzi nga nt̄ha thodzini. Nga Khirisimusi ri la zwiliwa zwinzhi zwavhud̄i.

Ro lindela Diwali. Hetshi ndi tshifhinga tshine ra wana malegere manzhi na zwifhiwa zwinzhi.

Ri paka malegere na khekhe zwine zwa difhesa a mabogisini ra fha vhatu vhane vha da u ri dalela. Ri funga mavhone matuku ra a vhea a tshi mona na nndu. Ri khavhisia nndu yashu na u ita uri i vhonale yo naka.

Hu si kale hu do vha Hanukkah. Ri do la zwiliwa zwavhud̄i. Ri takalela u la panekuku na dounathi. Ri dovhra hafhu ra tama u wana zwifhiwa. Vhazwala vhashu vha do da u ri dalela. Ro₧he ri do thusa u bika zwiliwa na u funga makhandela nduni yashu.

Duvha

Hu si kale i do vha i Eid. Ndi fulufhela uri ri do wana zwifhiwa zwavhu^{di}. Ri f'havho na khonani dzashu zwifhiwa. Ri dovha ra la khekhe na ma^{legere} manzhi. Uri ndi Eid ri zwi vhona nga nzulele ya nwedzi. U vhonala nga duvha lo f'hambanaho nwaha mu^{nwe} na mu^{nwe}.

Kha ri nwale

Ndi afhio ma^duvha a u awela ane na do a pemebelela? Naa ni a pemebelela hani?
Ndi zwifhiwa zwifhio zwine na do f'ha mu^{ta} na khonani dza^{nu}?

Ni <u>do</u> f'ha vho nnyi zwifhiwa?	Ndi zwifhio zwine na <u>do</u> ita?

Divhamai^fi

Vhalani mai^fi ni thethelese mibvumo. Zwino shumisani mai^fi ma^tanu kha u nwala mafhungo a^{nu} inwi muⁿe buguni yanu ya ndowedzo.

gofhi	khare	khasho	mutwe
fhafhu	khana	shashe	vhutwa
mafhi	khano	shenga	nwatwa

Maipfimadi^fhiwa

ito
vhadzi
vhura
bodo

Kha ri nwale

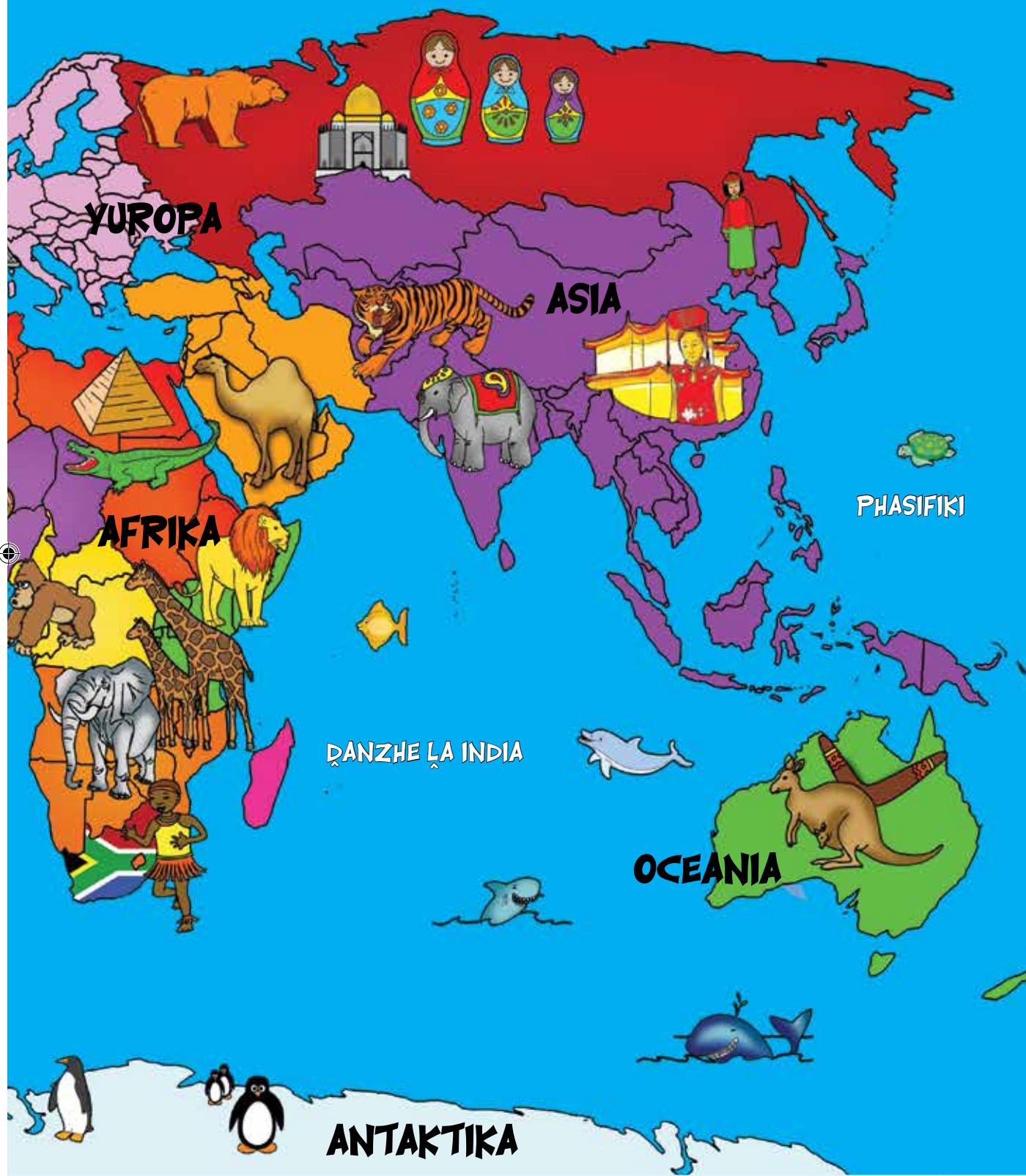
Lingedzani u wana mafhungo a tevhelaho nga ha ma^duvha aya a u awela.

Duvha <u>la</u> u awela	Li <u>do</u> vha nga <u>duvha</u> <u>lifhio</u> ?	Ni a <u>divha</u> mu ^{nwe} muthu ane a <u>do</u> vha a tshi khou pemebelela ili <u>duvha</u> <u>la</u> u awela?
Khirismusi		
Diwali		
Eid		
Hanukkah		

LWANZHE LWA AKITIKI

Inwi ni wa tshipentshela.
Muvhili wanu wothe
ndi wa tshipentshela.
Muvhili wanu ndi wanu!

a hu na muthu
o teaho u
kwama
vhudzimu
hanu.

Arali muñwe muthu a nga kwama
vhudzimu hanu, vhudzani vhañwe.

Arali muñwe muthu a nga ni
itisa zwithu zwine ni si zwi fune,
vhudzani vhañwe.

Hune na nga founela hone
ni tshi toda thuso:

Child Line: 0800 05 55 55

Life Line: 0861 322 322

SAPS Crime Stop: 086 00 10111

Nomboro ya shishi ya SAPS: 10111

**Nomboro ya Vha Tsireledzo ya Vhana:
012 393 2359/2362/2363**

